

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

TURİZM VE ARKEOLOJİK KAZI İLİŞKİSİ: TROYA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Serkan ATALAY

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL

Ankara-2009

ÖNSÖZ

Bugüne kadar pek ele alınmamış olan ve küreselleşen dünya düzeninde, gelişmiş ülkelerin yeni anlayışlar ile birlikte meydana gelen oluşumlar çerçevesinde giderek önemli bir çalışma ve değerlendirme alanı olarak karşımıza çıkan “Turizm ile Arkeolojik Kazı İlişkisi”nin ele alındığı yüksek lisans tez çalışması sürecinde, öncelikle danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL’a, alan araştırmasında yardımlarını esirgemeyen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi ve Troya Kazıları Başkan Vekili Sayın Yrd. Doç. Dr. Rüstem ASLAN’a, Çanakkale Müze Müdür Vekili Sayın Tevhid KEKEÇ ile Arkeolog Sayın Özgür ÇAVGA’ya, Troya Ören yeri çalışanları Sayın Yüksel SEVİMLİ ile İbrahim Hakkı GÜVELİOĞLU’na, Wilusa Travel Seyahat Acentesi sahibi Sayın Sevil DEMİR’e, Sayın Atilla EGE’ye ve Bologna Üniversitesi öğretim üyesi Sayın Doç. Dr. Nicolo MARCHETTI ile Kültür ve Turizm Uzmanları Bülent GÖNÜLTAŞ ve Filiz AZEROĞLU’na teşekkürlerimi sunarım.

Daha sonraki dönemlerde, ele aldığım konu ile ilgili yapılacak diğer çalışma ve projelerde de faydalı olabileceğini düşündüğüm bu yüksek lisans tezi’nin araştırma ve yazım sürecindeki manevi desteğinden dolayı eşim Sayın Pınar ATALAY’a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
KISALTMALAR DİZİNİ.....	iv
RESİMLER LİSTESİ.....	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI VE KÜLTÜR İLE İLİŞKİSİ

1.1. TURİZM.....	3
1.1.1. Turizm Kavramı.....	3
1.1.2. Turizmin Gelişimi.....	4
1.1.3. Turizm Türleri.....	5
1.2. KÜLTÜR	5
1.3.1. Kültür Turizmi	8
1.3.2. Kültür Turizminin Önemi.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZM VE ARKEOLOJİ

2.1. TURİZM İLE ARKEOLOJİ İLİŞKİSİ	12
2.1.1. Kültür Turizmi ve Arkeoloji.....	12
2.1.2. Arkeoloji ve Kazı.....	14
2.1.3. Türkiye’de Arkeoloji.....	15
2.1.4. Arkeolojik Kazı.....	17
2.1.4.1. Arkeolojik Kazı Türleri	19
2.1.4.2. Bilimsel Kazılar.....	20
2.1.4.3. Kurtarma Kazıları.....	20
2.1.4.4. Müze Müdürlükleri Başkanlığında Yürütülen Kazılar	21
2.1.5. Arkeolojik Kazıların Önemi.....	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZM VE TROYA ÖREN YERİ

3.1. TROYA ÖREN YERİ	26
----------------------------	----

3.2. TROYA’NIN TARİHİ.....	27
3.3. TROYA’DAKİ İLK ARKEOLOJİK KAZILAR.....	32
3.4. TROYA’DAKİ YENİ KAZILAR.....	36
3.5. TROYA’DAKİ YENİ KAZILARIN ETKİLERİ.....	38
3.6. TROYA’DAKİ TURİZM AMAÇLI UYGULAMALAR.....	39
3.6.1. Arkeolojik Kazılar.....	40
3.6.2. Yeni Kazılarda Turizme Yönelik Yapılan Uygulamalar	44
3.6.2.1. Yürüyüş Yolları.....	45
3.6.2.2. Ziyaretçi Bilgilendirme Merkezi ve Sergiler	47
3.6.2.3. Bilgilendirme Tabelaları.....	48
3.6.2.4. Restorasyon ve Çevre Düzenlemesi.....	50
3.6.2.5. Rehber Kitap.....	52
3.6.2.6. İnternet Sitesi	52
3.6.3. Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı	53
3.6.4. Troya Tarihi Milli Parkı.....	56
3.6.5. Troya ve UNESCO Dünya Mirası.....	58
3.6.6. Dünya Mirası’nın Turizm ile İlişkisi	61
3.6.7. Troya Müzesi.....	62
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA.....	72
RESİMLER.....	76
ÖZET	105
ABSTRACT	107

KISALTMALAR DİZİNİ

- Bkz. : Bakınız
- Res. : Resim
- UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
(Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
- DÖSİMM : Kültür ve Turizm Bakanlığı, Döner Sermaye İşletmesi Merkez
Müdürlüğü
- OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development
(Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
- ICOMOS : International Council on Monument and Sites
(Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Troya Ören yeri Genel Görünümü
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s. 58.)

Resim 2: Troya Kültür Tabakaları
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s. 42.)

Resim 3: Megaron Yapı Kalıntıları
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 4: İspanya Empuries Ören yeri
(www.mac.cat/empuries/repact/cat/emp/rel_01_02_img02.html)

Resim 5: Megaron Yapılar ve Gezi Platformları
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 6: Gezi Platformu, Koruma Bariyerleri ve Gezi Yolu Olarak Kullanılan Kültür Toprağı
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 7: Gezi Sırasında Kullanılan Doğal Yol ve Koruma Bariyerleri
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 8: Gezi Platformunun Temel Görüntüsü
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 9: Troya Aşağı Şehir Kazı Alanı
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 10: Tilmen Höyük Arkeoloji Parkı, Çakıl Taşı ile Yapılan Gezi Yolu ile Koruma Bariyerleri
(Nicolo MARCHETTI Arşivi)

Resim 11: Tilmen Höyük Arkeoloji Parkı
(Nicolo MARCHETTI Arşivi)

Resim 12: Çatalhöyük Ören Yeri
(Ian HODDER Arşivi)

Resim 13: Elaiussa Sebaste Ören Yeri
(Eugenia SCHNEIDER Arşivi)

Resim 14: İspanya Empuries Ören Yeri Yürüyüş Yolu
(www.mac.cat/empuries/prepact/cat/emp/01_02_02_03.html)

Resim 15: Chihuahua Ören Yeri
(<http://www.unf.edu/~grakita/Chihuahua%20Files/FromTheField.htm>)

Resim 16: Knossos Sarayı
(<http://www.consort-travel.gr/images/index/exc/Knossos.jpg>)

Resim 17: Dion Ören Yeri
(<http://www.bibleplaces.com/dion.htm>)

Resim 18: Megiddo Ören Yeri
(<http://www.bibleplaces.com/megiddo.htm>)

Resim 19,20: Abu Simbel Tapınağı
(<http://www.nationalgeographic.com.tr/ngm/0905/default.aspx>)

Resim 21: Ziyaretçi Bilgilendirme Merkezi Binası
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 22: Ziyaretçi Bilgilendirme Merkezi Binası İç Görünümü
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 23: Troya'da Gerçekleştirilen Seramik Sergisi Afişi
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 24: Seramik Sergisinden Görüntü
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 25: Bilgi Tabelalarının Konumlandığı Noktalar
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s. 145.)

Resim 26: Bilgi Tabelaları Güzergâhı
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s. 145.)

Resim 27: Troya Ören yeri Bilgilendirme Tabelası
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 28: Troya Gezi Güzergâhı Üzerindeki Yönlendirme İşareti ve Çöp Kutusu
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 29: Troya, Aşağı Şehre Giden Yol ve Yıpranmış Uyarı Tabelaları
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 30: Tilmen Höyük Kültür Varlığı Bilgilendirme Tabelası
(Nicolò MARCHETTI Arşivi)

Resim 31: Tilmen Höyük Doğal Çevre Bilgilendirme Tabelası
(Nicolò MARCHETTI Arşivi)

Resim 32: Çin’de Bulunan Pekin Ming İmparatorları Mezarları Dünya Mirası Alanı
(Atilla EGE Arşivi.)

Resim 33: Avustralya’da Bulunan Willandra Lakes Dünya Mirası Alanı
(Atilla EGE Arşivi.)

Resim 34: Troya Ören Yeri Bilet Gişesi Girişindeki Tabela
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 35: Troya II Surları Restorasyonu ve Üst Koruma Örtüsü
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 36: Troya II Surları Üst Koruma Örtüsü
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s.93.)

Resim 37: Çeşitli Etkinlikler Düzenlenebilecek Odeon Yapısı
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 38: Odeon Rekonstrüksiyonu
(<http://www.uni-tuebingen.de/Troya/vr/vr021001.html>)

Resim 39: Büyük Megaron Yapı Kalıntıları
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 40: Büyük Megaron Yapısı Rekonstrüksiyonu
(http://www.uni-tuebingen.de/Troya/vr/vr020304_en.html)

Resim 41: Troya Büyük Saray Yapısı
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 42: Troya Büyük Saray Yapısı Rekonstrüksiyonu
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s.111.)

Resim 43: Gece Işıklandırılan Atina Akropolü
(<http://www.mccullagh.org/photo/1ds-12/parthenon-at-night>)

Resim 44: Bilet Turnikeleri ve Otopark
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 45: Troya Ören yeri Ziyaretçi Tuvalet Binası
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 46: Bilet Gişesi Yanındaki Hediyelik Eşya Üniteleri
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 47: Troya Tarihi Milli Parkı Sınırları
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s.37.)

Resim 48: Troya Müzesi Yapılması Planlanan Bina Yapısı
(Serkan ATALAY Arşivi.)

Resim 49: Büyük Taarruz Panoraması
(http://www.tsk.mil.tr/anitkabir/muzehakkinda_6.html)

Resim 50: Atina Akropol Müzesi Genel Görünümü
(www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery.html)

Resim 51,52: Atina Akropol Müzesi
(www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery.html)

Resim 53,54: Atina Akropol Müzesi İç Görünümü
(http://www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery_2.html)

Resim 55: Atina Akropol Müzesi
(www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery.html)

Resim 56: Kazı Evi Bahçesi
(Serkan ATALAY Arşivi.)

GİRİŞ

Globalleşen dünya düzeninde her geçen gün büyüyen ve sürekli gelişen turizm, günümüzün lokomotif sektörlerinden biri durumuna gelmiştir. Gelişen ve gelişmekte olan ülkeler bu sektörden elde edilen ekonomik paydan en büyük dilimi almak için bir takım programlar ve politikalar geliştirmektedirler. Bu bağlamda, her geçen gün popülerliği artan bir turizm türü olan kültür turizmi, ülkemiz gibi tarihi ve kültürel dokusu çok yoğun olan ülkeler için önemli fırsatlar yaratmaktadır.

Pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış Anadolu'da kültür turizminden elde edilen gelirin yeterli olmadığı görülmektedir. Hâlbuki Anadolu topraklarında yatan çok zengin kültürel mirasın, özellikle, tarihsel kültür turizmi kapsamında değerlendirilmesinin mutlaka olumlu yansımaları olacaktır. Bu yöndeki eksikliklerin giderilmesindeki yöntemlerden birisi, arkeolojik kazı çalışmaları sürdürülen ören yerlerinde iş birliği ile yapılabilecek uygulamalardır.

Ören yerlerinin belli bir plan ve program dâhilinde düzenlenmesi sağlanmalıdır. Arkeolojik kazı ile turizm ilişkisinin araştırıldığı çalışmada, kültür turizmi potansiyeli geniş olabilecek bir örnek olarak, Çanakkale İli'ndeki Troya ören yeri ele alınmıştır. Dünya tarihi açısından çok önemli olan ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunan Troya yeterli sayıda ziyaretçi çekememektedir. Ülkemizde ve dünyada benzer örneklerle bakıldığında Troya'nın yüksek ziyaretçi potansiyeli olmasına rağmen bu sayının az olduğu görülebilir.

Troya antik kentinden bugüne değin ortaya çıkarılmış arkeolojik buluntular tez araştırması kapsamı dışında tutularak, turizm ve arkeolojik kazı ilişkisi ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı, bugüne kadar çok fazla değerlendirilmemiş olan turizm ile arkeolojik kazı ilişkisinin olumlu yönde birbirini etkilediğini göstererek klasik arkeolojik kazı anlayışından farklı yaklaşımlarla Troya'nın ziyaretçi sayısının koruma ve kullanma dengesi çerçevesinde nasıl arttırılabileceğini araştırarak öneriler ortaya koymaktır.

Uzun yıllardır kazı çalışmaları sürdürülen Troya'da, kazı ekibince turizm amaçlı bazı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bunlar genel olarak restorasyon ile ziyaretçilerin bilgilendirilmesi yönündeki çalışmalardır. Ancak, bu uygulamalar bugünün ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Çalışmada yapılabilecek uygulamalara ilişkin önerilerde bulunmaktadır.

Yapılan araştırma için, Troya ören yerine alan incelemesine gidilerek, kazı ekibi ve ören yeri çalışanları ile görüşülmüştür. Ayrıca, Çanakkale Müzesi Müdürlüğü çalışanlarının da görüşlerine başvurulmuştur. Tüm çalışma sonucu elde edilen bilgi, belge ve tespitler incelenerek, Troya'da var olan turizm potansiyelinin ne tür uygulamalar yapılarak değerlendirilebileceğine ilişkin çıkarımlar oluşturulmuştur. Öneriler ışığında yapılacak çalışmaların belli bir disiplin ve program ile yürütülmesi hususunda kazı ekibi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın tam bir eşgüdüm içerisinde iş birliği yapmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yapılacak bu çalışma, kazı faaliyetleri devam eden ve turizm yönü canlandırılabilir diğer ören yerlerini araştıran kazı ekiplerine de örnek olabilecektir. Turizme yönelik yapılacak uygulamalar, hem kültür varlıklarının korunarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak hem de bölgenin sosyo-ekonomik açıdan kalkınmasına yardımcı olacaktır. Genel olarak yapılacak uygulamalarda, Kazı Ekibi, Yerel ve Merkezi Yönetimlerin uyumlu organizasyonu gereklidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI VE KÜLTÜR İLE İLİŞKİSİ

1.1. TURİZM

Turizm, çok yeni bir kavram olarak düşünülse de varlığı çok eski zamanlara kadar gitmektedir. İnsanoğlu'nun varlığıyla meydana gelen turizm, günümüzdeki birçok türüyle büyük bir sektör haline gelmiştir. Bu bölümde, turizmin ortaya çıkışı ve gelişimi üzerinde durulacaktır.

1.1.1.Turizm Kavramı

İnsanlığın varlığıyla birlikte meydana gelen ve günümüzde de devam eden turizm olayı, 19.yüzyıl sonlarıyla 20. yüzyıl başlarında bir bilimsel özellik kazanarak karşımıza çıkmıştır. Başlangıçta merak duygusuyla başlamış ve kültürel amaçlarla gerçekleştirilmiştir. Ancak, günümüzde turizmin daha çok kitlesel biçimi yaygın olmakla birlikte bu tip turizme önem verilmektedir. Bu eğilim hızlı bir biçimde olmasa da kültürel amaçlı turizme doğru yönelmektedir.

Latin kökenli “Tur” kelimesi, bir insanın bir yerden ayrıldıktan sonra dönüp dolaşıp aynı yere gelmesi anlamını içermektedir. Daha sonra giderek sıradan bir sözcük olmaktan çıkıp Avrupa ve İngiltere-Fransa arasında, yalnız önemli geziler için kullanılan bir sözcük haline geldi (Evliyaoğlu, 1989: 42). Genel olarak “Turizm”in tanımlarına bakıldığında aşağıdaki tanımlar görülecektir.

İlk tanımlardan birini E.Guyer-FREULER yapmıştır. Modern anlamda turizm, gittikçe artan dinlenme ve hava değişimi ihtiyacına, doğal güzelliğe karşı bir sevginin doğup gelişmesine, doğa içinde duyulan kıvanç ve zevke; fakat aynı zamanda ticaretin büyük, orta ve küçük çapta endüstrinin gelişmesinin ve taşıt araçlarının devrimin sonucu olarak insan ve toplumlar arası ilişkilerin gelişmesine dayanan çağdaş bir olaydır (Evliyaoğlu,1989:46).

Bununla birlikte E.Guyer-FREULER'in tanımının tam anlamıyla bir tanım olmadığı düşünülmektedir. Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (OECD)

Turizm Komitesi tarafından benimsenerek kabul edilen Prof. Dr. Walter HUNZIKER'in tanımına göre; Para kazanma amacına dayanmayan ve devamlı kalış şekline dönmek şartıyla, yabancıların bir yerde konaklamalarından ve bir yere seyahatlerinden doğan olay ve ilgilerin tümüdür (Evliyaoğlu, 1989: 47).

Bu tanım günümüzde de genel olarak turizm odaklarınca benimsenerek kabul edilmektedir. Daha kısa bir tanımlama da bulunmak gerekirse, Turizm en genel anlamıyla haz almak için seyahat etmek olarak tanımlanabilir (Bezmen, 2001: 106).

1.1.2.Turizmin Gelişimi

19.yüzyıl ile birlikte seyahat hareketlerinin turizm olarak tanımlanmasından bu güne yaklaşık 200 yılı aşkın bir süre geçmiştir. Bu süre zarfı içerisinde söz konusu seyahat hareketi çok hızlı bir şekilde gelişerek dünya çapında yaygın bir hale gelmiştir. Bu yayılmadan dolayı da büyük bir yatırımcı ve bir anlamda da kontrol edilemezse yok edici bir hareket oluşmuştur.

Başlangıçta turizm olarak tanımlayabileceğimiz seyahatler, Aristokrat kesimin genel kültürlerini arttırmaya yönelik olarak başlamıştır. Özellikle Avrupa kıtasındaki zengin aile mensupları, geçmiş dönemlerde yaşamış antik devrin yazarlarını okuyarak kendilerini o heyecan veren olayları araştırmaya yöneltmişlerdir. Soylu krallar, prensler ve prensesler örnek olarak sayılabilir. Bu seyahatlerinde kökenindeki merak duygusunda çoğu zaman "arkeoloji"nin olduğu görülmektedir. Antik yazarların değindiği ve kalıntılarının bir kısmı görülebilen ya da görülemeyen antik şehirleri görmek ve hatta definelerini araştırmak için bu seyahat hareketleri meydana gelmiştir. Kimi söylemlere göre turizmin, deniz, kum ve güneşten türediği durumu bu doğrultuda haklılık kazanmamaktadır. Çünkü seyahat hareketlerinin başlaması bilinenin aksine kültürel ve macera amaçlıdır.

Turizmin tarihsel boyutu incelendiğinde, arkeoloji ile olan yakın ilişkisi görülebilmektedir. Bu ilişki eski olmakla birlikte artık günümüzde de eski önemine kavuşmaya başladığı fark edilmektedir. 20.yüzyılın ortalarına dek

giderek artan deniz, kum, güneş turizmi sonraları yerini giderek diğer turizm kollarına bırakmaya başlamıştır. Bunların içerisinde en ilgi çekenini de “Kültür Turizmi”dir.

21. yüzyıl insanı kültüre, doğaya ve çevreye giderek daha çok önem vermeye başlamıştır. Turizm sektörünün deneticileri, uygulayıcıları ve faydalanıcıları mutlaka bu yönde düşünmelidir. Bu durum turizm sektörünün geleceği açısından büyük rol oynamaktadır.

1.1.3. Turizm Türleri

Turizm kavramının içerisinde birçok alana dair çeşitler mevcuttur. Bunlar, inanç, kültür, kitle ve termal gibi turizm türleridir. Bu türler her geçen gün insanoğlunun ihtiyaçlarına göre çoğalabilmektedir. Örnek vermek gerekirse doğa turizmi de bunlardan biridir. Ancak, tez çalışması kapsamında kültür turizmi’nin arkeoloji ve kazı eksenli etkileşimi üzerine ağırlık verilip “turizm ile arkeoloji” ilişkilendirilecektir.

1.2. KÜLTÜR

Günümüz turistleri belirli bir yere yaptıkları seyahatlerde o bölgenin doğal değerleriyle olduğu kadar kültür değerleriyle de ilgilenir hale gelmişlerdir. Kültür Turizmi, temelde insanların farklı kültürleri tanıma isteği ile ortaya çıkmış bir turizm şeklidir (Akgül, 2003: 42). Kültür, tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür (www.tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=k%FCIt%FCr&ayn=tam, 05 Haziran 2009).

Mexico Genelgesinde Kültür kavramı şu şekilde ifade edilmiştir: Geniş anlamda kültür, bir sosyal grubu veya toplumu karakterize eden spiritüel, materyal, entelektüel özelliklerin tümünü taşır (Ören, 1998: 71). İlk zamanlarda tarım için kullanılan bu terim, günümüzde milletlerin karakterize edilmesi kapsamında önemli rol oynamaktadır. Kültür, insanın kendi hakkında düşünmesini sağlayarak, kişileri gerçekçi ve eleştiri yapabilen

bireyler haline getirir. Kültürün sayesinde insanlar değerlerine sahip çıkabilir, seçimler yapabilir, düşüncelerini açıklayabilir, kendini tanıyabilir, gelecekteki tasarılarını sorgulayabilir, yeni anlamlar arayarak eşsiz eserler meydana getirebilir ( ren, 1998: 73). Bu konuda ayrıntılı tanımlara girilmeden kültür ve turizm arasındaki ilişki genel olarak incelenecektir.

1.3. KÜLTÜR İLE TURİZM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Günümüzde Kültür ile Turizm kavramaları sık olarak bir arada kullanılmaya başlanmıştır. Bunun en dikkat çekici örneklerinden biri Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır.

Söz konusu iki kavram, artık birbirini bütünleyen vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Turizm, kültürsüz düşünüldüğünde çok yalın ve önemsiz kalmaktadır. Kültür, turizme çeşitlilik ve heyecan katmaktadır. Kültür ve Turizm arasındaki ilişki aşağıdaki ifadeler çerçevesinde görülmektedir;

- 1-Kültür' n Turizm'e yol a ması,
- 2-Turizm'in Kültür'  arttırması.

Birinci halde kültür, turizm endüstrisinin en önemli odak noktasıdır. İnsan daima içinde bulunduğu ortamdan ayrılarak, yenilikleri ve başka ulusların yaşam tarzlarını görmek ister, bu nedenle turistik gezilere çıkarlar. Tarihi eserler, insanları turistik gezilere yönelten faktörlerden biridir. Geçmiş dönemlerin uygarlıklarını ve sanat hareketlerini izlemek, onlar hakkında bilgi edinmek isteyen kişiler turistik gezilere yönelmektedir.

 kinci halde turizm, kiőinin günlük yaőantısından farklı ya da onun tam aksi olan bir hayat düzenine geçiőin yol ve aracıdır. Alıőılandan farklı ortamlara geçmek için bir fırsattır. Bu ortam kiőinin içten ve kültürel bakımdan zenginleőmesini sağlar ( ren, 1998: 74).

Kültür ile Turizm arasında var olan ilişki, bireylerin kültür seviyelerini yükseltmek amacıyla, seyahat etmeleri öte yandan bireylerin kültür seviyelerinin yüksek oluőu, onları değişik kültürleri tanımak için seyahate teşvik etmesi olarak değerlendirilebilir.

Kültür, turizmi beslemekte ve turizm de kültürü yükseltmektedir. Bu kuvvetli bir bağlantıdır. Kültür ile Turizm arasındaki diğer bir bağlantıda,

merak duygusudur. Merak duygusu, insanların kültür seviyelerini yükseltmiş ve turizm hareketlerinin doğmasına neden olmuştur. Bununla birlikte “Kültür Turizmi” olarak tanımlanan turizm çeşidi meydana gelmiştir. Aslında bu tür turizm, turizmin ilk türü ve hatta ilk başlardaki halidir.

Kimi kesimler tarafından kültür ve turizm birbirine zıt iki kavram olarak söz edilse de birbiriyle mutlak ilişki içerisinde. Bu görüş doğrultusunda turizmin kültürü yok ettiği iddia edilmektedir. Ancak, bu iki kavram arasında gerekli denge ve tedbirler alınırsa son derece yararlı bir sektör haline alacaktır. Turizm, kültür için bir araç olmalıdır. Turizm, amaç haline dönüştüğü takdirde, üzerinde yükseldiği değerlere mutlaka zarar verecek ve kısa vadede turizm olayı da yok olacaktır.

Turizm ile ülkemizin kültürel değerleri dünyaya tanıtılabilmektedir. Günümüzde hala var olan klasik statükocu korumacılık anlayışından sıyrılıp, kültür ve turizm dengesini oluşturarak, maddi ve manevi fayda sağlanmalıdır. Turizm olmadan mevcut imkânlarla sayısız miktarda tarihi kültürel varlıklarımızın yeterli düzeyde korunmasının sağlanması kolay gözükmemektedir.

Küreselleşme süreciyle birlikte artık bir kültür, diğerini tanıma ihtiyacı hissetmektedir. Bu durum, dünya üzerindeki insan hareketlerini etkilemekte ve tanınmayı tanıtmaktadır. Türkiye’nin tarihsel ve kültürel değerlerinin dünyaya tanıtılması kaçınılmaz olmuştur. Bunun için gerekli dengenin sağlanması ve salt gelir amaçlı yaklaşımlarla söz konusu değerlerin zarar görmemesini hedeflemek en uygun yol olacaktır. Bu da koruma-kullanma dengesi bakımından koruma planları gibi yaklaşımlarla sağlanabilecektir.

Turizm, doğa, kültür kavramları arkeoloji bilimi ile bütünleştiği takdirde güçlenir ve hayat kazanır (Ersoy, 2002: 156). Koruma, tüm bu olguların ortak noktası konumundadır. Küreselleşmeyle birlikte turizm olayının uluslararası niteliği güçlenmiştir.

Koruma, katı kurallar ve yasakçı hükümler yerine, temel evrensel ilkelere bağlı ama gelişmeyi izleyebilen bir tanımla gerçekleşmelidir (Ersoy, 2002: 162). Yeni yaklaşımlarla kültür ile turizm ilişkisi ele alındığında, ülkemizin menfaatleri açısından çok yararlı olacağı kuşku götürmez bir

gerçektir. Böylelikle turizm aracı ile kültürel varlıklarımız hem dünyaya tanıtılmış olacak hem daha iyi şartlarda korunmuş olacaktır. Tüm bu faydaların yanı sıra, mali açıdan hem yerel halk hem ulusal ekonomi büyük kazançlar elde edecektir. Diğer bir açıdan bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmesinde kültür ve turizm ikilisinin payı çok önemli boyutlara varacaktır.

Yerel yönetimlerinde, Tarihsel Kültür Turizminin farkına varıp bölgelerinde yaşayan halkı bu yönde aydınlatmaları mecburiyeti doğmuştur. Bu bağlamda, yöre halkı kültür varlıklarını koruma hususunda bilinçlendirilmelidir. Koruma ile birlikte kültürel değerlerimizi görmeye gelen ziyaretçilerin her türlü ihtiyacının karşılanabileceği tesisler kurulmalı ve ekonomik faaliyetlerden yerel halk ve yönetim olumlu yönde yararlanmalıdır. Bacasız sanayi olarak tanımlanan turizmden en fazla fayda bu şekilde sağlanabilecektir. Bugünün şartları göstermiştir ki, merkezden ören yerlerinin yönetimi ve kontrolü oldukça zor olmakla birlikte istenilen verim alınamamaktadır. Ancak, merkezin bölgelere teknik anlamda yardım sağlaması yeni kültür-turizm yaklaşımını bütünleyecek ve yerel yönetimlerin kültür değerlerimizin korunması, yaşatılması ve tanıtılmasına iştirakini arttıracaktır.

1.3.1. Kültür Turizmi

Kültür turizmi, ülkemiz ekonomisinin önemli bir kısmını oluşturan turizm sektörünün alt kolunu oluşturmaktadır. Günümüz insanının turizmden temel beklentisi, sürekli ikamet ettiği yerden geçici olarak ayrılarak, daha önce görmediği doğal, kültürel ve toplumsal atmosferleri gezmek ve görmektir (Akgül, 2003: 55). Kültür Turizmi'nin tarihi geçmişi ilk turizm hareketlerinin ortaya çıkmasına değin uzanmaktadır. İlk dönemlerde daha çok eğitim ve din amaçlı yapılan kültürel seyahatler, özellikle sanayi devrimi sonrasında toplumlarda boş zaman ve tatil kavramlarında oluşan değişiklikler sonucunda ortaya çıkan farklı eğilimler doğrultusunda gelişmiştir (Akgül, 2003: 41). Kültürün, Turizm için vazgeçilmez olması bu turizm türünün, son yıllarda öne çıkmasına neden olmaktadır.

Kültür turizmi olgusundan ilk defa 1969 yılında ICOMOS Kongresi'nde bahsedilmiştir (Ören, 1998: 77). Daha sonra 1980'li yılların başlarında Avrupa Komisyonu Kültür Turizmi olgusuna değinmiştir. Avrupa Birliği'nin kültürel kimliğini ve kültürel mirasını ortaya çıkarmak için yapılan çalışmalar sırasında ortaya atılmış, araştırmaları halen devam eden bir turizm türü olmuştur. Kültür turizmi, kavram olarak açıklanması ve tanımlanması kolay olamayan bir turizm şeklidir. Genel olarak Kültür Turizmi kavramı, kültürel faaliyetleri temel alan, turizm deneyimlerini ifade eden, turizmin kültürlerle bağlantılı değişik açılımlarını birleştiren genel bir kavram olarak kullanılmaktadır. Kültür turizmi ile ilişkili bulunan noktalardan en önemli olanı ve dikkat çeken, insanların köken olarak bağlı olduğu yöreleri ziyaret etmeleri, tarihi teneffüs etme isteği ve sosyolojik güdüler ki buna dünyayı ve çevreyi tanıma da denilebilir.

Günümüzle ilgili pek çok etkinlik (konser, sergi, festival, karnaval, olimpiyat oyunları vb.) Kültür Turizmi kavramı içinde yer almaktadır. Bu durumda kültür turizmi, turizm ekonomisi içerisinde güncel ve tarihsel (actual&historical) olarak iki bölüme ayırmak yerinde olacaktır.

Güncel Kültür turizmi içerisinde, festivaller, karnavallar, olimpiyat oyunları, sergiler gibi etkinlikler yer almaktadır. Tarihsel Kültür Turizminde ise, tarihi kültür varlıklarımız ve diğer kültürel mirasımız bulunmaktadır. Kültürel Miras Turizmi olarak da isimlendirilmektedir. Tarihi kültür mirasımızın belirli bir organizasyon ile gösterilmesi, Tarihsel kültür turizmini meydana getirmektedir. Yabancıların bu mirasa olan ilgisi, toplumun bu mirası sahiplenmesi ölçüsünde artar veya azalır. (<http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/kocapinar.doc>, 22 Mart 2009)

Ayrıca, Tarihsel Kültür Turizmi en çok gelir getiren, en zengin kesime yönelik turizm türüdür. İnsanların katıldıkları kültür turizminin meydana gelmesi için bazı şartlara ihtiyaç vardır. Bunlar:

1-Kültürlü olmayı istemek; yani objeleri, insanları ve eserleri tanımak ve anlamak,

2-Kültürel açıdan önemli olan bir ürünü tüketmek (bir sanat eseri, bir anıt gösteriler v.s.).

3-Bir aracının ortaya çıkması. Bu aracı bir insan ya da doküman olabilir (Bu doküman yazılı olabildiği gibi görsel-işitsel de olabilir).

Kültür turizmi bilgiler, gerçekler, kişiler, sanat hazineleri, kültürler, gelenek ve görenekler, inanç, dil, tecrübe ve bunun gibi sahip olduğu tüm unsurlarla turiste iç zenginlik kazandıran, bunun yanı sıra çeşitli tarihler arasında karşılaştırma yapma fırsatı yaratan bir olgudur (Ören, 1998: 80).

1.3.2. Kültür Turizminin Önemi

Hayatı zenginleştiren bir etkileşim olarak turizm faaliyetlerinin en önemli amacı, kendisinden başka kültür ve yerleri tanıma ve görmedir. Bunu sağlayan turizm türü ise, kültür turizmidir. Kültür turizmi ile insanlar birbirlerini, düşünce ve dünya görüşlerini, geleneklerini görme ve öğrenme şansına varırlar. Turizmdeki kültürel faktörler, özellikle bilgi ve fikir aktarımı ile paylaşım oluşturmak üzere amaçlanan faaliyetler önemli bir hal almıştır. Bunlar arasında, müzeler, sergiler, araştırma gezileri, bilimsel ve arkeolojik geziler yer almaktadır.

Kültürel turizmin öğretici ve kültürel değerleri arasında tarihsel değerlerin ve kendisinden farklı medeniyetlerin keşfi bulunmaktadır. Bu bağlamda, kültürlerin tanıtımında ve kültürel mirasın korunmasında temel rol oynayan müzeler, bugün geçmişi, kültürü, yaratıcılığı, sanatı, teknolojiyi anlatan, aktaran kurumlar olarak kültür turizminin ana unsurlarından birini teşkil eder hale gelmiştir.

Geleceğe kalıtsal miras bırakmayı düşünen modern toplumlar artık, Kültür turizmine ayrı bir önem vermeye başlamışlardır. Bunun en güzel örneklerini Akdeniz havzasında yer alan Avrupa Birliği ülkelerinde görmekteyiz. Özellikle, Avrupa ülkeleri kültürel mirası koruma konusunda önemli adımlar atmıştır. Birçok ören yerinde “Yönetim Planı” uygulamaları yapılarak ziyaretçi sayısı arttırılmış ve daha iyi şartlarda koruma sağlanmıştır.

Ülkemizin tarihi ve kültürel yönlerden çok zengin olmasıyla birlikte söz konusu turizm alanı büyük yatırımlara açık hale gelmiştir. Koruma ve tanıtma

bilincinin gelişmesiyle tarihsel kültür turizminden en geniş şekilde faydalanılabilir. Bununla beraber, kültür turizmi, arkeolojik alanların amacına uygun kullanılabileceği bir harekettir. Kültür eseri, kullanıldıkça bakımı ve korunması sağlandığı için kullanıma açılmalıdır (Özpolat, 1983: 188). Bu doğrultuda, turizm hareketinin gerçekleştiği bölgedeki kültür varlıklarının koruma ve restorasyonu sağlanabilir.

Genel olarak, tarihsel kültür turizmi kapsamında, arkeolojik sit alanları, müzeler ve diğer kültür değerlerimiz akla gelmektedir. Bunların korunması için sadece devlet eliyle sürdürülen çalışmalar yeterli olmamakla birlikte, halkın bu çalışmalara katkıda bulunması gerekmektedir. Ancak, bugünün toplumunda, koruma bilincinin yeterli düzeyde yerleşmemiş olmasının kültürel değerlerin zarar görmesinde ve yok oluşunda bir başka önemli etken olduğu gerçeği gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır (Tok, 2002: 222). Arkeolojik sit ve doğal sit alanları ile birlikte diğer kültürel değerlerimizin korunması, değerlendirilmesi, ziyaretçilerin beğenisine sunulması ve bu amaç doğrultusunda bir takım gününbirlik zorunlu ihtiyaçları karşılayacak tesislerin kurulmasında genellikle finans kaynaklarının yetersizliği, proje hazırlamadaki zorluklar, yerel yönetimlerce bu konulara yeterince sahip çıkılmaması gibi olumsuz etkenlerle istenen düzeyde gerçekleşmemektedir. Bununla birlikte arkeolojik kültür mirasının açığa çıkarılması faaliyeti bir başka deyişle, bilimsel kazı ve araştırmalar çok uzun bir süredir yerli ve yabancı bilim adamları tarafından yürütülmektedir. Kazı geleneği böylesine köklü olan ülkemizde, kültür değerlerinin koruma ve değerlendirme geleneğinin ne yazık ki yeterli seviyede olmadığını belirtmek gerekmektedir. Ancak, bu durumun zaman ilerledikçe olumlu yönde gelişme kaydettiği de yadsınamaz bir gerçektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZM VE ARKEOLOJİ

2.1. TURİZM İLE ARKEOLOJİ İLİŞKİSİ

Araştırma kapsamını turizm türlerinden kültür turizmi ile ilişkisi bulunan arkeolojik kazı oluşturmaktadır. Bu bölümde turizm ile arkeoloji ilişkisi ele alınacaktır.

2.1.1. Kültür Turizmi ve Arkeoloji

Medeniyetler beşiği ülkemizi dünyadaki diğer ülkelerden ayıran en önemli farklılıklarından biri, derin ve bir o kadar köklü tarihsel ve kültürel geçmişidir. Bu değerlerin dünyadaki diğer uluslara tanıtılmasında ve korunmasındaki önemli unsurlardan birisi turizmdir. Turizm insanları seyahat etmeye teşvik ederken bu değerleri gündeme getirerek amacına ulaşır. Bu bağlamda arkeoloji kilit rol oynamaktadır. “Eskinin bilimi” anlamına gelen arkeoloji, insanoğlunun ilk varlığından günümüze kadar geçen süreçte meydana gelen tüm olay ve olguları günümüz uygarlığı için yorumlamaktadır. Arkeoloji, geçmişte yaşayan birçok toplumun kültür izlerini ortaya çıkararak, dünyanın tüm bu gelişmelerden haberdar olmasını sağlamaktadır.

Kültür turizminin en önemli etkinlik alanlarından birisi arkeolojidir (Ören, 1998: 104). Söz konusu bilim dalı insanlığın yaşama dair her şeyini inceler. Buna sanat, felsefe, kültür, inanç vb. birçok unsur dâhildir. Arkeoloji, günümüz uygarlığına hayatın ne ifade ettiğini ve insanın yarattığı medeniyetin nasıl meydana geldiğini açıklamaya yöneliktir.

Arkeoloji bilimini icra edenler, belli bir kültürün yaşam alanını kazılarla ortaya çıkarırlar ve elde ettikleri bilgileri dünya ile paylaşırlar. Arkeoloji biliminin ilk ortaya çıktığı yıllarda bu durum daha konservatif bir etki altında olmuştur. Öyle ki, araştırılan alan hakkında elde edilen veriler o alanı araştıran kişilerce açıklanmamış, daha doğrusu bilim ile ilgilenmeyen çevrelerce paylaşılmamıştır. Dolayısıyla çok uzun yıllar arkeoloji, belli bir zümrenin ilgi alanı içerisinde kalmıştır. Bu süreç yüzyılları kapsayarak 19.

yüzyıl ile birlikte artık maceraperestlerin heyecanı olmaktan çıkmış ve bir bilim disiplini halini almıştır. Yine de tüm halkın ilgi duyduğu bir bilim dalı olamamıştır. Ancak günümüzde yavaş da olsa arkeoloji, hak ettiği ilgi ve önemi görmeye başlamıştır. Kazılar sonucu elde edilen verilerin ve sonuçların dünya ile paylaşımı her geçen gün artmaktadır. Böylelikle insanoğlunun temel güdülerinden olan merak duygusu, turizm ve arkeoloji ile son derece faydalı bir etkileşim içerisine girmiştir. Bu da bir anlamda kültür turizminin doğuşuna neden olmuştur. Bununla birlikte meydana gelen bu turizm türünün turistini ülkemize çekebilmek amacıyla alt yapı eksikliklerinin giderilerek, arkeolojik kazı ve sergi gibi faaliyetlerin iyi bir tanıtım stratejisi ile sunulması artık kaçınılmaz bir durum haline gelmiştir.

Kültür turizminin en önemli özelliklerinden bir diğeri mevsimlik olmayışıdır. Yani yılın oniki ayına yayılabilmektedir. Arkeolojik alanlar, kültür turizmi faaliyetinin çok büyük bir kısmında rol oynamaktadır. Ören yerleri her mevsim ziyaret edilebilir, bu nedenle arkeolojik gezileri belirli bir zaman dilimiyle sınırlamak gibi bir zorunluluk oluşmamaktadır (Ören, 1998: 105). Geçmişte kazı çalışmaları yapılmış ve kazı çalışmaları yapılan birçok ören yeri turizm açısından bulunmaz değerde fırsatlar sunmaktadır. Bu kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkan sayısız eserler müzelerde ve ören yerlerinde ziyaretçilerin seyrine sunularak, gerçekleştirilen kazı, restorasyon ve konservasyon çalışmaları geçmiş merak eden insanlara o dönem hakkında bilgiler vermektedir. Söz konusu durum, sistemli bir organizasyon ile gerçekleştirilebilirse ülke ekonomisine ve dünya kültürel mirasının korunması ile tanıtılması konusunda çok büyük yararlar sağlayacaktır. Kültürel ve tarihi değerler korundukları, muhafaza edildikleri, tüm insanlığın yararına sunulduklarında, ülkelerin turizmi açısından bir gelir kaynağı olarak, o ülkenin ekonomisi açısından çok büyük önem ihtiva etmektedirler (Ören, 1998: 107). Turizm ve arkeoloji olgularının doğru etkileşiminin her zaman fayda sağlayacağı kuşkusuzdur. Ancak, belirtilen olumlu etkileşimin meydana gelmesi için mutlaka koruma-kullanma dengesinin sağlanması gerekmektedir.

2.1.2. Arkeoloji ve Kazı

Arkeoloji, yüzyıllardan beri bilenen geçmişçi çok eskilere uzanan bir bilimdir. Arkeoloji bilimini tanımlamak gerekirse; Arkeoloji kelime olarak eski yunancadan türemiştir. Eski yunanca da arkhaios: Eski, logos: Bilim anlamındadır. Arkeoloji, kelime manası ile eskinin ilmidir. Eski medeniyetleri maddi kalıntıları yolu ile inceleyen bir bilim dalıdır. Eski çağlardan zamanımıza kalmış her çeşit eserin incelenmesi arkeolojinin içine girer. Somut kalıntılardan dolayı arkeoloji geçmişteki insan emeği olarak da tarif edilebilir (Saltuk, 1993: 29,30).

Arkeoloji, antik toplumlar ve o toplumların kültürleri hakkında, mümkün olduğu kadar çok bilgi edinmek ve böylece eski hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla toplum ve insan kalıntılarını sistematik olarak inceleyen bir bilim dalıdır. Bu inceleme, gözlem ve kaydetmeyi gerektiren bir bilimdir. Arkeoloji, kaybolmuş insanlığın, yok olmuş toplumların izlerini araştırır. Onun için sonsuz, sınırsız, derin ve karmaşık bir alan olarak bilinmektedir. Ünlü İngiliz Arkeolog Sir Mortimer WHEELER kısaca arkeolojiyi şöyle tanımlamıştır: Arkeologların topraktan çıkarıp gün ışığına koyduğu nesneler değil, insan ile ilgili şeylerdir (Uçankuş, 2000: 3).

Arkeoloji, 19. yüzyıl ortalarına kadar zengin, maceracı, define meraklılarının, amatör tarihçilerin ve jeologların hobisi halindeydi. Kazılar sonucu elde edilen bulgular koleksiyonculuktan öte bir şeye için değerlendirilmiyordu. Arkeoloji biliminin doğmasında rol oynayan ilk arkeologlar bile öyle kazılar yapıyorlardı ki, ören yerinin sonradan sistematik bir şekilde kazı çalışmalarını yapan arkeologlar bile işin içinden çıkamıyorlardı. Bugün ise, kendine has metodolojisi ve sistematığı gelişen arkeoloji, fizik, kimya, jeoloji, antropoloji, ekoloji gibi daha sayamadığımız pek çok bilim dalı ile yakın ilişki içerisinde işlevini sürdürmektedir.

Geçmişçi bilinmezliklerle ve gizemlerle dolu olan İnsanoğlu, tüm bu bilinmezlikleri merak ederek araştırmaktadır. İşte arkeoloji bilimi de bu olayın bir parçası olarak meydana gelmiştir. Arkeoloji yukarıda belirtilen tanımlamalarının yanında bir keşif bilimidir. Günümüzde artık gelişen haberleşme araçları sayesinde arkeolojiye de toplumun duyduğu merak

giderek artmaktadır. Görsel ve yazılı medyada hemen her gün arkeoloji ve onun yöntemi olan kazı ile ilgili bir haber mutlaka yer almaktadır. Bu durum, arkeolojiyi bir zümrenin bilimi olmaktan çıkarıp, tüm toplumu kucaklar bir konuma getirmiştir. Bu eğilimin gittikçe artan bir ivme ile devam edeceği kuşkusuzdur.

2.1.3. Türkiye’de Arkeoloji

Türk Arkeolojisinin Osman Hamdi Bey ile başladığı kabul edilmektedir. Osman Hamdi Bey 19. yüzyıl da Osmanlı Devleti varlığını sürdürürken hem bir sanatçı olarak hem de ilk Türk Arkeoloğu olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Anadolu’da bulunan birçok tarihi alanı bir başka deyişle insanların bir zamanlar yaşam sürdürdüğü ören yerlerinde ilk sistematik arkeolojik kazı çalışmalarını yapmıştır. Anadolu’nun yanı sıra o zamanki Osmanlı İmparatorluğu sınırları içersinde yer alan diğer ören yerlerinde de kazı çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bunların en ünlüsü bugün Lübnan sınırlarında yer alan Sayda Antik Kenti kazılarında ele geçirdiği ve İstanbul Arkeoloji Müzelerinde sergilenen İskender Lahdi’dir.

1923 yılında Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk’ün emriyle yurtdışına yetiştirilmek üzere birçok öğrenci gönderilmiştir. 1935 yılında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin açılması arkeoloji bilimi için çok önemlidir. Bunun yanı sıra 1931 yılında Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. 1933 yılında Ankara yakınlarındaki Ahlâtlı bel kazısı Türk Tarih Kurumunun yönetiminde yapılarak, Türk Arkeoloji tarihindeki yerini almıştır. Anılan kazı Atatürk tarafından da bizzat yerinde denetlenerek, bu bilim dalının ülkemiz açısından ne denli önemli olduğu ortaya konulmuştur. İlerleyen dönemlerde yurtdışında eğitimlerini tamamlamış olan Ord. Prof. Dr. Ekrem AKURGAL, Ord. Prof. Dr. Sedat ALP, Ord. Prof. Dr. Hamit Zübeyir KOŞAY gibi Türk Arkeolojisinin duayenleri sayılan isimler, yetiştirdiği pek çok arkeolog ile ülkemiz arkeolojisine büyük hizmetler vermişlerdir.

Anadolu’nun tarihsel zenginliğine bağlı olarak, ören yerlerinin çeşitliliği, 16. yüzyıldan başlayarak yabancı gezginlerin ilgisini çekmeye başlamıştır. 1764’te Societa Di DILETTANTI’nin desteğiyle, Anadolu’daki eski Yunan ve

Roma uygarlık kalıntı ve buluntularını araştırmak amacıyla çeşitli geziler düzenlenerek, 19. yüzyılın ilk yarısına kadar bu hareket devam etmiştir. Bu tarihte ise artık kazılara başlanmıştır. Alman SCHULTZ, Doğu Anadolu'da (1827), Fransız TEXIER Hattuşaş'ta (1834), HAMILTON Alacahöyük'te (1835), ilk araştırmalarını gerçekleştirdiler. Bunları NEWTON'un Bodrum Halikarnasos Mausoleum'u (1857), SCHLIMANN'ın Troya'da (1870) kazıları izlemiştir. Bu saydıklarımızın yanında daha pek çok milletten bilim adamı Anadolu'ya gelip kazı ve araştırmalarda bulunmuşlardır. Bunların sonunda fazla miktarda yararlı bilgi kazanılması yanında o zamanki Osmanlı İmparatorluğu ile kendi devletleri arasındaki ilişkileri de kullanarak çok sayıda taşınır ve taşınmaz kültür varlığını yurtdışına çıkarmışlardır. Bunların çoğu maalesef kaçırılarak, bugün dünyanın en ünlü müzelerinde sergilenmektedir. Öyle ki, yurtdışındaki birçok müzede Anadolu isimli teşhir salonları vardır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında kültür varlıklarının yurtdışına kaçırılmasını önlemek için ilki 1874 yılında çıkarılan daha sonra 1882 yılında Osman Hamdi Bey tarafından düzeltilen "Asar-ı Attika Nizamnamesi" Türk Arkeolojisi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu nizamname ile Türk Arkeolojisi artık bir düzen çerçevesinde örgütlenme yoluna girerek, eski eserleri koruma altına almıştır.

1874 yılında yürürlüğe giren "Asar-ı Attika Nizamnamesi" yabancılara bulunduğu eserlerin üçte birine sahip olarak, üçte ikisini de satın alarak yurtdışına çıkarma izni vererek yağma ve kaçakçılığa yol açmıştır. 1882 yılında değişime uğramasına rağmen istenilen sonuç elde edilememiştir. Söz konusu yasa 1973 yılına kadar geçerliliğini koruyarak 1973'te 1710 sayılı "Eski Eserler Kanunu" ile yürürlükten kaldırılmıştır. 1710 sayılı yasa da yeterli olmayarak, 1983'te "2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" yürürlüğe girmiştir. Tüm bu gelişmeler yavaşta olsa kuvvetli bir teşkilatın oluşmasında büyük rol oynamıştır. Bugün, Anadolu'da arkeolojik kazı ve araştırma yapmak için belli kurallar çerçevesinde izin alınması zorunludur.

Cumhuriyetin ilanı ile Türk Arkeolojisi günümüze kadar olgunlaşarak restorasyonu, korumasıyla ve kazı çalışmalarıyla tam bir bütünlük halinde

işleyen Kültür ve Turizm Bakanlığı ile üniversiteleriyle büyük bir teşkilat halini almıştır.

Türk Arkeolojisi, Türkiye topraklarında meydana gelmiş onlarca uygarlığın incelenmesinde, dünya çapında söz sahibi olma yolunda hızla mesafe kaydeder hale gelmiştir. Günümüzde Türk bilim adamları arkeoloji bakımından dünya genelinde önemli bir konuma gelmiş bulunmaktadır. Bu ivmenin tüm hızıyla devam edeceği şüphesizdir.

Tez çalışmasının örneğini oluşturan bugün Çanakkale ilinde yer alan Troya ören yeri, Anadolu Arkeolojisi için çok önemli bir konuma sahiptir. Tüm dünya tarafından ismi bilinmesine rağmen hak ettiği ilgiyi görememesinin sebepleri ve bir takım öneriler tezin ilerleyen aşamalarında ifade edilecektir.

2.1.4. Arkeolojik Kazı

İnsanoğlunun en çok ilgilendiği konulardan birisi de geçmiştir. Bu geçmiş çoğu kez arkeoloji bilimi ve uyguladığı yöntemler yardımıyla anlaşılabilir. Arkeologlarıysa, geçmişle ilgili soruların yanıtlarını, dev bir tarih kitabı olarak gördükleri toprakta arayan kişiler olarak tanımlamak yanlış sayılmaz. Bunun içinde tek yöntem olmamakla birlikte kazı, arkeoloji disiplininin en önemli noktasını oluşturur. Ancak, ne kadar bilimsel olursa olsun, arkeolojik kazı bir tür yıkımdır. Modern arkeoloji bilimi ve onu uygulayan arkeolog çok ağır bir sorumluluğa sahiptir. Günümüz arkeoloğu, insanoğlunun toprak üzerinde bıraktığı izleri özenle izleyerek tarihi bilmek ve öğrenmek isteyen herkese yeni ve doğru belgeler sunmaya çalışmaktadır (Sevin, 1999: 7).

Yukarıda ifade edildiği gibi ağır sorumluluk altındaki arkeologların en önemli çalışma yöntemi kazıdır. Sistematik bir şekilde bir höyüğü kazarak her tabakasını ayrı ve doğru olarak yorumlayarak, doğru veriler elde etmek özel bir takım tekniklerin bilinmesiyle ilintilidir. Kazı ile ilgili bir takım sistemler mevcuttur. Bunlar geliştirilebilir. Ancak, bu tekniklerin mutlaka kazı yapacaklar tarafından bilinmesi gerekmektedir.

Arkeoloji, şans ve hayal gücü ile ilişkilendirilmeyecek gerçek bir bilimdir (Sevin, 1999: 13). Diğer bilim dallarında olduğu gibi o da

insanoğlunun merak duygusunun bir ürünüdür. Arkeoloji biliminin gerçekleşmesindeki en önemli yöntem ise kazı'dır. Bazı durumlarda arkeoloji, kazı bilimi olarak yorumlanmaktadır. Ancak, bu her zaman doğru bir tanım değildir. Arkeoloji, en genel ve kısa tanımıyla eskinin bilimi olarak tanımlanabilir. Bu bilimin yöntemi olan kazı ise, neredeyse arkeolojinin bilim halini almadan önceki etkinliğidir.

Kazı çalışması, toprak altındaki kültür kalıntının kazılarak yeryüzüne çıkarılması faaliyetidir (Uçankuş, 2000: 33). Kazı, arkeolojik bir araştırma yapmak amacıyla sit alanını kazıp eski yapı ve eşyaları açığa çıkarma işlemidir. Diğer bir ifade ile hafriyat olarak tanımlanabilir (Saltuk, 1993: 94). Genel olarak arkeolojik kazı, belirli yöntemlerle toprak altında bulunan ve tarihsel değeri olan objelerin sistematik bir eylem çerçevesinde ortaya çıkarılması işlemidir.

Arkeolojinin var olmasına neden olan kazı, ilk başlarda çok ilkel ve yıkım amaçlı sayılabilecek bir vaziyette karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde kazı yapılmasını tetikleyen güdü ise, değerli şeyleri bulmak için toprağı kazma isteğidir. İlk yapılan kazılar daha çok define arayıcılığı şeklinde olmuştur. Bu ilk kazıların en iyi örneğini, Avusturyalı General Prince D'elboeuf'ün M.S. 79 yılında Vezüv Yanardağının patlaması sonucu Pompei ile birlikte yok olan Herculaneum'da yaptığı çalışmadır. 1709–1715 yılları arasında yapılan bu kazı faaliyetlerinde, Herculaneum'un lavlarla kaplanan tiyatrosu bir maden ocağı gibi tahrip edilerek tam anlamıyla yıkıma uğratılmıştır (Sevin, 1999: 20).

Bu ilk kazıları bilimsel olarak tanımlamak çok yanıltıcıdır. Çünkü elde edilen buluntuların ne belgelenmesi ne de tarihlendirilmesi yapılmıştır. Tamamıyla macera ruhuyla yapılan bu kazılar yıkımdan öteye gitmemiştir. Arkeoloji açısından da bir değeri yoktur. Ancak, bu da bir bilimin doğmasında ödenen bedelden başka bir şey değildir. Daha sonra arkeoloji biliminin gelişip ilerlemesiyle birlikte kazılar da belli bir sistem çerçevesinde yapılmaya başlanmıştır.

Arkeolojinin bir bilim dalı haline gelmesi ile birlikte ilk kazıların yapılması 18. yüzyıla rastlamaktadır. Özellikle Fransız İhtilalini izleyen

yıllarda bazı Avrupa ülkelerinde kurulmaya başlayan müzelerin eskiyi yansıtan eserlerle donatılması düşüncesi, eski yunan ve roma uygarlıklarına duyulan ilginin, sonuçta müzecilik açısından maddi kültür kalıntılarına dönüşmesinde sebep olmuştur. Arkeolojinin gerçek bir bilim dalı haline gelmesi Johann Joachim WINCKELMAN (1717-1768) tarafından sağlanmıştır (Sevin, 1999: 21). Alman bilgin Johann Joachim WINCKELMAN, arkeoloji çevrelerince arkeolojinin babası olarak da nitelendirilmektedir.

20.yüzyıl ile arkeoloji bir disiplin kapsamında gelişmesini sürdürmüştür. Bu gelişme çerçevesinde yapılan arkeolojik kazılarda amaç, artık salt taşınabilir eserler bulmaktan çıkıp, o dönemin yaşam biçimi ve kültürü hakkında bilgi sahibi olmaya dönüşmüştür. Arkeolojik kazı heyetlerine diğer bilim disiplinlerinden de bilim adamları katılmaya başlamış ve arkeolojinin etki alanı genişlemiştir. Çağdaş bir hal almaya başlayan arkeoloji ve onun yöntemi olan kazı, evrensel yaklaşımlarla, verilerin saptanması, değerlendirilmesi ve sonuçta olayların yorumlanması doğrultusunda bir etkileşim meydana getirmiştir.

2.1.4.1. Arkeolojik Kazı Türleri

Genel olarak arkeolojik kazıları çeşitlendirmek gerekirse, planlı ve programlı bilimsel kazılar, kurtarma kazıları ve define amaçlı yapılan kazılar olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Ancak, yinede kesin olarak gruplandırmanın da mümkün olmadığı konusuna da değinmek gerekir. Çünkü 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda kesin bir ayırım olmamakla birlikte, bilimsel kazı çalışması olarak Bakanlar Kurulu Kararlı statü mevcuttur. Bilimsel arkeolojik kazılardan sorumlu olan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izinleriyle gerçekleştirilen kazılara bakıldığında, öncelikle Bakanlar Kurulu Kararlı Türk ve yabancı kazılar, Müze Müdürlükleri başkanlıklarında sürdürülen bilimsel kazılar ve yine Müze Müdürlüklerince yapılan kurtarma kazıları bilimsel kazı çeşitliliğini göstermektedir. Bu sayılan kazı türleri yanı sıra, yine Kültür ve Turizm Bakanlığınca izin verilebilen ve bireysel olarak belirli kurallar çerçevesinde yapılabilen ancak, bilimsel özellik taşımayan define kazıları da mevcuttur.

Bilimsel olarak gerçekleştirilen arkeolojik kazılar belirli bir düzen halinde yapılmaktadır. Bu şekildeki kazıların amacı, bir arkeolojik yerleşmeyi en iyi, en doğru biçimde kazmak, buluntuları korumak, temizlemek, restore etmek, tasniflemek ve doğru bir biçimde yorumlayarak insanlığın hizmetine sunmaktır. Böyle kazıların bilimsel çalışma dönemleri de uzun yılları kapsamaktadır. Bu süre 50 ve hatta 100 yılı dahi aşabilmektedir. Tez araştırması için örnek olarak ele alınan Troya ören yeri kazıları da uzun yıllar çalışmaları devam eden örneklerden biridir.

2.1.4.2. Bilimsel Kazılar

Arkeolojik kazılar, tecrübe, disiplin ve dikkat gerektiren eylemlerdir. Uzun süren bir arkeoloji eğitimi ve deneyimi olmadan bir kazıyı örgütlemek, denetlemek ve yürütmek güçtür, bazen de olanaksızdır. Bunun için yabancı ülkelerde üniversiteler ve müzeler “Eğitim Kazıları” gerçekleştirmektedir. Türkiye’de de bu gelenek üniversiteler tarafından 1968 yılından bu yana devam ettirilmektedir (Uçankuş, 2000: 34). Her ne kadar ülkemizdeki üniversitelerde eğitim gören arkeoloji öğrencilerine staj zorunlu olmasa da öğrencilerin katılımıyla sürdürülen kazılar hem tecrübe kazanma yeri hem de bilinmeyen tarihin ortaya çıkarılarak yoruma getirildiği yerlerdir.

Bilimsel kazılar tüm ören yerlerinde ve tarihi alanlarda yapılabilmektedir. Antik kentlerdeki mimari doku çoğu zaman gözle görülebilir haldedir. Ancak, höyük ve tümülüs gibi alanları tespit etmek gerçek bir ihtisas işidir. Tüm bu ören yerleri bilinmeyen tarih için önemli veriler sunmaktadır. En heyecan verici bilgi ve belgeler ise daha çok höyük ve tümülüs gibi alanların kazılarında ortaya çıkmaktadır. Tez araştırmasında ele alınacak olan Troya ören yeri de hem höyük hem de antik kent dokusuna sahip ender antik yerleşimlerden biridir.

2.1.4.3. Kurtarma Kazıları

Günümüzde büyüyen nüfus ve gelişen teknoloji ile artık şehirler gittikçe genişlemektedir. Bu doğrultuda da şehirlerde mevcut tarihsel dokuyu korumak da bir o kadar zor hale gelmektedir. Büyükşehirlerde var olan tarihi

öneme sahip birçok mimari ve güzel sanat yapıtları modern betonarme altında yok olmaya yüz tutmuştur. Her ne kadar bunların korunması ve gelecek kuşaklara kazandırılması için koruma önlemleri alınsa da yeterli düzeyde değildir. İşte bu noktada arkeolojik değerde olan ve tespit edilen bu alanların kısa zamanda kurtarılması amacı ile yapılan kazılara kurtarma kazıları denilmektedir. Kurtarma kazıları kısmen bir çözüm olsa da yinede önemlidir. Zaten tahrip edilecek alandan ne kurtarılabilirse o kurtarılacaktır. Bu kazılar kısa sürelidir. İstanbul ilinde yapılmasına devam edilen Marmaray Projesi kapsamında şehrin birçok yerinde kurtarma kazıları yapılmakta ve geçmiş hakkında önemli veriler elde edilmektedir.

Şehirler dışında bazı projeler kapsamında gerçekleştirilen kurtarma kazıları da vardır. Bunlara örnek vermek gerekirse, bugün Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yapılması düşünülen baraj projeleri kurtarma kazılarıdır. Genel olarak bakıldığında kurtarma kazıları arkeolojide önemli bir yere sahiptir.

2.1.4.4. Müze Müdürlükleri Başkanlığında Yürütülen Kazılar

Arkeolojik kazı türlerinden diğeri de Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Müze Müdürlükleri başkanlığında yürütülen kazılardır. Söz konusu kazılar sadece Müze Müdürlüğü başkanlığında yapılabildiği gibi bir bilimsel danışmanın ve ekibinin katılımı ile de yapılabilmektedir. Amacı ve içeriği itibariyle tamamen bilimsel metotlarla gerçekleştirilmektedir. Ülkemizin birçok arkeolojik yerleşim alanlarında bu tür kazı faaliyetleri halen yapılmakta ve Türk Arkeolojisine olumlu katkılar sağlamaktadır.

2.1.5. Arkeolojik Kazıların Önemi

Onlarca medeniyetin izlerinin bulunduğu Anadolu, arkeoloji bilimi için çok büyük önem taşıyan bir kültürel miras alanıdır. Bu kültür yurdunu değerlendirmenin tüm dünya insanlığına geniş boyutlarda faydalar sağlayacağı kuşkusuzdur. Ayrıca, Anadolu kültür hazinesini ortaya çıkarıp anlayarak tüm dünyaya tanıtmak da Türk Arkeolojisinin görevlerindendir. İşte bu noktada geçmişin kültürel varlıkları ile değerlerini irdeleme görevini

üstlenen arkeoloji bilimi ile onun yöntemi olan kazı eyleminin oynadığı rol ortaya çıkmaktadır.

18. yüzyıldan beri var olan arkeoloji, kazı eylemi ile tarih sahnesine çıkmış ve o andan itibaren insanlık tarihinin bilinmeyen ve merak edilen pek çok şifresi çözülmeye başlanmıştır. Bilinmeyen yazısız tarih ortaya çıkarılarak, merak edilen gizemler araştırılmıştır. Bu araştırma faaliyetlerinde arkeolojik kazıların ne kadar önemli bir rolü olduğu oldukça açıktır. Kazı eylemi, ören yeri olarak tanımlanan, geçmiş uygarlıkların yaşam izlerini taşıyan yerleşim yerleri veya alanlarda yapılmaktadır. Bir ören yerinin kültür tarihi, tabakaların nitelik ve niceliğiyle yakından ilgilidir. Kazı tekniği bu tabakaların ve farklı dönemlere ilişkin yapı katlarının tanınması ve ele geçirilen buluntuların hangi tabakaya ait olduğunun doğru olarak belirlenmesiyle ilgilidir (Sevin, 1999: 40).

Kısacası kazı, toprağın dilini tercüme eder. Geçmişin karanlıkta kalmış derin izlerini binlerce yıl sonrasında yaşayan insanlara anlatır.

Arkeolojinin uygulama alanları olan ören yerleri, iklim koşulları, erozyon, çürüme, yıkılma, bitki ve hayvanlar tarafından kaplanan, insan elinden çıkmış mimarlık yapılarının yeniden toprak olması sonucu oluşan kültür izlerini taşıyan yerlerdir. Arkeolog gözüyle bakılmadığında bu alanlar birer yığıntı ya da toprak harabesi şeklinde algılanabilir. Günümüzde arkeolojinin temel görevlerinden biri, bu alanları araştırıp, koruma altına alarak koruma-kullanma dengesi çerçevesinde hem dünyaya tanıtmak hem turizme kazandırmak olmuştur. Arkeolojik çalışmalar bu anlayış kapsamında yürütülmediği takdirde arkeoloji, yine eskiden olduğu gibi belli bir zümrenin bilimi olarak kalacak ve dar bir alanda faydası tartışılır bir hal alacaktır. Böyle bir olumsuzluğu yaşamamak için gerekli önlemlerin alınması şarttır. Bu önlemler hem kazı başkanlıklarınca hem de kültür varlıklarından sorumlu yetkili organlarca alınmalıdır.

Turizm ile arkeolojik kazıyı ortak bir paydada buluşturarak adeta bir birleştirici harç rolünü oynayan faktörlerden birisi “Arkeolojik Alan Yönetimi” dir. Bu organizasyon temel olarak kültür varlıklarının korunması ile birlikte dünyaya tanıtılması açısından önem taşımaktadır. Öncelikle bir ören yerinin

turizme kazandırılması diğer bir deyişle insanlığa tanıtılarak buradan pozitif yönde gelir elde edilmesi için düzenli kazılarının belli bir program ve proje dâhilinde yapılması gerekmektedir. Günümüz konjonktürü bunu mutlak gerek kılmaktadır. Bu bağlamda arkeolojik kazıları sürdürülen ören yerlerinin turizm ile ilişkilendirilmesi amacıyla bir takım uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalardan birisi de arkeolojik alanların doğru yönetilip gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan yönetim planı olarak da adlandırılan çalışmalardır. Kültürel miras yönetimi, 1990'lı yıllardan itibaren ağırlık kazanan sürdürülebilirlik kavramı ile ön plana çıkmış bir organizasyondur (Smith, 2003: 38).

Arkeolojik alanlarda yapılan yönetim planının felsefesi, kültür varlıklarının profesyonel olarak korunarak, bakım ve restorasyonunun yapılması, ören yerine gelen ziyaretçiler ile orada yaşayan tarih arasındaki ilişkinin meydana getirilmesi ve dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçiler için kalitesi ve zevki yüksek bir tecrübe yaratmasıdır. Bu olay kısacası, kültürel değerlerimizin gelecek kuşaklara en uygun şekli ve durumuyla aktarılmasını sağlamayı amaç edinmektedir. Tabi bu soyut olmakla birlikte somut olan amacın yanında sosyo-ekonomik açıdan gelişme de söz konusu olayın amaçlarından. Kültür varlıklarımızı hem koruyup hem de dünyaya tanıtırken bu eylem çerçevesinde ülke yararına finansal gelir de elde edilmektedir. Ancak, elde edilen kazanç mutlaka kültürel değerlerimiz için kullanılmalıdır. Aksi takdirde kısa vadede memnuniyet verici hiçbir sonuç alınamayacaktır.

Bir ören yerinin turizm ile olan olumlu etkileşimini sağlayacak eylemler arasında yer alan Yönetim Planı'nın, ören yerinin bilimsel kazı faaliyetini yürüten ekip tarafından hazırlanarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı koordinesinde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Çünkü bilimsel ekip, ören yerinin tarihine hâkim olarak yıllarca orada çalışıp alanın en verimli şekilde nasıl değerlendirilebileceği gibi konularda yeterli bilgi ve tecrübeye sahiptir. İşte burada arkeolojik kazı ve onun vasıtası ile yapılan koruma ve restorasyon çalışmalarının ören yerinin değerini ne denli artırdığı görülmektedir. Bu durum, turizmin gelişmesini sağlayarak, turizm ve

arkeolojinin birbirini belli bir disiplin ve program ile olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Arkeoloji biliminin gerçekleşmesindeki yöntem olan arkeolojik kazının diğer bir önemi, yok olma riski altında bulunan kültürel varlıkların korunmasında turizm ile olumlu bir etkileşim içine girerek işbirliği sağlayabilecek niteliğe sahip olmasıdır. Söz konusu etkileşim için uygulanabilecek yöntemlerden biri yukarıda değinilen “Yönetim Planı”dır. Bu uygulama doğru yapıldığında bir ören yerinin korunmasına ve tanıtılmasına katkılar sağlayacaktır. Bu katkılarının yanı sıra bölge halkı içinde ekonomik açıdan yararlar da getirecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZM VE TROYA ÖREN YERİ

Turizm ile arkeolojik kazı ilişkisinin incelendiği bu araştırmada örnek olarak, tarihsel ve arkeolojik değeri büyük olan ve dünyaca ünlü Troya ören yeri alınmıştır. Troya, özellikle batı medeniyetleri açısından çok iyi bilinen ve tanınan bir ören yeridir. Ancak, tüm bu ününe karşın hak ettiği değeri ve ziyaretçi sayısını elde etmiş sayılmamaktadır. Bunun ne şekilde sağlanabileceği konusu tez araştırmasının ana hattını oluşturmaktadır.

Turizm genel olarak, haz almak için seyahat etmek olarak tanımlanabilir. Günümüz gelişmiş ülkelerinin insanları bu faaliyeti sık olarak gerçekleştirmektedirler. Öncelikli amaç, dinlenmek ve görülmedik yerleri görmektir. Kültür turizmini gelişmiş ülkelerdeki kültür düzeyi yüksek olan insanlar tercih etmektedir. İnsanlardaki merakla birlikte yeni yerler ve kültürler tanıma duygusu bu tür turizmin gelişmesinde çok etkili olmuştur. Bu gelişim hala devam etmektedir. Tüm bu etkenlerin yanında kültür turizmi faaliyetini yapan turist profili diğer turist profillerine göre daha varlıklı ve gittiği ülkede para harcayan turistlerdir. Bu da söz konusu turizm türünün en önemli avantajlarından birisini oluşturmaktadır.

Kültür turizmi diğer turizm türlerine göre daha az maddi yatırım gerektirmektedir. Büyük maddi yatırımlar gerektirmediği için doğaya ve çevreye zararı yok denecek düzeydedir. Kısacası kültür turizminde, hem kültür değerlerinin korunmasında ve tanıtılmasında büyük giderlere gerek yoktur hem de yerel halkın ekonomik açıdan kalkınmasında yapılacak yatırımlar maddi olarak yük getirmemektedir.

Ülkemiz kültür turizmi açısından çok şanslıdır. Medeniyetler beşiği Anadolu, onlarca uygarlığa ev sahipliğinde bulunmuştur. Dünya üzerinde var olmuş tüm uygarlık devirlerini yaşamıştır. Anadolu, ev sahipliği yaptığı medeniyetlere ait sayıları binlerle ifade edilen ören yerlerini topraklarında ihtiva etmektedir. Bu ören yerlerinin birçoğu höyük olarak tabir edilen yerlerdir. Diğer yerleşimler antik kentler ve onların diğer yerleşim organlarıdır. Dünya halklarının olan bu kültürel miras alanlarının korunması ve gelecek

nesillere aktarılması konusunda herkese görev düşmektedir. Bu görev öncelikli olarak, bu değerlerin korunmasından sorumlu kurum, kuruluş ve kişilerindir. Kültür varlıklarının korunması, tanıtılması ve gelecek dönemlere sağlıklı bir biçimde ulaştırılmasında bir takım uygulamalar ve anlayışlar geliştirilmelidir. Bunu geliştirmekle görevli kurumlar ve bilim disiplinleri vardır. Ülkemizde görev alanı itibari ile Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Üniversiteler öncelikli olarak sorumludur. Ancak, bu sorumluluk yanında halka da görevler düşmektedir. Yalnız başına kurumlar ile bu koruma ve yaşatma bilinci geliştirilemez. Kurumlar, koruma bilincinin gösterilmesi ile uygulamalarında büyük rol oynarlar. Ama asıl koruma ve yaşatma bilincinin var olması gereken yer halkın kendisidir. Yoksa ne kadar önlem alınırsa alınsın istenilen sonuç elde edilemez.

Anadolu topraklarında yer alan ve uygarlık tarihi açısından büyük önem taşıyan tarihi alanlar arasında Troya da bulunmaktadır. Tez çalışmasında Troya'da sürdürülen kazılar, tarihsel kültür turizmi açısından değerlendirilecektir.

3.1. TROYA ÖREN YERİ

Çanakkale İli, Tevfikiye köyü'nde bulunan Troya ören yeri Çanakkale Merkez'e yaklaşık 30 km. uzaklıktadır. Ören yeri hem höyük hem de antik kent şeklinde yerleşim göstermektedir. Bugün ziyarete açık olan kısımları höyük olarak yerleşim görmüş alanlardır. (Bkz. Res. 1) Bu kısım, antik kent yerleşiminin akropolünü oluşturmaktadır. Bu alan aynı zamanda Hisarlık Tepesi olarak bilinmektedir. Batı uygarlığının, uygarlık yolundaki önemli adımlarını attığı Roma İmparatorluğunun kuruluş efsanesi Troya ören yerine dayanmaktadır. Bunun için burası ayrı bir öneme sahiptir. Troya'nın 1998 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınması da önemini bir kat daha artırmıştır.

Böylesine önemli bir yerleşim olmasına rağmen ziyaretçi sayısı 2007 yılında 297.500, 2008 yılında sadece 212.048 olmuştur.¹ Ülkemizde bulunan

¹ Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM 2007–2008 yılı ziyaretçi durumu verileri.

diğer ören yerlerinin ziyaretçi sayısına bakıldığında bu oran çok gibi görülebilir. Ancak, bu kadar ünlü bir tarihi alan için bu yetersiz bir sayıdır. Örneğin, Ephesos Antik Kenti'nin 2007 yılındaki ziyaretçi sayısı 1.496.608, 2008 yılında ise 1.858.086 olarak tespit edilmiştir.² Ephesos'da bu sayının yüksek olmasının başlıca nedeni Meryem Ana Kilisesi olması diye düşünülebilir ancak salt neden o değildir. Öncelikli neden, düzenli ve profesyonelce yapılmış restorasyon ve konservasyon faaliyetleridir. Bunun yanında iyi bir tanıtım stratejisi de büyük rol oynamaktadır. Tüm bunlar koruma-kullanma dengesi dâhilinde turizm amaçlı yapılan uygulamalardır. İşte Troya'da bu yönüyle ele alınıp değerlendirilmelidir.

Troya höyüğü yerleşimi, mükemmel bir stratejik konuma sahiptir ve denize fazla uzak değildir. Bu yerleşim, akıntı ve rüzgârların bağlantı yeri olmakla birlikte, ticari ve kültürel iletişim açısından önemli bir noktadadır. M.Ö. 3500 yıl öncesine dayanan tarihi yaklaşık 15 metre yüksekliğinde bir tabakalanmaya yol açmıştır (<http://www.uni-tuebingen.de/Troya/deu/index.html>, 16 Mayıs 2009).

3.2. TROYA'NIN TARİHİ

Bugün Hisarlık Tepe olarak da adlandırılan Troya'nın tarihi M.Ö. 3. bine kadar uzanmaktadır. Troya kazıları sonucunda, üst üste kurulmuş 7 ayrı kültür tespit edilmiştir (Güney, 1999: 43). 1870 yılında Alman tüccar Heinrich SCHLIEMANN tarafından kazıları yapılan Troya'daki son araştırmalar, günümüze kadar dokuz olarak bilinenin aksine on yapı katı olduğunu ortaya koymuştur. (Bkz. Res. 2) İlk yerleşim katı İlk Tunç Çağı'na rastlamaktadır. Son yapı katı ise Bizans Dönemi izlerini taşımaktadır. Söz konusu on yapı katına değinirsek;

Troya I; M.Ö. 2920-2550 arasındaki tarihleri kapsayan 1. yapı katı ilk tunç çağı yerleşimi olarak tanımlanmaktadır. Bu yapı katı da kendi içerisinde 14 yapı evresini barındırmaktadır. Burası önceleri, kırık taşlardan yapılmış defalarca yenilenen ve takviye edilen surları olan küçük bir yerleşimdi.

² Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM 2007-2008 yılı ziyaretçi durumu verileri.

“Schliemann Yarması”nda yan yana dizilmiş uzun evler ortaya çıkmıştır. Bu yapıların en eskilerinden biri, büyüklüğü ve yapı tipi olarak erkene tarihlenen bir megaron yapı olarak dikkati çeker. Çok daha sonralara tarihlenen Yunan-Roma tapınakları yine bu tarzda yapılmıştır (Korfmann, 2001: 203).

Troya II; M.Ö. 2550-2250 arasındaki tarihleri içeren II. Yapı katı Troya’nın en önemli evrelerinden birisidir. Toplam sekiz yapı evresi barındırmaktadır. Dokuz bin metrekarelik bir alana yayılan ve 330 metre savunma duvarları olan, taş temel üzerine kerpiç tuğladan örülü bir yapı sarmalı bulunmaktadır. Bu yapının tümünü oluşturan kale içinde, yunan anteli tapınağının öncüsü sayılan etkileyici ve sağlam yapı karakterli uzun planlı megaron evler bulunmaktadır. (Bkz. Res. 3) Söz konusu megaronlar, tapınma ve toplantı amaçlı olarak kullanılmıştır. Yanık saray ve idare binalarının yıkıntıları arasında ve üstünde 20’den fazla “hazine buluntusu” (Priamos Hazinesi) ortaya çıkmıştır. Yapı katı süresince üç büyük yangın tespit edilmiştir. Buluntular, dört bir yana uzanan ticaret ilişkilerini belgeler ve o döneme kadar Mezopotamya ve Mısır dışında pek rastlanılmayan üstün bir işçilik gösterirler (Korfmann, 2004: 53).

Troya II’deki bu yanmış şehir, tarih öncesi arkeolojisinin en çarpıcı anıtlarından birisini temsil etmektedir. Bu kalıntılar önceleri Schliemann tarafından Homeros’un anlattığı Troya kalıntıları olarak kabul edilmiştir. Ancak, kazılar ilerledikçe Schliemann, elde edilen yeni bilgilerin ışığı altında ölümünden kısa bir süre önce, günümüzdeki bilgilere göre 1250 yıllık olan bu yangını kabul etmiştir.

Troya II kalesinin güneyinde etkileyici ahşap savunma sisteminin çevrelediği 90.000 metre karelik bir aşağı kent yer almaktadır. Bu savunma sisteminden geriye ise sadece, giriş bölgesinde, ana kayaya oyulmuş temel çukurları negatif izler olarak kalmıştır. Troya II, kültür düzeyi yüksek bir yerleşme olarak bilinmektedir (Akurgal, 1998: 242). Bu tabakada bulunan ve kalınlığı 1 metreyi bulan yangın izi, olasılıkla buranın Hind-Avrupalıların göç yolu üzerinde olduğunu göstermektedir. Ancak, bunların Troya’yı ele geçiremediği daha sonraki yapı katlarında tespit edilen izlerden anlaşılmaktadır.

Troya III; M.Ö. 2250-2200 tarihleri arasında yaşam bulmuştur. Bu tabakadaki buluntular Troya II buluntularından pek farklı değildir. Bu da bize kültürel bir devamlılığın olduğunu göstermektedir. Bu evredeki yapılar ilkel yapıldığından ötürü Troya'nın bu yapı katında öneminin azaldığı görülmektedir. Hatta bir sur yapısının varlığına dahi rastlanılmamıştır. Troya III yapıları küçük ve şekilsiz taşlarla inşa edilmişlerdir.

Troya IV ve V; M.Ö. 2200-1740/30 tarihleri arasındaki dönemdir. Kalenin bulunduğu tepede yerleşim yeri zaman içinde 18.000 metrekare alana yayılmıştır. Yeni kazılarda ise, sadece Troya IV dönemiyle ilgili olarak ardı ardına yedi yangın evresi tespit edilmiştir. Evlerin yapım tarzı değişmiş olduğu görülmüştür. Uzunlamasına yapılan binalar bitişik düzen şeklinde yapıyordu. İç Anadolu'da yaygın olduğu üzere, bunların ev duvarı ortak ve her iki evin düz damı bu duvar üzerine oturuyordu (Korfmann, 2001: 203).

Troya VI; M.Ö. 1740/30-1180 tarihlerini kapsayan VI. yapı katı Troya Yüksek Kültürü olarak da adlandırılmaktadır. Bu evre II. evre gibi çok çarpıcı özelliklere sahiptir. Bu dönemde yerleşim bir kez daha önemli bir ticaret ve yönetim merkezi olarak tanımlanabilir. Burası Wilusa kenti olarak Doğu Akdeniz bölgesi siyasi sisteminin bir parçasıydı ve coğrafi konumu nedeniyle belirgin bir güç faktörü konumundaydı. Daha önceki yapıları dikkate almadan, artık iyice yükselmiş bir tepe üzerinde muazzam bir kale inşa edilmiştir. Bu kale surlarının toplam yüksekliği on metreyi geçiyordu (Korfmann, 2001: 204). Özellikle dikkati çeken bir unsur ise testere dişli duvar tekniğinin burada kullanılmasıdır. Höyüğün merkezine taştan döşenerek inşa edilmiş bir yol gidiyordu. Sur duvarlarının iç kısımları ile kent merkezinde megaron tipi evler inşa edilmişti. Bu evlerin bazıları iki kattan oluşuyordu. İkinci kat genelde ahşaptan inşa ediliyordu. Bu evlerin yanında alanda büyük etkileyici saray yapıları da mevcuttur. Bu tabakanın son yapı evresi oldukça şiddetli bir depremle tahribata uğramıştır.

Troya VI yapı katına ait yapı evresinde, deprem sonucu tahrip olan kent, yerleşmenin eski halkı tarafından tekrar kurulur ve kale içinde depolama mahzenleri olarak tanımlanan yerler yapılır. Eski yapı kalıntıları ve özellikle de savunma sistemi kullanılmaya devam edilir ve hatta bazı eklerinde

yapıldığı tespit edilmiştir. Maddesel kültür kalıntı ve buluntuları yerleşimde herhangi bir kesintinin olmadığını göstermektedir. Hatta varlık ve zenginliğin arttığına dair işaretler vardır. Buna rağmen bu evredeki huzursuzluk kendisini göstermektedir. Öyle ki daha önce açık olan girişler kapatılmıştır. Farklı metotlarla yapılan hesaplamalar sonucunda, bu döneme ait çevrenin 10. 000'e yakın insanı besleyebilecek durumda olduğu, buna bağlı olarak Troya'nın zorunlu olduğunda bu kadar bir nüfusa sahip olabileceği tahmin edilmektedir (Korfmann, 2004: 64). Yüzyıl sonra bu tabaka yıkılır. Ancak, bu yıkıma bir savaş neden olmuştur.

Troya VII; bu yapı katı M.Ö. 1180-700 tarihleri arasını kapsamaktadır. Troya VII'nin ilk evresi geçiş dönemi olarak adlandırılan ve M.Ö. 1180-1130 tarihleri arasını kapsayan evredir.

Troya VIIa; M.Ö. 1180-1130 tarihlerini kapsamaktadır. Oldukça kısa olan bu geçiş döneminde eski gelenek devam ederek yeni bir takım noktalar da oluşmuştur. Yerleşme büyük bir olasılıkla başka bir akraba kültür tarafından sahiplenilmiştir. Kent eski halkı tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bu evrede eski yapı kalıntıları ve tahkimat sisteminden oldukça yararlanılmıştır. Yüzyıl sonra bu kent Troyalıların kaybettiği bir savaşla tahribata uğramıştır.

Troya VIIb1, VIIb2, VIIb3; M.Ö. 1130-700 tarihleri arasındır. Bu evrelerde, yaklaşık bin yıldan beri bilinen çömlekçi çarkı keramiğinin yanında büyük oranda elle biçimlendirilen keramiğin imal edilmeye başlandığı tespit edilmiştir. Mimari yapılanma kale çevresinde yoğunlaşmıştır. Bu yapılanma küçük sayılabilecek birimlerden meydana gelmiştir. Tüm bu belirlenen unsurlar ile birlikte yinede VIIb1 evresinin nasıl sona erdiği hakkında bilgi sahibi olunamamıştır. Yerleşim yerinin benzer kültürlere ait bir grup tarafından ele geçirildiği düşünülmektedir (Korfmann, 2001: 204).

Troya VIIb yerleşim yerinin son evresini arkeolojik yönden kesin olarak tespitinin yapılması çok zordur. Ancak, kazılar ışığından bir takım veriler tespit edilebilecektir.

Troya'nın M.Ö. 950-720/700 tarihlerinde sadece 250 yıllık bir dönem için çok zayıf bir yerleşme gördüğü, belki de burada sadece ikamet edildiği

ifade edilebilir. Bu durum akropol de bir kutsal alan olmadığı anlamına gelmez. Bu evrede Troya bir harabe görünümüne sahip olmasına rağmen sur duvarları hala etkileyici bir haldedir.

Troya VIII; M.Ö. 700-85 yılları arasındaki tarihleri kapsamaktadır. Yerleşim artık eski ihtişamını kaybetmeye başlamıştır. Eskisi gibi büyük nüfusa sahip değildir. Kent küçülmeye ve önemini kaybetmeye devam etmektedir. Ancak, bununla birlikte yüzyıllarca devam eden yokluk dönemlerinden sonra burası özellikle M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren, Troya savaşının geçtiği “Kutsal İlion Kenti” olarak bilinçli bir şekilde saygı görür ve kaledeki Athena Tapınağı ve onun dışında, batıdaki kutsal alanla yüceltilerek önemi artmaya başlar. Bu tapınaktan günümüze fazla bir kalıntı kalmamıştır. Tapınağa ait, sadece mermer ve dikdörtgen sunakların temelleri ve de dokuz bin beş yüz metrekarelik dikdörtgen kutsal alanı çevreleyen görkemli temenos’u yani çevre duvarı günümüze ulaşan kalıntıları vardır.

İlion, diğer adıyla Troya, bir kentsel birlik içinde bölgesinin siyasi ve dinsel merkezi haline gelmiştir. Kentin güney yönünde, Troya VI/VII aşağı kentin kalıntıları üzerinde yeni bir yerleşim yeri oluşturulmuştur. Yerleşim, M.Ö. 3. yüzyılın sonlarında birbirini kesen dik açılı caddeleri olan ve savunma surlarına sahip düzenli bir şehir halini almıştır. Ancak, bu kutsal yerleşim M.Ö. 85 yılında Romalı komutan Fimbria tarafında tümüyle tahrip edilmiştir.

Troya IX; M.Ö. 85-M.S. 500 arasını kapsamaktadır. Söz konusu kültür katı, Roma dönemini yansıtmaktadır. Özellikle mensubu olduğu hanedanlık ailesi Troya’yı atalarının ülkesi kabul eden, İmparator Augustus döneminde, Athena Tapınağı yeniden inşa edilmiştir. M.S. III. Yüzyıla kadar, Troya kentine her açıdan önemli destekler verilmiştir. Aşağı şehir yeniden imar edilerek 3,5 kilometre uzunluğunda bir savunma sistemiyle kuşatılmıştır. Akropol içerisinde görkemli büyük yapılar inşa edilmiştir. Romanın ilk İmparatoru Augustus şerefine bir Odeon yapılmıştır. Bu Odeon sonraları İmparator Hadrian ve Caracalla dönemlerinde değişikliğe uğramıştır (Korfmann, 2001: 204). M.Ö. 4. yüzyılda, Roma İmparatoru Büyük Konstantinius kendi adına bir kent kurmak istemiş ve Kontantinopolis isminin verileceği kentin yapım çalışmalarını burada başlatmıştır. Bu dönemde

Troya'nın su ihtiyacı kent yakınlarında bulunan İda dağından karşılanmıştır. Bu yerleşim katmanı şiddetli iki depremle birlikte yıkılarak yok olmuştur.

Troya X; M.S. 12 ve 13. yüzyılları arasını kapsamaktadır. bu kültür katı Bizans Troya'sı olarak da isimlendirilmektedir. Geç Roma döneminden itibaren Troya diğer adıyla İlion bir piskoposluk merkezi haline dönüşmüştür. Bizans Dönemi işaret eden pek çok mezar tespit edilmiştir. Yerleşim eski aşağı şehrin güneybatısındaki sırta yoğunlaşmış olarak görülmektedir. Yunan ve Roma Dönemi kutsal alanlarının yer aldığı kazı alanlarında Bizans Dönemi izleri de tespit edilmiştir. Ancak, çoğu Troya ile ilgili kaynaklarda bahsedilmeyen bu son yapı katında az miktarda buluntu ele geçmiştir. Bunun nedeni ise, erozyon ve zaman içerisinde gerçekleşen yıkım olarak açıklanabilir. M.S. 14. yüzyılın sonunda Osmanlı Devletinin fetihleri sonrasında, derin bir kültür ve uygarlık geçmişine sahne olan yerleşimde insanoğlu merkezli yaşam sona ermiştir.

3.3. TROYA'DAKİ İLK ARKEOLOJİK KAZILAR

Antik yazar Homeros'un dünya tarihine ve arkeolojisine en büyük katkısı o ihtişamlı ve klasik dönem için kutsal sayılan Troya Savaşını anlatan yapıtı "İliada"dır. Homeros M.Ö. 8. yüzyılda yaşamış olmasına rağmen o büyük savaşı sanki yaşamış gibi kaleme almıştır. Bu savaşın, ele geçen bulgular doğrultusunda yaklaşık olarak M.Ö. 12 ve 11. yüzyıllar arasında olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle Homeros'un İliada'sının ne kadar doğru olup olmadığı bugün bilim dünyasınca da tartışılan bir konudur. Ancak, söz konusu savaşla ilgili elimizde olan yegâne yazılı kaynakta İliada'dır. Homeros genel olarak İliada'da, bir Anadolu kenti olan ve döneminin en önemli ticaret yollarından biri üzerinde bulunan bu varlıklı kentin, o muhteşem Yunan Kralı Agamemnon komutasındaki orduya verdiği kahramanca mücadeleyi anlatmaktadır. Bu karşılıklı savaşın nedeni de, Troya Kralı Priamos'un oğlu Paris'in Agamemnon'un karısı Helena'yı kendi ülkesi Troya'ya kaçırmış olmasıdır. Bu nedenin yanında Troya'nın stratejik öneminin de ayrı bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Savaşın anlatıldığı İliada, tarih boyunca birçok insana ve lidere ilham vererek, o kahraman Troyalılar yüceltilmiştir. Öyle ki, Büyük İskender Doğu Seferine çıkıp Anadolu topraklarına vardığında ilk ziyaret ettiği yer, o kahramanca mücadelenin başlamasına neden olan Kral Priamos'un oğlu Paris'in mezarıdır.

Homeros'un kentinin ve destanının geçtiği çevrenin yerinin kesin olarak belirlenmesine yönelik ilk profesyonel çalışmalar, 18. yüzyılda başlamıştır. Robert WOOD, Homeros'un destanının gerçekliğini, gerçek gözlemle güçlendirmek çabası ile 1742 ve 1759 yıllarında buraya yaptığı gezilerde, modern topografik bir araştırma için gerekli temeli atmıştır. Kendisi, James DAWKINS ve John BOUVERIE Society of Dilletanti üyesi idi. Bu üç isim, 1750 yılında Troas bölgesini Kara Menderes kaynaklarına kadar araştırmışlardı. Buna rağmen Troya'nın izine rastlayamamışlardır.

Alman Winckelmann'ın dostu ve öğrencisi olan Baron Von RIEDESEL, Sicilya ve Yunanistan gezisi hakkında bir rapor yazmıştır. Goethe'nin 26 Nisan 1787'de Agrigent'te bu kitaptan dua kitabı veya muska gibi göğsümde taşıdığım bir kitapçık diye bahsettiği bilinmektedir (Aslan, Thumm, 2001: 191). Goethe'nin bu rehberi, bildiğimiz kadarıyla, 1768 yılında, Schliemann'dan tam yüz yıl önce, Antik Troas bölgesini ziyaret eden ilk Alman'dır.

Fransız eski çağ araştırmacısı Jean Baptiste le CHEVALIER, Riedesel gibi değildi. Bu kişi, Antik Troas bölgesinin tarihsel araştırmalarını başlatmıştır. 1785'te, antik yerleşimlerin teşhis edilmesine dayalı bir sistem ile Troya'yı, Pınarbaşı'nın üst tarafındaki Ballı Dağ mevki olarak tespit etmiştir. Bu tespit yüzyıl kadar geçerliliğini korumuştur. Bu durum daha sonra BRYANT tarafından çürütülmüştür.

1801 yılında William GELL, kıyıyı takip ederek Alexandria Troas'a varmış ve buradan Troya'nın bulunduğu ovaya ulaşmıştır. Troya'daki ilk kazıları yapan isimlerden olan Frank CALVERT, Amerikan Konsolosuydu. Troya'daki aşağı şehrin topraklarına sahipti. Burada sistemsiz kazılar yapmıştır.

İliada'nın 19. yüzyılda ilham verdiği diğer bir kişi ise Troya kazı tarihçesi bakımından önemli olan Alman Tüccar Heinrich SCHLIEMANN'dır. Kimileri tarafından Arkeolog olarak tanımlansa da mesleği tüccarlıktır. Ancak, arkeoloji hakkındaki bilgi birikimi bir arkeolog kadar geniştir. Schliemann ticaretle ilgilendiği sıralarda "İliada"yı okumuş ve içindeki maceraperestliğin verdiği cesaretle de o eserde geçen Troya Hazinelelerini bulmak amacıyla da Anadolu'ya gelmiştir. Büyük tüccar Heinrich SCHLIEMANN, İliada'yı iyice okuyup, Homeros'un anlattığı Troya'nın, yani İlios kentinin, Çanakkale Boğazı'nda olan, 100x250 metre boyutlarındaki Hisarlık Tepesi'nde olduğunu düşünmüştür (Korfmann, 2004: 79). Burası, Ege kıyılarından yaklaşık olarak 6 kilometre, Çanakkale Boğazı kıyılarından ise 4,5 kilometre uzaklıkta, stratejik açıdan çok önemli bir kavşakta, Karamenderes ve Dürmek vadileri arasında kireç taşı bir yükseltide bulunmaktadır.

Heinrich SCHLIEMANN 1870 yılının 11 Ekim'inde Troya'da ilk kazı çalışmalarına başlamıştır (Duchene, 2002: 54). Ancak, bu kazı çalışması tamamen ruhsatsız yani herhangi bir izin olmaksızın yapılmıştır. Daha sonra 1871 yılında ilk resmi kazı çalışmalarını başlatarak, çok geniş maddi imkânlarıyla Hisarlık'ta sonuca ulaşmıştır (Aslan, Thumm, 2001: 192). Aradığı tabakaların höyüğün en altında olduğunu düşündüğünden dolayı diğer üstte yer alan tabakaları önemsemeden bugünkü kuzey-güney yarması denen alanı tahrip edercesine ana kayaya ulaşana dek kazmıştır. Burada ulaştığı tabakadaki yerleşimin İliada da bahsedilen yerleşime benzemediğini görmüş ve diğer alanlarda kazıya ya da diğer bir deyişle tahribata devam etmiştir. Diğer alanlardaki kazılarda gerçekten sansasyonel buluntulara rastlamıştır. Bunlar, bugün Troya Hazineleleri olarak adlandırılan ziynet takılarından oluşan buluntulardır. Schliemann, son kazı sezonunda, bulduğu yerleşim katmanlarının Homeros'un İliada'sında bahsi geçen yerler olmadığı halde, bu erken tunç yerleşimlerin keşfi, arkeoloji biliminde kendinin tanınması ve söz sahibi olması bakımından etkili olmuştur.

Schliemann, Troya arkeolojisi açısından son derece önemli bir isimdir. Kendisinin merakı ve maceracı ruhu sayesinde Troya keşfedilerek arkeoloji bilimine daha erken kazandırılmıştır. Ancak, yaptığı kazıların bir bilim disiplini

çerçevesinde olduğu söylenemez. Yine de Troya'yı ilk kazan Hafir olması bakımından değinilmesi mutlak olan bir araştırmacıdır. Schliemann'ı yönlendirenin hazine avcılığı mı yoksa bilimsel merak mı olduğu sorusu, bugün bilim dünyası tarafından tartışılan ve henüz bir salt sonuca varılamayan konulardandır. Gerçekten Schliemann, arkeolojik ve tarihsel bir hedef belirlemenin, değerli buluntuların toplanmasından daha önemli olduğunu ilk söyleyenlerden biri olarak buna sıklıkla vurgu yapmıştır. Bununla beraber değerli buluntulara da çok önem verdiği bilinmektedir.

Schliemann, çağdaşlarının çoğu gibi yok denecek kadar az kazı deneyimine sahip olduğundan, teknik hatalar yapması normal olarak görülmektedir. Özellikle altlı üstlü, iç içe geçmiş kültür katlarıyla Troya, gerçekten bugün bile pek çok projenin hayata geçirilmesi bakımından zorlandığı çetin bir başlangıçtır. O dönemlerde klasik arkeolojiden sonra prehistorya ve protohistorya arkeolojisinin ilk adımları atılıyordu. WORSAAE 1843 yılında, Thomson'un 1836'da ortaya attığı kronolojik "Taş Devri-Tunç Çağı-Demir Çağı" dizilimini, (üç dönem sistemi) Danimarka'da yaptığı kazılarla kanıtlamıştı (Aslan, Thumm, 2001: 192). İsviçre göllerindeki kazıklı evler, Fiorelli'nin Pompeii'deki ayrıntılı kazıları ve Mezopotamya'daki ilk araştırmalar gibi çığır açacak, ilk arkeolojik keşifler, ancak 19. yüzyılın ellili ve altmışlı yıllarında yapılmıştır. Almanya'daki ilk tarih öncesi konulu doktora çalışması, sonradan Dörpfeld ile birlikte Troya'da çalışan Götze tarafından 1890 yılında hazırlanmıştır.

Schliemann, ilk önceleri bulguları elindeki İliada ile değerlendirdiği halde, kısa sürede kısmen de olsa daha ilerici çalışma metotları geliştirebilmiştir. İlk başta açtığı ve bugünde Troya'da "Schliemann Yarması" olarak adlandırılan açmada, o dönemlerde pek bilinmeyen stratigrafik kazı metoduyla çalışmaya başlamıştır. Pek dikkat çekmeyen buluntular bile, tepe yüzeyi esas alınarak ölçülüyor ve kazı defterlerine ayrıntılı çizimleri ve fotoğraflarıyla kaydediliyordu.

İlk kazılarda diğer bilim dallarının da desteği alınıyordu. Schliemann, mimari konusunda alanının uzmanlarından olan Wilhelm DÖRPFELD ile 1882 yılından itibaren çalışmaya başlamıştır. Dörpfeld kazı deneyimi

açısından oldukça tecrübeliydi. Bu bakımdan Schliemann'a çok yaralı bir ekip arkadaşı olmuştur. 1890 yılının Aralık ayında Schliemann'ın ölmesiyle kazılara karısı Sophia SCHLİEMANN'ın maddi desteği sayesinde Wilhelm DÖRPFELD devam etmiştir. Daha sonraki yıllarda Alman Devleti'nin finans desteğiyle kazı çalışmalarını sürdürmüştür. Wilhelm DÖRPFELD'in kazı çalışmaları, 1894 yılı Mart ayında sona ermiştir. Dörpfeld'in hizmetleri arasında, Troya Savaşının geçtiği kent olduğunu düşündüğü, Troya VI'nın ortaya çıkarılması, düzenli belgelenmesi ve Schliemann'la bağlantılı olarak Troya I'den Troya IX'a kadar kültür katlarının tespiti yer alır (Jahne, 2001: 197). Dörpfeld'de tıpkı schliemann gibi, Homeros'a "Priamos Kalesine" ve dolayısıyla destanın gerçekleştiğine inanmaktaydı.

1924 yılında, Troya'nın Ege kıyısında bulunan ancak bugün dolmuş olan limanı Beşik Koyu ve çevresindeki mezar tepeleri Üvecik Tepe ile Beşik-Sivritepe'de küçük çaplı kazılar ile araştırmalara devam edilmiştir. 1932 ile 1938 yılları arasında Troya'da yedi sezon olmak üzere kazı çalışmalarına sürdürülmüştür. Bu kazı faaliyetlerini Amerika Birleşik Devletleri Cincinnaati Üniversitesi'nden Carl William BLEGEN gerçekleştirmiştir. O tarihlerde uygulanan kazı yöntemi sayesinde Troya'da 46 yapı evresi tespit edilmiştir. Carl William BLEGEN Troya VIIb kültür katını ünlü Troya Savaşı'nın geçtiği tabaka olarak belirlemiştir. Bu bilim adamının Troya hakkındaki araştırmalarından sonra kent uzun bir süre yalnızlığa terkedilmiştir.

3.4. TROYA'DAKİ YENİ KAZILAR

Amerikalı bilim adamı Carl William BLEGEN'den yaklaşık yarım asır sonra Troya bir Alman bilim adamının ilgisini üzerine çeker. Bu bilim adamı bugün adeta Troya ile özdeşleşmiş bir isim olan Manfred Osman KORFMANN'dır.

Almanya'nın Tübingen Üniversitesi'nde görev yapan Manfred Osman KORFMANN, ilk çalışmalarına yüzey araştırması şeklinde 1981 yılında Beşik Koyu'nda başlamıştır. Daha sonra 1982 yılından 1987 yılına kadar Beşik Koyu'nun kuzeyinde bulunan Yassitepe, Sivritepe ve Beşik Mezarlığı'nda Korfmann başkanlığında kazılar gerçekleştirilmiştir.

Beşik Koyu'ndaki kazı ve yüzey araştırmalarını bitiren Korfmann, 1988 yılına gelindiğinde, 50 yıl aradan sonra Alman ve Amerikalılardan oluşan bir ekip ile Troya'daki bilimsel kazı ve araştırmalara başlamıştır. Kazı çalışmasının izni ile birlikte statüsü Bakanlar Kurulu Kararıyla verilmiştir. Kazı çalışmaları her yıl yaz aylarını kapsar bir biçimde yapılmıştır. Kazı ekibinde yer alan bilim adamı ve bilim disiplinleri gittikçe genişlemiştir. Kazı ekibine yaklaşık 20 farklı ülkeden katılım sağlanmıştır. Kazı kampanyasında çok sayıda öğrenci ve işçi de görev almaktadır.

Geçmişe bakıldığında pek çok araştırmacı ve bilim insanının ilgisini çeken Troya'da çok fazla araştırma ve kazı yapıldığı söylenebilir. Günümüzdeki araştırmaların amacı, daha önce yapılmış çalışmaların sonuçlarının çağdaş yöntemlerle kontrol edilmesi ve bu suretle, hakkında ayrıntılı bilgi edinilen akropolis'in çevresinin incelenmesi ve Troya'nın, içinde bulunduğu Antik Troas Bölgesi'ndeki konumunun anlaşılmasıdır (Jansen, 2001: 198). Bunun yanı sıra, kazılar ve araştırmalar, Troya'daki kültür varlıklarında meydana gelmiş hasar ve ören yeri arazisinde uzun yılların ihmalî sonucu oluşmuş tahribatın izlerinin iyileştirilmesini sağlamaktır. Diğer bir deyişle, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın son yıllardaki kazı politikaları doğrultusunda restorasyon çalışmalarına ağırlık verilmektir.

Korfmann'ın gerçekleştirdiği kazı çalışmalarındaki ekip uluslararası standartları yakalamış bir ekiptir. Bu ekipte, arkeoloji bilim disiplini yanında arkeolojiye yardımcı diğer bilim disiplinlerinin temsilcileri de yer almıştır. Bu çalışma dâhilinde, öncelikle çevre koşullarındaki değişimlerin ve beslenme konusunun incelenmesinde arkeobiyoloji ile elde edilen verilerin ve buluntu tabakalarının geliş konumlarının ve yaşlarının belirlenmesinde yararlanılan kimyasal ve fiziksel analitik disiplinlerinin katkıları önemli rol oynamaktadır.

Korfmann başkanlığında sürdürülen çalışma döngüsü yıllar geçtikçe bir proje haline dönüşmüştür. Bu proje bugün uluslararası arkeoloji platformunda "Troya Project" olarak adlandırılmaktadır. Gerçekte de proje, uluslararası arkeoloji camiasında başarılı olarak gösterilebilecek çalışmaların başında gelmektedir. Henüz tam anlamıyla amacına ulaşmış

olmasa da Troya için kısa bir zaman zarfında çok önemli ve faydalı gelişmelere yol açmıştır.

Korfmann'ın ölümü nedeniyle boşalan kazı başkanlığına onunla bu projede yıllarca çalışmış olan bir isim, Ernst PERNICKA gelmiştir. Arkeolog olmamakla birlikte proje kapsamında yılların verdiği bilgi birikimiyle kazı başkanı olan Pernicka, aynı zamanda da “Troya Project”in de başkanı olmuştur. Pernicka başkanlığında 2006 yılından buyana Bakanlar Kurulu Kararıyla verilen izin çerçevesinde Troya kazı çalışmaları duraksamaya uğramadan devam etmektedir.

3.5. TROYA'DAKİ YENİ KAZILARIN ETKİLERİ

Troya'nın yeni nesil kazı çalışmaları merhum Korfmann tarafından 1988 yılından itibaren başlatılmıştır. Bu yeni kazı çalışmaları halen uluslararası bir ekip ile birlikte Pernicka başkanlığında devam ettirilmektedir. Genel olarak bu çalışmanın bütününe bakıldığında, diğer kazı çalışmalarından ayrılan özelliği, bu kazının kendi başına bir proje teşkil etmesidir.

“Troya Projesi” çerçevesinde, biri Almanya’da diğeri Türkiye’de olmak üzere iki vakıf kurulmuştur. Bu vakıfların Almanya’nın Tübingen şehrinde olanının ismi Troya Vakfı’dır. Türkiye’nin Çanakkale ilindeki ise, Çanakkale-Tübingen Troya Vakfı’dır. Bu iki vakıf Troya’da yapılan kazılara da finansman sağlamaktadır. Bu görevinin yanı sıra Troya Vakıfları, Troya’nın dünyaca tanınması ve öneminin gösterilmesini de amaçlamaktadır. Söz konusu vakıflar, yeni bir kazı anlayışının da bir ürünüdür. Troya vakıfları, Troya’daki kazı ve araştırmaları finansal olarak desteklemek yanında ören yeri ile ilgili yayın yapılması konusunda da destek vermektedir. Almanya’daki vakıf 2001 yılında, Türkiye’deki vakıf da 2004 yılında kurulmuştur. Ayrıca, kazı çalışmalarını desteklemek için sponsor edinme konusunda vakıfların rolü büyüktür.

Yeni kazı çalışmalarının, tarihi yorumlamak açısından da birçok olumlu yönü olmuştur. Uzun bir aradan sonra 20.yüzyıl’da tekrar başlatılan Troya kazıları burasının aynı zamanda Hitit metinlerinde geçen Wilusa olduğunu da

göstermiştir. Hisarlık Tepesi Wilusa olarak düşünülmektedir. Kuzeybatı Türkiye'deki Hisarlık kalıntıları Wilusa'nın harabeleridir, Asya ve Avrupa kıtaları arasındaki en yakın iki temas noktasından birinde, kuzey-güney deniz ticareti yolu ve doğu-batı kara ticareti yolunun birleşme noktalarındaki zengin bir bölgenin, zengin bir şehri'dir (Latacz, 2001: 230). Troya, doğu yönünde Hititler ve batıda Helenler daha yerleşecekleri bölgelere göç etmeden bin yıl kadar önce vardı. Daha sonra da iki yeni komşu ile çoğu zaman güçlü bir siyaset anlayışı beslemeden bir ticaret şehri, devlet olarak da diplomasi yoluyla anlaşmış ve kazı çalışmalarının ortaya koyduğu, çevreledikleri yüzeyde sürekli olarak genişleyen, savunma surlarından da anlaşıldığı gibi, bundan çok kazanç sağlamış bir şehirdi.

Günümüzde gerçekleştirilen yeni kazı çalışmaları ışığında, Troya ile özdeşleşmiş ve çok merak edilen bir sorunun cevabı aranmaktadır. Bu soru Homeros'un İliada'sının ana teması olan "Troya Savaşı"dır. Bu destan, çoğu zaman mitoloji olarak kabul görmüştür. Ancak, son araştırma ve bulgular ışığında da bu büyük savaşın bir hayal ürünü olamayacağına dair yorumlar ortaya koyulmaktadır.

Bazı bilim adamları böyle bir savaşın var olmadığı ve bu kapsamda da herhangi bir kanıt bulunamayacağı yönünde yorumlar getirmişlerdir. Bununla birlikte Korfmann 1997 yılı kazı kampanyasında, bu savaşa ait bir takım buluntular ele geçirmiştir. Ancak, bunlar da çok yeterli düzeyde değildir. Bu konudaki araştırmalar kesin kanıtlar ele geçene kadar devam etmelidir. Antik yazar Homeros'un "Troya Savaşı"nın sadece bir hayal olduğu günlerin geride kalacağını söylemenin yanlış olmayacağı düşüncesi giderek güçlenmektedir (Latacz, 2001: 231). Yeni Troya kazılarının bilime kazandırdıkları arasında, özellikle, bu çok merak edilen ve neredeyse Troya'nın tarihsel öneminin önüne geçen bu sorunun çözümüne yönelik çalışmalar devam etmektedir.

3.6. TROYA'DAKİ TURİZM AMAÇLI UYGULAMALAR

Bu bölümde, Troya ören yerinde bugüne değin turizm olgusuna yönelik yapılmış uygulamalar ile yapılması gereken uygulamalar hakkında bilgi verilecektir.

3.6.1. Arkeolojik Kazılar

Keşfedildikten sonra 19.yüzyıl ile birlikte arkeolojik kazı ve araştırmalarına başlanan Troya, günümüzde kazıları devam eden önemli tarihi yerleşimlerden birisidir. Amatörce ve maceraperestlik duygusuyla ilk olarak kazı çalışmalarını gerçekleştiren Schliemann, bugün dünyaca ünlü “Troya Hazinesi”ne ulaşmıştır.

Yeni dönemde meydana getirilen kazı çalışmaları artık salt kazı yapmaktan çok bir proje ögesi olarak değerlendirilmektedir. Troya’nın keşfinden itibaren yapılan tüm araştırmalar çok kıymetli verilere ulaşılmasına sebep olmuştur. Ancak, bu kazı uygulamaları hem dönemine hem de o zamanki bilgi birikime bakıldığı zaman yeterli görünmektedir. Günümüz imkânları doğrultusunda değerlendirildiğinde doğal olarak pek yeterli görülemeyebilir. Troya’da gerçekleştirilen yeni dönem kazıları çok geniş bir ekip ile birlikte meydana getirilmektedir. Bu bilim heyeti içerisinde birçok bilim disiplinine mensup bilim adamları bulunmaktadır. Bu sarmalın oluşturduğu enerji ile daha önceleri sadece bir kazı çalışması olarak adlandırılan uygulama bir proje haline gelmiştir. Bu durum yeni dönem kazı çalışmaları için örnek konumundadır. Artık küreselleşen dünyada yeni anlayışlar geliştiren diğer bilim disiplinleri gibi arkeoloji de yeni birtakım anlayışlar geliştirmiştir. Bu anlayışlardan birisi de Troya Projesi’dir.

Troya Projesi, etki alanı incelendiğinde başta Troya’yı korumak, yaşatmak ve dünyaya tanıtmak olduğu görülmektedir. Bu projenin hedefleri kapsamında turizm önemli rol oynamaktadır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi, yabancı kazı ekiplerinin ülkemize gelip, salt bilimsel kazı yaptıktan sonra ülkelerine dönüp kazanımlarını bencil bir şekilde kullanmaları yeni gelişen arkeoloji anlayışıyla uyumsuzdur. Bu yaklaşım içerisinde çalışmalarını sürdüren kazı ekipleri arzu ettikleri amaca ulaşmada kuşkusuz pek çok zorluklarla karşılaşacaktır. Maalesef bu eski anlayışla hareket eden ekipler de mevcuttur. Ancak, zamanla bunların da, yeni bir program dâhilinde çalışmalarını düzenlemesi gerekmektedir.

Troya turizm olgusu göz önünde bulundurularak çalışılan kazı uygulamalarındandır. Turizmin olumsuz olarak nitelendirilen etkilerini en aza

indirerek aksine olumlu bir araç olarak kullanmak, yeni arkeoloji anlayışının etkin noktalarından birisidir. Bugün ören yerlerinde yapılan kazıların, restorasyonların ve daha pek çok arkeolojik faaliyetin gerçekleştirilebilmesi için ören yerlerinden elde edilecek turizm gelirlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, ören yerlerinde, salt koruma amaçlı ve turizmin olumsuz yönde etki edeceği düşüncesiyle sürdürülecek bir program, tarihi alanların birer harabe yığını olarak kalmasına yol açacaktır. Kimsenin bilmediği ve görmediği tarihi alanlarında, insanlığa faydasının tartışılır bir hal alması kaçınılmazdır. Kısacası, yeni bir düşünce ile ören yerlerine çekilecek ziyaretçi vasıtasıyla elde edilecek gelirlerin, ören yerlerinin korunmasında kullanılması sağlanmalıdır.

Dünya çapında bu konu ile ilgili olarak gerçekleştirilen araştırmalar, kültür amaçlı seyahat eden turistlerin, diğer turistlere oranla, daha fazla harcama yaptıklarını ve yüksek bir eğitim düzeyine sahip, kültür varlıklarına karşı daha duyarlı olduklarını göstermektedir (Diler, 2004: 33). Seyahat eden turistlerin yalnızca deniz-kum-güneş üçlüsü için gezmedikleri, bundan başka kültür varlıklarını görmeyi merak ettikleri de bir gerçektir. Günümüzde seyahat eden insanların beklentilerinin değişmesine koşut olarak turizm olgusu da tüm dünyada yeni bir içerik kazanmıştır. Bu açıdan tarih ve kültür, vazgeçilmez bir değer olmuştur.

Özellikle ülkemize bilimsel arkeolojik kazı çalışmaları gerçekleştirmeye gelen kazı ekiplerine büyük görevler düşmektedir. Öncelikle bu durumun bilinci ile birlikte kazı yapmaya talip olmalıdırlar. Önceleri olduğu gibi kendi kişisel akademik kariyerleri için kazı çalışması gerçekleştirme fikrinden arınmalıdırlar. Eskiden kazı faaliyetini gerçekleştirip, belirli bir zümrenin haberinin olacağı bilgileri elde ediyorlardı. Bugün ise, arkeoloji oldukça popüler bir hale gelmiştir. Gelişmiş iletişim organları ile tüm insanlık, atalarının geçmişine dair bilgi ve haberleri almaktadır. Merak duygusu içinde insanlar ören yerlerini ziyaret etmeye başlamıştır. Bu ziyaretleri daha çekici ve cazip hale getirmek konusunda en büyük görev, kazısını gerçekleştiren bilim heyetlerine düşmektedir. Bunun için ise yakın zamanda birtakım kavramlar meydana getirilmiştir. Ören yerleri için yönetim planı, bunlardan

biridir. Bu yeni bir kavram olmakla birlikte pek çok alanda uygulanabilmektedir. Yönetim planı, bir proje kapsamında değerlendirilebilir. Kendi başına bir organizasyon niteliğindedir. Turizm için çok kullanılan sürdürülebilir turizm kavramı gibi yönetim planı da sürdürülebilir bir kültür turizmi için çok önemlidir. Yönetim planının hazırlanıp, uygulamaya geçirilmesi zaman almaktadır. Ancak, turizm gelirlerinden pay almak için gereklidir. Ülkemizde alan yönetimi kapsamında ele alınan yönetim planı için mevzuat çalışmaları yapılmış ve uygulamaya konulmuştur. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesi Yönetim Planı'nı "yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlardır." şeklinde tanımlamaktadır.

Geliştirilmiş koruma sağlayacak bir yönetim planı ve bunun düzenli bir şekilde uygulanması, bölge halkının kültürel değerleri sahiplenmesi konusundaki bilincini arttırarak, kitle turizminin yol açtığı kültürel kirlenmeyi kısmen önleyecek ve turizm gelirleri daha dengeli bir şekilde yayılabilecektir (Diler, 2004: 33). Yönetim planının felsefesi ve faydalarından birisi de, ören yeri ve ziyaretçisi arasındaki fiziksel ve duygusal ilişkiyi sağlamaktır. Gelen ziyaretçinin alanı sadece bir harabe yığını olarak algılamasını engelleyerek, onu tarihin derinliklerine kısa bir süreliğine de olsa sürüklemektir. Bu gerçekleştirildiği takdirde, alanın kültürel ve tarihi değeri ile birlikte maddi gelirleri de yükselecektir.

Yönetim planının öneminin ve gelecekte getireceği faydaların bilincinde olan kazı ekipleri, süratli olmasa da bunun için çalışmalar başlatmıştır. Ancak, bu kazıların sayısı fazla değildir. Daha önceleri yönetim planını hazırlamış kazılar ise mevzuat çalışmalarının tamamlanmasını beklemişlerdir. Arkeoloji alanında yeni olan bu kavrama, zaman içerisinde uyum sağlanmalıdır. Aksi bir süreçte sürdürülen kazı çalışmalarının faydasının sorgulanır hale geleceği şüphesizdir.

Söz konusu planı gerçekleştirmeye çalışan kazı çalışmaları arasında Troya'da yer almaktadır. Bu çalışmalara, 2006 yılı itibariyle bir çalışma ekibi kurularak başlanmıştır. Yönetim planının mali kaynağının karşılanabilmesi için kazı başkanlığınca belirlenen bir takım fon kuruluşlarına başvuruda bulunulmuştur. Bu çalışmalar için Kültür ve Turizm Bakanlığı da destekte bulunmaktadır.

Çok boyutlu bir düzenleme olmasından dolayı yönetim planı zaman almaktadır. Bununla birlikte, mali sıkıntı yaşanmaksızın bilimsel disiplin çerçevesinde çalışmalar sürdürüldüğü takdirde, fazla süre almadan gerçekleşmesi mümkündür. Dünya çapında üne sahip Anadolu'nun birçok ören yerinde bu yeni açılımlara uyum sağlanması, elde edilecek faydayı artıracaktır. Yönetim planının uygulandığı ören yerlerinde yıllık sahip oldukları ziyaretçi sayılarında oldukça yüksek bir artış olduğu tespit edilmiştir. Bununla ilgili bir örnek olarak İspanya'da bulunan Empuries ören yeri gösterilebilir. Burada iyi bir yönetim planı planlanıp uygulanmıştır (www.socarchsci.org/bulletin/SAS2434.pdf, 12 Ocak 2009). Kültür turizmi açısından alanın planlanıp ziyaretçi sayısının arttığı belirtilmiştir. Alanda, koruma ve restorasyon çalışmaları (Bkz. Res. 4) ile ziyaretçiler için hazırlanan eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Sonuçta, ören yeri hem kültür turizmine kazandırılmış hem de buradan elde edilen gelirler ile ören yerinin iyileştirilmesi sağlanmıştır. Yerel halk için bir gelir ve tanınma kaynağı haline gelmiştir. Yerel yönetim ve halk, kültür varlıklarını bu şekilde koruyup sahiplenmesi açısından bilinçlenmiştir. Bu durum alanda sürdürülen kazıların daha verimli olmasını sağlamıştır. Ören yerinde bir ziyaretçi merkezi ve bir müze hizmete sokularak gelen ziyaretçilerin uzun süre vakit geçirmesi olanağı olmuştur. Genel olarak, arkeoloji parkı diye anılabilecek bu alandaki çalışmalar 4 ana unsur göz önünde bulundurularak vücuda getirilmiştir. Bunlar; Yönetim, Arkeoloji, Bilgi ve Uygulama aşamalarıdır. Söz konusu unsurların meydana getirilip, bir bütün olarak bir projede değerlendirilmesi sonucunda bu başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Arkeolojik kalıntıların belli bir plan dâhilinde kurtarılması önemli bir konu haline gelmiştir. Çünkü bu alanlar hassas olmakla birlikte tarih hakkında

eşsiz bilgiler barındırmaktadır. Bunlar kayıt altına alınmazsa, sonsuza dek o bilgilerden mahrum kalınacaktır (Startin, 1993: 185). Böyle olmaması için, yukarıda ifade edilen hususlar üzerinde disiplinli bir çalışma sarmalı meydana getirilmelidir.

3.6.2. Yeni Kazılarda Turizme Yönelik Yapılan Uygulamalar

Troya antik yerleşiminin tekrar eski ününe kavuşturmak isteyen araştırmacılar girişimlerde bulunmuşlardır. İlk yıllardaki kazılar salt arkeoloji âlemine hitaplı olsa da, ilerleyen yıllarda bazı uygulamalar yapılmıştır. 20 yıldan beri devam eden kazılarda, turizme yönelik bir takım uygulamalar yapılmıştır. Birçok kazı çalışmalarına göre iyi sayılabilecek uygulamalar meydana getirilmiştir.

Troya ören yerine son kazılardan sonra bakıldığında, yapılanlar arasında, ziyaretçilerin alanı rahat gezebilmeleri için ahşap yürüyüş yolları, profesyonel olmasa da bariyer olarak düşünülerek yapılan yürüyüş yolları kenarında bulunan çoğu telden yapılmış şerit şeklindeki engeller, alanda ziyaretçiyi bilgilendirmek amacıyla konulan ve kaliteli malzemeden ele alınmış bilgi tabelaları, kentin girişinde bulunan ziyaretçi bilgilendirme merkezi ve Troya II'ye ait bir sur kalıntısının üzerini örten koruma örtüsünün yapıldığı görülmektedir. Bu sayılanlar, Troya'da kazı ekibince gerçekleştirilmiş uygulamalardır. Bunlar öncelikle koruma amaçlı olmakla birlikte turizm amacını da taşımaktadır. Çünkü böyle bir yerin dünyaya tanıtılarak hak ettiği değere kavuşturulması ancak turizm olgusu ile yapılabilir. Yukarıda ifade edilen uygulamaların "Troya Project" sayesinde gerçekleştirilmiştir. Kendi gayretleri ve girişimcilikleri vasıtasıyla Almanya ve Türkiye'de kurulan Troya Vakıfları projeye ciddi anlamda finansman sağlamışlardır. Bu finansmanlar, sponsorluk ile gerçekleşmiştir. Bu sponsorları onurlandırmak için, Troya ören yerinde, yaklaşık 20 ton ağırlığında bir anı taşı yapılmıştır.

Bugüne kadar yapılan uygulamalar iyi sayılsa da, böyle bir tarihi yerleşim için yeterli değildir. Ziyaretçi sayısı yıllık ortalama ikiyüzelli bin civarında olan bu ören yerinin daha fazlasını hak ettiği açıktır. Bunun için

büyük sorumluluk yine kazı ekibinin omuzlarındadır. Yabancı kazı ekiplerine verilen araştırma izinlerinin temel amaçları arasında, bu ekiplerin araştırma yaptıkları alanlarda yararlı koruma ve uygulama çalışmaları yaparak, bu alanların ülkemiz kültür ve turizmine kazandırılmasıdır.

3.6.2.1. Yürüyüş Yolları

Troya'da, ziyaretçilerin gezi güzergâhı boyunca kazı başkanlığı tarafından yaptırılmış ahşap platformlar vardır. (Bkz. Res. 5) Ancak, bu platformlar tüm gezi güzergâhı boyunca kesintisiz değildir. Bazı noktalarda ziyaretçi toprak zeminde (Kültür Toprağı) yürümektedir. Bu durum alana zarar vermekle birlikte, patika şeklinde yolların oluşmasına sebep olmaktadır. (Bkz. Res. 6)

Troya'da yapılmış mevcut ahşap yürüyüş yollarının, sık aralıklarla bakımı yapılmalıdır. Olumsuz iklim şartlarına maruz kalan bu ahşap yapıların bakımı ihmal edilirse, ziyaretçilerin verdiği yoğun kullanımla birlikte kullanılmaz bir hal alacaktır. Ancak, bu yürüyüş yolları, ziyaretçi sayısı artarsa yeterli olmayacaktır. Yine de iyi bir uygulama olarak sayılabilir. Yolların kenarlarına yapılmış bariyerler ise, oldukça amatör bir şekilde ele alınmıştır. Bu Troya gibi bir antik kentte güzel bir görüntü oluşturmamaktadır. (Bkz. Res. 7) Bununla birlikte, yönetim planının mutlaka yapılarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu plan kapsamında, yürüyüş yolları yeniden tanzim edilerek, kazısı yapılan alanlar da dâhil olmak üzere yeni bir güzergâh ile ziyaretçilerin seyrine sunulmalıdır. Ahşaptan yapılmış platformlar tüm gezi güzergâhı boyunca devam etmelidir. Kazı çalışmalarının platformlar üzerinde olabileceği de göz önüne alınırsa, sökülüp takılabilen platformların yapılması avantajlı bir kullanım sağlayabilecektir. Bu yöntemin Troya gibi höyüklerde gerçekleştirilmesi daha uygundur. Bazı platformların ayakları son derece basit ve amatör bir şekilde desteklenmiştir. (Bkz. Res. 8) Bu durum ziyaretçilerin güvenliği bakımından tehlikelidir. En kısa zamanda bu gezi yollarının yeni açılacak alanlar ile birlikte modern şartlara göre planlanarak inşa edilmesi gerekmektedir. Yapılacak yeni yürüyüş yolları sayesinde ziyaretçinin antik doku ile teması engellenerek, herhangi bir tahribata yol

açacak bir durum ortadan kaldırılabilir. Bunun yanında, aşağı kentteki kazıların genişletilmesi ve gelecek zamanlardaki gezi güzergâhlarının uzatılması ile kente gelen ziyaretçilerin daha uzun kalmaları sağlanabilir. (Bkz. Res. 9)

Yürüyüş yolları konusunda bir proje ile 2007 yılının Ekim ayında arkeolojik park olarak açılan Gaziantep Tilmen Höyük güzel bir örnektir. (Bkz. Res. 10) Burada ziyaretçiler için gezi yolları oluşturulmuştur. Bu yolların kenarında devam eden bariyerler keten sicimlerle süslenmiştir. Ayrıca, kullanılan ahşap malzeme daha önceden fırınlanmıştır. Bu da, ahşabın dayanıklılığını artıran bir unsurdur. Tilmen Höyükteki yürüyüş yollarının zemininde Troya'dakinden farklı olarak çakıl taşı kullanılmıştır. (Bkz. Res. 11) Ancak, sert esecek bir rüzgârda dağılabilecek bu malzeme avantajlı bir kullanım sunmamaktadır. Dağılmanın önlenmesi amacıyla, zemindeki çakılların bir silindir vasıtasıyla sıkıştırılması yöntemi uygulanmalıdır. Yine de ziyaretçinin toprak zeminle temasını engellemiştir. Bununla birlikte yürüyüş platformlarının zeminin dayanıklı ahşaptan yapılması daha uygun olacaktır. Bununla birlikte yine ülkemizde kazı çalışmaları sürdürülen Çatalhöyük ve Elaiussa Sebaste antik kenti'nde ziyaretçilere yönelik gezi alanları oluşturulmuştur. (Bkz. Res. 12, 13)

Diğer bir örnek ise, İspanya'da bulunan Empuries ören yeridir. Burada gerçekleştirilen kazılarla birlikte devam eden restorasyon çalışmalarının ziyaretçi ile paylaşımı için yürüme yolları düzenlenmiştir. (Bkz. Res. 14) Araştırma çalışmaları Florida ve Missouri Üniversiteleri tarafından sürdürülen Meksika'daki Chihuahua ören yerinde de gezi amacıyla yürüyüş yolları yapılmıştır. (Bkz. Res. 15) Girit adasındaki Knossos Sarayı alanında yine ziyaretçilere yönelik yapılmış yürüme platformları mevcuttur. (Bkz. Res. 16) Bu sayılanlardan başka, ülkemiz kadar zengin kültür mirasına sahip komşu ülke Yunanistan'da yer alan Dion antik kentindeki Dionysos Villa'sında yürüyüş yolu uygulaması yapılmıştır. (Bkz. Res. 17) Orta doğunun önemli demir çağı yerleşimlerinden biri olan Megiddo'da bulunan demir çağı tüneline benzer bir uygulama gerçekleştirilmiştir. (Bkz. Res. 18) Yine oldukça konservatif bir coğrafyada kültürünü geliştiren Mısır Uygarlığına ait II.

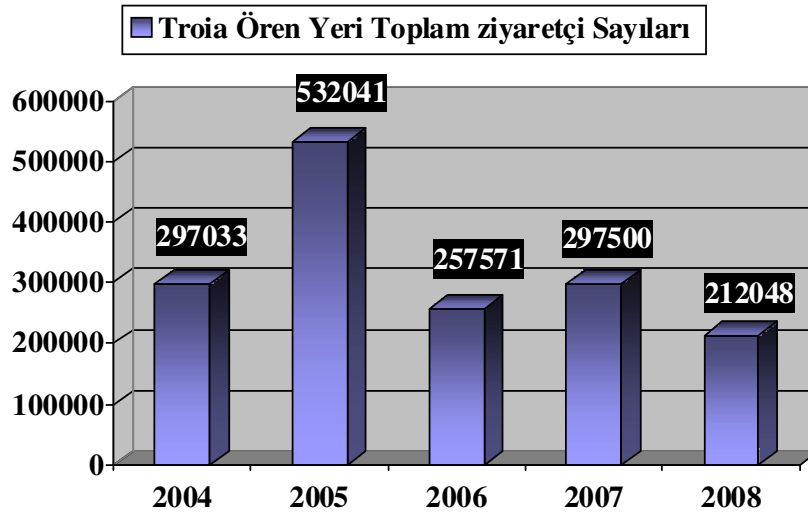
Ramses tarafından yaptırılan Abu Simbel Tapınağında da ziyaretçilerin yapıyı rahat gezebilmeleri ve anlamaları amacıyla yürüyüş platformlarına ihtiyaç duyulmuştur. (Bkz. Res 19,20)

3.6.2.2. Ziyaretçi Bilgilendirme Merkezi ve Sergiler

Ziyaretçi bilgilendirme merkezi, Blegen'den kalma kazı evinin bitişiğinde yer almaktadır. (Bkz. Res. 21) Daha önceden kazı evinin bir müstemilatı olan yapı, bugün kazı ekibi tarafından bir tanıtım odası haline getirilmiştir. Ziyaretçi Bilgilendirme Merkezi'nde Troya'yı betimleyen resim, maket ve haritalar mevcuttur. (Bkz. Res. 22) Daha önceleri burada ziyaretçileri bilgilendirmek amaçlı olarak kazı ekibi tarafından hazırlanan sinevizyon gösterileri yapılıyordu. Fakat bugün bu etkinlik yapılmamaktadır. Bu merkezde eskiden olduğu gibi Troya'yı konu alan güncel bilgiler ışığında hazırlanmış Troya belgeselleri gösterilebilir. Bu hem tanıtım açısından hem de ziyarete gelen turistlerin alanı kafalarında canlandırmaları açısından önemlidir. Bundan farklı olarak, Troya ile ilgili olarak yurtdışında gerçekleştirilmiş sergilerden oluşan fotoğraflar sunulabilir. Ziyaretçi merkezi'nin dış avlusunda ise, güncel rehber kitaplar ve broşürler turistlere ulaştırılabilir.

Çanakkale'de 2007 yılında 44.sü düzenlenen Troya Festivali çerçevesinde, Troya Ören yerinde 09–16 Ağustos tarihleri arasında “İz Seramik Sergisi” düzenlenmiştir. (Bkz. Res. 23) Sergi kazı başkanlığınca da yararlı görülmüştür. Bu sergide kullanılan öğeler ören yeri ile bütünlük göstermiştir. Alana gelen ziyaretçilerin ilgisini çekerek, kalma sürelerini kısmen uzatmıştır. (Bkz. Res. 24) Ancak, bu yeterli bir süre değildir. Bu tip sergilere, konuları Troya ile uyumlu olması kaydıyla daha fazla yer verilmelidir. Hatta odeon gibi uygun alanlarda, bugün dünyada pek çok müze teşhirinde tercih edilen tema teşhirleri yapılabilir. Bunlar günün belirli saatlerinde bölgede yaşayan insanlar tarafından, o dönemin kıyafetleri ile gerçekleştirilebilir. Bu tip bir anlayış, Troya'ya gelen ziyaretçileri mutlu ederek daha çok turist çekmeyi sağlayacaktır. Örneğin, 2004 yılında vizyonda olan, Hollywood yapımı “Troya Filmi” sayesinde Troya'ya gelen ziyaretçi sayısı

532,041 olmuştur.³ Ancak, ne yazık ki bu sayı ertesi yıl, yarı yarıya düşmüştür. Aynı ziyaretçi muhafaza edilememiştir. İşte bunu engellemek için, yukarıda değinilen noktaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi için tanıtım çok önemli bir rol oynamaktadır. Kazı ekibinin gayretiyle kurulan vakıfların, tam kapasite kullanılması önem arz etmektedir. Kazı ekiplerinin, eski yıllarda olduğu gibi ülkemize gelip, bilimsel kazı faaliyetlerini gerçekleştirip, ülkelerine dönmelerinin kendilerinden başka kimseye faydası yoktur. Ayrıca, araştırdıkları yerin en azından ülkelerinde tanıtımını yapmaları gerekmektedir. Bu yurtdışı tanıtımı için milyonlarca dolar ayıran ülkemiz açısından da çok fayda sağlayacaktır.

Şekil 1: Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM, Troya Ören Yeri Ziyaretçi Sayıları

3.6.2.3. Bilgilendirme Tabelaları

Kazı çalışmaları itibariyle ören yerinde bazı bilgilendirme tabelaları yapılmıştır. Bunlar, ören yerinde belirli noktalara konumlandırılmışlardır. (Bkz. Res. 25,26) Bilgilendirme tabelaları, kalite ve görünüm bakımından iyi durumdadır. Bunlar, ören yerine kazı ekibi, sponsorlar ve Kültür ve Turizm

³ Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSİMM 2005 yılı ziyaretçi durumu verileri.

Bakanlığı'nın katkılarıyla konulmuştur. (Bkz. Res. 27) Ancak, yeni kazılan yerlerin ziyarete açılmasıyla birlikte yapılacak olan gezi güzergâhı ile sayıları arttırılabilir. Kazılan yeni yerlerle birlikte bilgi tabelaları yenilenmelidir. Genelde tabelalarda yer alan bilgilerin okunması 10 dakikalık bir süre almaktadır (Korfmann, 1991: 33). Yeni konumlandırılacak bilgi tabelalarında daha özet bilgiler konularak, okunmasının 3 dakikalık bir süre alması sağlanmalıdır. İklim koşulları ve kullanım nedeniyle yıpranmış olan tabelalar zaman geçirilmeden değiştirilmelidir. Ne yazık ki, bu tabelaların yıpranmasında ziyaretçilerin de payı vardır. Ziyaretçiler gereksiz yere elleriyle tabeladaki yazıları kazıyarak, tahribine neden olabilmektedir. Bu da, tabelanın ziyaretçi tarafından dikkat çekecek bir yerine uyarı yazısı yazılarak engellenebilir. Tabelalar haricinde kazı ekibi tarafından gezi güzergâhı boyunca konulmuş yönlendirme işareti taşıyan direkler vardır. Bunların altında çöp kutuları bulunmaktadır. (Bkz. Res. 28) Bu uygulama son derece akılcı ve faydalı olmuştur. Bu işaret direklerinin sayıları arttırıldığı takdirde, ziyaretçilerin daha kolay yönünü bulması sağlanmış olacaktır. Troya'da ziyaretçilerin kazı alanına girmemeleri konusundaki uyarı yazılarının bulunduğu tabelalar, oldukça eski ve yıpranmış durumdadır. Bu halleriyle dikkat çekiciliklerini kaybetmişlerdir. (Bkz. Res. 29) Bunların modern bir şekilde yapılmış yenileriyle değiştirilmesi daha anlaşılır olmalarını sağlayacaktır.

Troya'da Tilmen Höyük Arkeoloji Parkı'nda yapıldığı gibi iki tür bilgi tabelası tasarlanmalıdır. Bunlardan birisi kültür varlıkları için diğeri ise doğal varlıklar için yapılmalıdır. Bu ziyaretçilerin doğal çevre ile kültür değerlerini daha kolay algılamaları açısından kolaylık sağlamanın yanında, estetik görünüm olarak da etkileyici olacaktır. (Bkz. Res. 30,31) Özellikle yıllardan beri koruna geldiği için Troya ve çevresinde yaşam süren Böcek Faunası'nın zenginliğine de mutlaka yer verilmelidir. Böylelikle bu alanla da ilgilenen kitlelerin Troya'ya gelme olasılığı doğacaktır.

Kazı başkanlığınca, Troya ören yerinin giriş kısmının belirli noktalarına koruma revaklı, büyük biçimde yapılmış Troya kent planı konulması ziyaretçiler açısından faydalı olacaktır. Revak sayesinde ziyaretçiler iklim

koşullarından fazla etkilenmeyecektir. Bunun haricinde, ören yerinin tamamında kullanılacak olan tabela ve diğer yapı malzemelerinin üzerinde uygun bir biçimde UNESCO'nun amblemi konulmalıdır. 1998 yılında kazı başkanlığı ile Kültür Bakanlığı'nın büyük katkılarıyla Dünya Mirası Listesi'ne giren bu tarihi yerleşimin kazandığı ünvan duyurulmalıdır. UNESCO amblemi tanıtıma büyük katkılar sağlayacaktır. Dünyada benzer örneklerle bakıldığı zaman amblemin önemi anlaşılabilir. (Bkz. Res. 32) Dünya Mirası Listesi'nde bulunan tarihi yerlerde, bu listenin önemini belirten amblem neredeyse her noktada belirtilmiştir. Hatta dünyanın çeşitli ülkelerindeki ören yerlerine giden yolların kenarlarında kullanılan karayolu tabelalarında Dünya Mirası vurgulanmaktadır. (Bkz. Res. 33) Troya'da ise, bilet gişesinin olduğu yerdeki bir tabelada ufak boyutta Dünya Mirası amblemi vardır. (Bkz. Res. 34) Troya'ya da bu şekilde bir uygulamanın yapılması, ören yerinin tanıtımına ve korunmasına yarar sağlayacaktır. Ören yerlerine yapılacak tabela uygulamaları için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından "Müze ve Ören Yerleri Giriş Bilgilendirme, Yönlendirme Tabelaları Hakkında Yönerge" 2007 yılında yürürlüğü konularak, tüm alanlarda ortak bir standardizasyon sağlanması amaçlanmıştır.

3.6.2.4. Restorasyon ve Çevre Düzenlemesi

Troya'da bugüne kadar yapılmış güzel restorasyon örnekleri bulunmakla birlikte, bunların sayıları çoğaltılmalıdır. Antik yerleşimde ilk olarak dikkat çeken Troya II surlarının üst koruma örtüsüdür. Bu örtünün koruduğu kerpiçten yapılmış sur duvarlarının üzeri aslını korumak için imitasyon malzemeyle kaplanmıştır. (Bkz. Res. 35,36).

Odeon yapısının sahne kısmı ahşap platformla düzenlenmiştir. Bu uygulama ziyaretçinin odeonu kafasında tasarlamasına yardımcı olmaktadır. (Bkz. Res. 37) Kazı başkanlığınca uygulanan restorasyon ve koruma çalışmalarının alanının genişletilmesi gerekmektedir. Odeon yapısı da bu kapsamda değerlendirilmelidir. (Bkz. Res. 38) Özellikle Troya'da yoğun olarak görülen megaron yapılar ile saray olarak bilinen yapılar restorasyon ile ayağa kaldırılabilir. (Bkz. Res. 39,40,41,42) Bu uygulama ile ziyaretçinin bu

yapıları algılaması kolaylaşacaktır. Her ne kadar kazı başkanlığınca amatör bir şekilde yapılan megaron gözetleme kulesi olsa da, restorasyon daha iyi bir izlenim bırakacaktır.

Çanakkale Müzesi Müdürlüğü Arkeoloğu Sayın Özgür ÇAVGA ile yapılan görüşmede;

- Troya'nın klasik çağa ait yapı kalıntılarının ayağa kaldırılarak, henüz kazısı yapılmamış büyük tiyatro'nun açığa çıkarılması ve bunun klasik kentle irtibatlandırılması,
- Odeon yapısında, drama gibi uygulamaların ele alınması,
- Ören yeri içersinde ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik satış üniteleri kurulması,
- Yerel turizmci iştiraklerin, ören yerine katkıda bulunması,

gerektiği sonucuna varılmıştır. Böylece ziyaretçinin alandaki kalma süresi uzayabilecektir.

Troya Kazı Başkan Vekili Sayın Yrd. Doç. Dr. Rüstem ASLAN ile yapılan görüşmede, yukarıda belirtilen hususlar konuşularak, tespit edilmiş ve konu hakkında aynı kanıya varılmıştır.

Troya'da restorasyon çalışmaları bitirilmiş yapılarda, gelişmiş teknoloji sayesinde uygulanabilecek ışık sistemleri ile akşam ve gece vakitleri çok güzel manzaralar elde edilebilecektir. Dünyaca ünlü pek çok ören yeri ve yapılarda kullanılan ışık sistemleri, yapıların karanlıkta tüm ihtişamlarını ortaya koymaktadır. Atina Akropolis'i buna güzel bir örnektir. (Bkz. Res. 43) Bu sistem, Troya'ya da uygulanmalıdır. Böylece alana gelen turistlerin hava karardığında da Troya'yı bir başka görünümüyle görmelerini sağlayarak, ziyaretçilerin kalma sürelerini uzatabilecektir. Adıyaman'da bulunan Nemrut Ören yerinde ziyaretçilerin güneşin doğuşunu izlemek için saatlerce beklediği gibi, Troya'da yapılacak ışıklandırma mutlaka ziyaretçileri etkileyecektir.

Tüm bunların yanında, alanda çok iyi bir çevre düzenlemesinin meydana getirilmesi de gerekmektedir. Özellikle, ziyaretçi tuvaletleri ve otoparkı iyi durumda değildir. (Bkz. Res. 44,45) Ören yeri girişi de sorunludur. Giriş için iki noktadan geçilmek zorundadır. Biri bilet gişesi diğeri bilet

turnikelerinin olduğu sahadır. Bunun çevre düzenlemesi kapsamında sadeleştirilmesi girişin daha uygun bir hal almasını sağlayacaktır. Bununla birlikte ören yerinin girişindeki bilet gişesinin yanında bulunan hediyelik eşya ünitelerinin görüntüsü de böyle önemli bir antik yerleşim alanına yakışmamaktadır. Adeta mahalle çarşısı izlenimi uyandırmaktadır. (Bkz. Res. 46) Hediyelik eşya ünitelerinin belirli bir standarda ulaştırılması daha uygun olacaktır. Dünyanın dört bir yanından ziyaretçi kabul eden Troya'da ziyaretçi sayısının artırılması için yukarıda ifade edilen konuların en kısa sürede hayata geçirilerek uygulanması yerel kalkınmaya, ören yerinin korunmasına ve ülkemizin tanıtımına önemli faydalar getirecektir.

3.6.2.5. Rehber Kitap

Kazı başkanlığı tarafından Troya'yı gezmeye gelen ziyaretçilerin alanı kolay anlaması bakımından yararlı olacak bir gezi rehber kitabı hazırlanarak bastırılmıştır. Bu kitapta, ören yerinin tarihi, kazı tarihi ve alandaki harabelerin gezi güzergâhı yer almaktadır. Bunun yanında, Troya'daki bazı mimari yapıların canlandırmalı fotoğrafları da bulunmaktadır. Bu rehber kitap kazı çalışmaları genişleyip, yeni alanların ziyaret sahasına eklenmesiyle birlikte düzenli olarak güncellenmelidir.

3.6.2.6. İnternet Sitesi

Kazı ekibinin bağlı olduğu bilimsel kuruluş olan Almanya Tübingen Üniversitesi web sitesi bünyesinde Troya Projesine yer verilmiştir. Bu proje için üniversite web sitesinde oluşturulan bölümün adresi "http://www.uni-tuebingen.de/Troya"dır. Söz konusu bölümde Troya Projesi hakkında bilgiler bulunmakla birlikte ören yeri, sponsorlar ve Troya Vakıfları hakkında bilgiler verilmektedir. Projenin amaçları ve kazılar ile ilgili haberler bu bölümde yer almaktadır. Ancak, günümüzde küreselleşen dünyada, her geçen gün gelişen haberleşme yöntemlerinden yararlanılmalıdır. Böylesine önemli bir tarihi yerleşimde yapılan bir çalışma için ayrılan bu internet alanı yeterli değildir. Troya projesi için başlı başına bir internet adresi yaratılarak, sitenin içi güncel bilgi ve verilerle doldurulmalıdır. Gerekirse, Troya'nın her kültür katının

animasyonlu canlandırmaları oluşturulmalı, ören yerini ziyaret edenler için anketler yapılarak, bu anketlerin ziyaret etmeyi düşünenleri ikna edecek düzeyde olması sağlanmalıdır. Bu yöntem sayesinde, sanal atmosferde Troya'nın özellikle yurtdışı tanıtımı yapılabilecektir. Fazla maliyetli olmayan internet sitesi ile Troya'ya daha fazla turist çekilebilecektir. Bunu sağlayacak ana organ, Troya Projesi'ni yöneten kazı başkanlığıdır.

3.6.3. Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı

Troya antik yerleşiminde geçmişi eski yıllara dayanan turizme yönelik uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bunlardan arasında Uzun Devreli Gelişim Planı adıyla meydana getirilen çalışmadır. Dünya tarihi açısından önemi bilinen Troya için bu tip çalışmalar 1971 yılında başlatılmıştır. Ancak, söz konusu çalışma kâğıt üzerinde kalmıştır.

Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı olarak kitap biçiminde basımı yapılmıştır. Plana bakıldığı zaman içerisinde, Troya'nın öneminden, coğrafi konumu ve yapılacak Milli Park'ın idari kadro ve yapılanmasına kadar pek çok konu görülmektedir. Uzun Devreli Gelişim Planı'na, başta merhum Ekrem AKURGAL, Halet ÇAMBEL, Oğuz EROL ve pek çok uzman kişi ve kuruluş katkıda bulunmuştur.

Planda, bölgenin coğrafi konumu, iklimi, jeolojisi, nüfusu ve turistik tesislerin durumu gibi konulara değinilmiştir. Bölge o zamanlarda, turistik açıdan çok yetersiz bir durumdadır.

Kâğıt üzerinde gerçekleştirilen planın iki ana amacı vardır;

1-Troya'daki tarihi kalıntıların ve çevrenin muhafazası, parktaki arkeolojik kaynakların ziyaretçilere bir mana ifade edecek tarzda sunulması,

2-Sahilde, gelecekteki park ziyaretçilerinin ihtiyaçlarını karşılayacak geceleme tesislerinin, ziyaretçi faaliyetleri ve hizmetlerin tesisi'dir.

Bu amaçlara bakıldığında, böylesine büyük boyutlu bir çalışma için bölgenin yeterli imkânlarla sahip olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Öncelikle o yıllarda, Troya'da düşünülen çalışmaları yapabilecek bir kazı faaliyeti bulunmamaktadır. Bununla birlikte planın kapsadığı alan düşünüldüğünde o zamanki imkânlar ve ilgisizlik istenilen amaçlara ulaşmayı

olumsuz etkilemiştir. Uzun Devreli Gelişme Planı'nda belirtilen sınırlar; Troya ile civarındaki ilintili arkeolojik alanlar, Troya Savaşının cereyan ettiği varsayılan harp sahası ve idari tesisler ile rekreasyon ve ziyaretçi geceleme tesisleri için gerekli olan sahalardır.

Planda, ulaşım ve ziyaretçi merkezi'ne de değinilmiştir. Bu merkezde, parka gelen turist burada bilgilenecek ve Troya yerleşkesini daha iyi anlayacaktır. Ziyaretçi merkezi, dinlenme salonu, konferans salonu, sergi salonu ve danışma bölümlerini kapsayacaktır. Ziyaretçi Merkezi Troya'yı gören hâkim bir alan yapılarak turistlerin alanı daha kolay algılaması düşünülmüştür (Akurgal, 1971: 21,22).

Uzun Devreli Gelişme Planı'nda, o güne değin Troya'daki kazıları yapılması ile ortaya çıkarılan yapıların tel çitlerle çevrilerek korunması ve restorasyonu düşünülmüştür. Bu faaliyetlerin de o zamanki ismi ile Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü işbirliği ile yapılması öngörülmüştür. Ayrıca, Troya'da kazı çalışmalarının yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Uzun Devreli Gelişme Planı'nda, oluşturulacak Milli Parkın teşkilat yapılanması da ele alınmıştır. Parkın yönetim kadrosu, Milli Park Müdürü, İdare Amiri (Kâtipler), Ziyaretçi Hizmetleri Amiri (rehberler) ve Bakım Amiri (İşçiler)'nden oluşmaktadır (Akurgal, 1971: 29,30). İsminden de anlaşılacağı gibi, uzun bir dönemi kapsayan bu planlama çalışması 1971 yılında kitap haline getirilmiştir. Ancak, böylesine kapsamlı bir çalışma hayata geçirilememiştir. Bunun birçok sebebi vardır. Bunların başında mali kaynak sorunu yer almaktadır. Bundan başka genel olarak, çalışmaya gereken önemin verilmemesiyle birlikte yapılması gereken faaliyetlerin zamanında gerçekleştirilememiş olması da sayılabilir. Milli park olarak ilan edilmesi gereken alan uzun yıllar boyunca kaderine bırakılmıştır. Söz konusu Uzun Devreli Gelişme Planı kapsamında, tespit edilen alanın milli park olarak ilan edilmesi 1996 yılına kadar uzamıştır. Bu durum, Troya ören yeri başta olmak üzere, alanla ilintili diğer tarihi yerleşmeleri olumsuz yönde etkilemiştir. Zamanında yapılmış bir Uzun Devreli Gelişme Planı'nın, bölgenin sosyo-ekonomisi başta olmak üzere kültürel değerlerimiz açısından son derece olumlu getiriler sağlayacağı şüphesizdir.

Uzun bir aradan sonra Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yeni Uzun Devreli Gelişim Planı 2004 yılında onaylanmıştır. Yeni hazırlanan planın uygulama ve planlama alanı, Çevre ve Orman ile Kültür ve Turizm Bakanlıkları kontrolünde olacaktır. Plan'da büyük önem taşıyan Troya'nın adını verdiği ve içinde bulunduğu bölge, Troya Tarihi Milli Parkı ise Bakanlar Kurulu Kararı ile 1996 yılında ilan edilmiştir. Bu Uzun Devreli Gelişim Planı'nı için önemli bir gelişmedir. Yıllardan beri tasarlanan milli park, artık resmi bir kimlik kazanmıştır.

Uzun Devreli Gelişim Planı, 1971 yılında yapılan planın devamı olarak ele alınmıştır. Troya Tarihi Milli Parkı kapsamında hazırlanmıştır. Alanda Troya antik yerleşimiyle ilişkilendirilebilecek başka arkeolojik yerleşimler de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Çanakkale Savaşlarının izlerini taşıyan tarihi alanlarda mevcuttur. Uzun Devreli Gelişim Planı'nın uygulandığı Milli Park, kuzeyde Işıldak Tepe, güneyde Üvecik Tepe, doğuda Simois Irmağı ve batıda Kesik Tepe ile sınırlandırılmıştır. Ancak, plan tam kapasite ile uygulanıp, istenilen netice alınması ile ilerleyen zamanlarda ihtiyaca göre milli park'ın sınırları genişletilmelidir.

Uzun Devreli Gelişim Planı'nın amacı, Troya Tarihi Milli Parkı'nı dünya standartlarında koruyarak, bilimsel amaçlı, kaynak niteliğinin devamlılığını, koruma-kullanma dengesinin tesisi ile sağlanacak bir organizasyonun oluşturulmasıdır. Bu oluşum ile de arkeolojik değerlerin korunarak, milli park içerisinde kazıları devam eden arkeolojik sit alanlarına katkıda bulunulması da mümkün olabilecektir.

2004 yılında onaylanan Uzun Devreli Gelişim Planında, milli park sınırları içerisinde ana kaynak değeri olan arkeolojik mirasın, jeomorfolojik oluşumların tahribata uğratılmadan düzenli ve programlı bir biçimde korunarak kullanılması amacına yönelik olarak iki hat üzerinden tur güzergâhı belirlenmiştir. Bunlar,

- 1- Halileli, Kumkale, Yeniköy, Çıplak, Tevfikiye ve Troya Ören yeri,
- 2- Taştepe, Üvecik, Pınarbaşı, Yeniköy, Kumkale, Tevfikiye ve Troya Ören yeri'dir.

Genel olarak gelecek yakın zaman için düzenlenecek gezilerde bu iki ana hat çerçevesinde milli parktaki arkeolojik değerlerin Troya odaklı bir bütün olarak ziyaret edilmesi ve bölgenin sosyo-ekonomik yapısının geliştirilmesi için rehberlik hizmetlerinin de yerel halk tarafından verilmesi öngörülmektedir.⁴

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hazırladığı “Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007–2013” isimli çalışmada, kültür turizmi kavramı içerisinde Troya’dan bahsedilmiştir. Hazırlanan bu çalışma ülkemizin 9. kalkınma planı ile uyum sağlayacak şekilde ele alınmıştır. Tanıtım ve pazarlama göz önünde bulundurularak, turizmde yapılması gereken noktalara değinilmiştir. Bununla birlikte turizmin, sosyo-ekonominin güçlenmesinde araç vazifesi göreceği ifade edilmiş ve iç turizmin canlandırılması hedeflenmiştir. İç turizmin gelişmesindeki en büyük etken ise, kültür turizmi olacaktır. Bu kapsamda, eylem planı’nda; Troya’yı bölge olarak kültür turizmi kapasitesinin alternatif turizm türleri ile bütünleşmesi sağlanarak, çevresindeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilmesi hedeflenmektedir (www.rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2007/0320070302-17-2.doc, 16 Şubat 2009).

3.6.4. Troya Tarihi Milli Parkı

Antik Troas Bölgesi, Milli Parklar Kanunu’na göre, 1996 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Troya Tarihi Milli Park’ı olarak ilan edilmiştir. (Bkz. Res. 47) 11.08.1983 tarihi ve 18132 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu’nun 2. maddesinin a bendi, bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını Milli Park olarak tanımlamaktadır (http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/632.html, 23 Aralık 2008). Troya Tarihi Milli Park’ı bu kapsamda değerlendirilmiştir.

⁴ 2004 yılında hazırlana Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı’nın Plan Kararları’nda ifade edilmektedir.

Troya ören yerinin içinde bulunduğu tarihi ve doğal bakımından önemli sayılan bir bölgenin milli park olarak ilan edilmesinin geçmişi 1970'li yıllara değin uzanmaktadır. O zamanki ismiyle Uzun Devreli Gelişme Planı olan çalışma, ne yazık ki amacına ulaşamamıştır. Bunun nedenleri ise, büyük bir olasılıkla bölgenin jeopolitik-askeri önemi ve projenin gerçekleşmesi için düzenli bir girişim ve çabanın sağlanamamış olmasıdır (Aslan, 2001: 252). Söz konusu planda, Troya Ören yerinde bir kazı çalışması yapılmasının gerekliliği belirtilse de bu yerdeki çalışmalar 1988 yılında başlamıştır. 2004 yılında yeni adıyla "Uzun Devreli Gelişim Planı" Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Bu plan daha önceden yapılan planın devamı niteliğindedir.

Troya'nın yer aldığı alan, Schliemann'ın zamanından beri arkeolojik yerleşme özelliğiyle devlet tarafından koruma altına alınmıştır. Troya'nın içinde bulunduğu milli park olarak düşünülen alanda bu konuda en çok çaba gösteren organlardan birisi Troya kazı ekibidir. Unutulmaya yüz tutmuş Troya Milli Parkı Projesi, Troya kazı ekibi, birçok Türk arkeoloğu ve Troya dostları tekrar kamuoyunun, özellikle de politikacıların dikkatine sunulmuştur (Aslan,2001:252).

Arkeologlar ve spekülâtörler arasındaki mücadele uluslararası, özellikle Alman basını tarafından dikkatle izlenmiş ve "Son Troya Savaşı" olarak tanımlanmıştır. Bunun sonucu olarak, 1996 yılında Antik Troas Bölgesinin bir kısmı Milli Park olarak kabul edilmiştir. Son Troya Savaşı olarak tabir edilen bu durum kazanılmış bir zafer olarak yorumlansa da, henüz tam bir anlam kazanmamıştır. Çünkü planlanan proje hala vücuda getirilmiş değildir.

Troya Tarihi Milli Parkı'nın ilan edilmesiyle birlikte bölgedeki milli park sayısı üç olmuştur. Bunlar, Gelibolu Milli Parkı, Kazdağı Milli Parkı ve Troya Tarihi Milli Parkı'dır. Troya çevresindeki Milli Park, alan olarak en küçüğü olmasına rağmen, barındırdığı tarihi, arkeolojik ve doğal mirasıyla diğerlerinden farklıdır. Troya Projesi'nin gerçekleştirdiği yüzey araştırmalarında 1993 ile 1997 yılları arasında 12x12km.'lik bir alanda toplam 85 kayda değer yer tespit edilmiştir. Milli park haritası üzerinde tarih öncesi

çağlardan Birinci Dünya Savaşına kadar olan zaman dilimini kapsayan çok çeşitli kültür varlıklarının yoğunluğu, bu çevrenin dünya kültür tarihi açısından tartışılmayacak nitelikteki önemini göstermektedir (Aslan, 2001: 252). Çevre ve Orman Bakanlığınca 2004 yılında onaylanan Uzun Devreli Gelişim Planı, tam olarak uygulandığı takdirde, yeterli sayılabilecek önlemleri de yanında sunacaktır. Gerekli önlemlerin alınarak, “Son Troya Savaşı”nın kaybedilmemesi sağlanmalıdır. Daha önceki yıllarda olduğu gibi kâğıt üzerinde ve kitap raflarında kalmamalıdır.

3.6.5. Troya ve UNESCO Dünya Mirası

UNESCO, Birleşmiş Milletler'in bir özel kurumu olarak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946 yılında kurulmuştur. Bu Kurum'un Yasası 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 ülkenin temsilcilerinin katıldıkları bir toplantıda kabul edilmiştir. Türkiye, bu yasayı imzalayan ilk yirmi devlet arasında yer almaktadır.

Merkezi Paris'te bulunan ve Genel Konferans, Yürütme Konseyi, Sekreterlik olmak üzere üç organı olan UNESCO eğitim, bilim ve kültür alanlarındaki amaçlarını, kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlar aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Dünya Mirası Listesi, dünya için önemli bir değer taşıdığı UNESCO'ya bağlı Dünya Mirası Komitesi tarafından belirlenmiş ve bulundukları ülkenin devleti tarafından korunması garanti edilmiş doğal ve kültürel varlıklardan oluşmaktadır. Böyle bir liste oluşturmadaki amaç, tüm insanlığın malı olan değerlerin korunmasında uluslararası işbirliğini mümkün kılmaktır. Düzenli olarak yenilenen listede 2004 yılı itibarıyla 134 ülkeye ait 788 varlık bulunmaktadır; bunların 617'si kültürel, 154'u doğal, 23'ü ise kültürel ve doğal varlıktır (http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_Miras_Listesi, 15 Aralık 2008).

Troya antik yerleşimi de gerek arkeolojik kalıntılarıyla gerekse tarihsel geçmişi ile insanlık ve dünya tarihi açısından oldukça önemli bir dünya mirasıdır. Bunun böyle olduğu arkeolojik kazılarla da kanıtlanmıştır. Bu doğrultuda dünyaca ün ve kabul görmüş UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne Troya'nın girmesi için 1997 yılında gerekli başvuru ve girişimlerde

bulunulmuştur. Bu konuda, o zamanki adıyla Kültür Bakanlığı'nın desteği ile Troya Kazı Başkanlığı'nın büyük çabası olmuştur. 1998 yılında Troya, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınarak, o ihtişamlı tarihiyle hak ettiği bir ünvan daha kazanmıştır. Troya, ülkemizden Dünya Kültür Mirası Listesi'ne giren 9. yer olmuştur. Bu sayı çok gibi görünse de, Anadolu gibi bir uygarlık beşiğinde az sayılmaktadır.

Dünya Mirası Listesi oldukça popüler olmasının yanında bazı önemli faydalar da getirmektedir. Ancak, bunun gerçekleşmesi için öncelikle kültürel değerler olumlu bir şekilde değerlendirilmelidir. Salt bu ünvanı kazanmakla, o yere turist akını gerçekleşmemektedir. Bu ünvanı alıp Dünya Mirası Listesi'ne girilmesinin bir takım kriterleri bulunmaktadır. Bunlar;

- Yaratıcı insan dehasının ürünü olması,
 - Belli bir zaman diliminde veya kültürel mekânda, mimarinin veya teknolojinin, anıtsal sanatların gelişiminde, şehirlerin planlanmasında veya peyzajların yaratılmasında, insani değerler arasındaki önemli etkileşimi göstermesi,
 - Kültürel bir gelenek veya yaşayan ya da kayıp bir uygarlığın tek veya en azından istisnai tanıklığını yapması,
 - İnsanlık tarihinin bir veya birden fazla anlamlı dönemini temsil eden yapı tipinin ya da mimari veya teknolojik veya peyzaj topluluğunun değerli bir örneğini sunması,
 - Bir veya birden fazla kültürü temsil eden geleneksel insan yerleşimine veya toprağın kullanımına ilişkin önemli bir örnek sunması ve özellikle bu örneğin, geri dönüşü olmayan değişimlerin etkisiyle dayanıklılığını yitirmesi,
 - İstisnai düzeyde evrensel anlam taşıyan olaylar ile mevcut gelenekler, fikirler, inançlar veya sanatsal ve edebi eserlerle doğrudan veya maddeten bağlantılı olmasıdır
- (http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_Miras_Listesi, 15 Aralık 2008).

Yukarıdaki sayılan kriterler doğrultusunda uygun görülen alanlar Dünya Mirası Listesine alınmaktadır. Bu kriterlerden de anlaşılacağı üzere, listeye girmek hem zor hem de önemlidir. Ancak, sadece listeye girmekle iş bitmemekte, daha fazla çaba ve bilinç ile çeşitli faaliyetler ve uygulamalar yapılması gerekmektedir. Troya’da bu seçkin listeye girmeyi başarmıştır. Ancak, bu listenin de gerçek anlamda hakkı verilmelidir. Bunun için daha önceki bölümlerde sözü edilen uygulamaların bir an evvel hayata geçirilmesi çok yararlı olacaktır.

Önemli bir kültürel anıtın “Dünya Mirası” kalitesinde sınıflandırılmasının başlıca koşulları, devletin ve diğer kurumların yeterli düzeyde ve sürekli bakım ile muhafaza taahhüdünde bulunmasıdır. Troya, UNESCO-Dünya Mirası Komitesi’nin Kyoto’da 1998 sonbaharındaki toplantısında Dünya Mirası Listesi’ne kabul edilmiştir. Koruma ve onarım çabalarının takdir edilmesi ile verilen bu ünvan, aynı zamanda, kazı başkanlığına ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne, çalışmalara aynı disiplin ile devam etme yükümlülüğünü getirmektedir (Jansen, 2001: 198).

Dünyada bu listeye girmeyi başaran diğer alanlarda olduğu gibi Troya’nın da Dünya Miras Listesi’nde olduğuna dair işaretler kullanılmalıdır. Dünya Mirası Listesi amblemi Troya’da kullanılan çeşitli tabela ve levhaların uygun bir yerine konulmalıdır. Bundan başka, ören yerinin giriş kısmına büyük bir mermer bloktan oluşan amblem konularak ziyaretçilerin ilgisi çekilmelidir. Çünkü şuan ki mevcut durumda ören yerinin ilk girişindeki bitkiler yüzünden görünmeyen tabela hariç Troya’nın Dünya Miras Listesi’nde olduğuna dair bir tabela bulunmamaktadır. Var olan da oldukça eski ve atıl durumdadır. Ören yerinin ilk girişinde olmasından dolayı da araç ile girildiğinden gelen ziyaretçiler tarafından görülememektedir.

Troya’nın giriş kapısına yaklaşıırken çevrede Dünya Mirası Listesi’nde bulunduğu dair hiçbir işaret ve tabela yoktur. Şehir merkezinden yaklaşık 30 kilometre uzaklıkta bulunan Troya’nın söz konusu listede olduğunu belirtir işaretlerin şehir merkezinden başlayarak ören yerine kadar belirli aralıklarla konulması ziyaretçileri hem bilgilendirecek hem de olumlu yönde

etkileyecektir. Bu durum hem Troya'nın korunması ve tanıtılması bakımından yararlı olacak hem de bölgenin turizmden aldığı payı artıracaktır.

3.6.6. Dünya Mirası'nın Turizm ile İlişkisi

Dünya tarihi bakımından önemli olarak kabul edilen yerlerin UNESCO'ya bağlı bir komite tarafından Dünya Mirası Listesi'ne kabul edilmesi o yer için oldukça prestijli bir ünvan anlamına gelmektedir. Bu listeye giren kültürel miraslar insanoğlunun da dikkatini çekmektedir. Oluşan merak duygusuyla birlikte belki de görmeyi düşünmediği bu alanları turistler ziyaret etmek için seyahat gerçekleştirmektedir. Bu meydana gelen olaydan en çok etkilenen ve faydalanan ise o yörenin halkıdır. Ancak, bu durum yöre halkının bilinçlenmesiyle de doğru orantılıdır. Böyle olmadığı takdirde, kültürel mirasın, Dünya Mirası Listesi'nde olmasına rağmen bilinmeyen bir alan olarak varlığını devam ettirmesi şaşırtıcı olmamaktadır.

Dünya mirası, turizm ile iç içedir. Zaten bu tür uygulamalar, hem kültürel varlıkların korunmasını hem de insanoğlu tarafından tanınmasını amaçlamaktadır. Yoksa bilinmeyen ve tanınmayan bir kültürel varlığın insanlık için de ne derece faydalı olduğu tartışmalıdır. Bunun da belirli dengeler dâhilinde yapılması gerekmektedir. Dünya Mirası Listesi'nde olan yerlerde yapılabilecek eylemler sıralanırsa;

- Yönetim Planı yapılması,
- Bölge halkının bilinçlendirilmesi,
- Yerel halka teşvik verilmesi,
- Tanıtım çalışmaları yapılması,
- Kültürel varlığın araştırılıp, korunarak değerinin yüceltilmesi

gibi çalışmalar hayata geçirilirse, kültür varlığı ve bölge halkı için büyük yararlar sağlayacaktır.

Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Troya için de yukarıda sayılan konular yapıldığı takdirde ünvan olarak yakalanan prestij, uygulama olarak da yakalanacaktır.

3.6.7. Troya Müzesi

Uzun yıllardır süregelen bir konu da Troya'da müze yapılmasıdır. Troya Müzesi, bir kısım çevrelerce olması gereken bir uygulama olarak görülse de kimi çevreler tarafından da gereksiz bir uygulama olarak görülmektedir.

Ünlü antik yazar Homeros'un efsaneleştirdiği Troya'da bir müze binasının yer alması doğal olarak görülebilir. Ancak, bununla birlikte Troya'ya ait çok önemli ve güzel eserlerin yer aldığı Çanakkale Merkez'de bulunan Çanakkale Müzesi bu konudaki en büyük tartışmadır. Çünkü bu durum İl Merkezinde bulunan bir müze varken ören yerine bir müze daha yapılması ne kadar doğrudur? sorusunu gündeme getirmiştir. Teşhirinde çok değerli eserleri barındıran Çanakkale Müzesini 2006 yılında 6666 kişi, 2007 yılında ise 6018 kişi ziyaret etmiştir.⁵

Çanakkale Müzesi Müdürlüğü'nde Müze Müdür Vekili Sayın Tevhid KEKEÇ ile konu hakkında yapılan görüşmede;

- Troya ören yerine müze yapılmasının Çanakkale Müzesini olumsuz yönde etkileyeceği,
- Ören yerinde bir çevre düzenlemesi yapılması,
- Tur operatörlerinin Çanakkale Müzesi'ne ziyaretçileri getirmesinin gerektiği,
- Çanakkale Müzesi'ni ve Troya'yı kapsayacak şekilde kombine bilet uygulamasına geçilmesi,

konuları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Sayın KEKEÇ, Çanakkale Müzesi'ne tanıtım desteği yapılmasını da belirtmiştir.

Troya'yı ziyaret eden yıllık ortalama ikiyüzelli bin ziyaretçi maalesef müzeye uğramamaktadır. Hâlbuki müzede, Troya'dan çıkarılmış oldukça güzel ve değerli pek çok eser mevcuttur. Bu eserlerin görülmesi Troya'yı görsel olarak ziyaret eden ziyaretçilerin merakını oldukça giderecektir. Ancak, İl Merkezi'ndeki müze Troya güzergâhı üzerinde olmadığından varlığı bile çoğu ziyaretçi tarafından bilinmemektedir. Bu konuda turizm acenteleri

⁵ Kültür ve Turizm Bakanlığı, DÖSiMM 2006 ve 2007 yılı ziyaretçi durumu verileri.

gerekli duyarlılığı göstermelidir. Eğer bu sağlanamıyorsa, Troya ören yerine bir müze yapılması artık zorunlu arz etmektedir.

Troya Müzesi hakkında bugüne kadar birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar henüz ne uygulamaya konulmuş ne de başarılı olmuştur. Ancak, yapılabilecek bir müze için çeşitli fikirler ortaya çıkmıştır.

Troya Müzesi için Kültür ve Turizm Bakanlığınca kamulaştırması yapılmış bir bina tahsis edilmiştir. Söz konusu bina, Troya ören yerinin bilet gişesine gelmeden az öncesinde bulunmaktadır. (Bkz. Res. 48) Bina eğer iyi değerlendirildiği takdirde, Troya için güzel bir müze binası olarak hizmet verebilecektir. Daha önceden yapılmış çalışmalarda, burada bir sanal müze, akıllı müze gibi teklifler getirilmiştir. Ancak, böylesi düşünceler için henüz çok erkendir. Öncelikle Troya Müzesi bağlamında yapılacak çalışmalarda ayakların yere basması gereklidir. İlk aşamada, bölgeye gelen ziyaretçilerin alanda daha uzun kalmasını sağlayacak bir bilgilendirme ve Troya'yı kafalarda tasarlama mekânı olarak müze projesi vücuda getirilmelidir. İlerleyen yıllar ve aşamalarda imkânlar kapsamında Troya Müzesi gerçekten de bir fantastik kültür mekânı olarak yeniden tasarlanabilir.

İlk aşamada yapılacak Troya Müzesinde, Troya'ya yönelik bilgi ve sergilere yer verilmelidir. Bununla birlikte Antik Troas Bölgesi'nde yer alan ve kültür turistlerinin dikkatlerini çekebilecek diğer arkeolojik değerlere de bu müzede mutlaka yer ayrılmalıdır. Çünkü bölgeye gelen ziyaretçinin uzun kalması sadece Troya ile mümkün değildir. Ancak, tüm bu bölgenin odak noktasını Troya oluşturmaktadır. Diğer alanlar ise, bağlantı noktaları görevi görerek bir gezi güzergâhı oluşturup, ziyaretçi için tam anlamıyla bir kültür ziyafeti meydana gelecektir. İşte bunun ziyaretçiye sunulacak ilk yer Troya Müzesi olmalıdır. Troya'yı ziyarete gelenler ilk olarak bu müzeye gelecektir. Yapılacak Troya Müzesinin ilk bölümünde, ziyaretçiler için bölge ve Troya hakkında tanıtıcı özet bilgilerden oluşan levhalar oluşturulmalıdır. Daha sonraki bölümlerde, Troya ve diğer bağlantı noktaları görevindeki tarihi alanlardan ele geçen bir takım ilgi çekici ama sayıca çok olmayan arkeolojik objelerden oluşan sergiler ele alınabilir. Hatta Troya ile efsaneleşen "Troya Savaşı" kahramanlarının betimlendiği balmumu heykel ya da manken

şeklinde o zamanı ziyaretçilere yaşatabilecek uygulamalar da müze kompleksinde olumlu bir intiba uyandıracaktır.

Troya'yı araştıran Hafirlere ve ünlü Troya Hazineleeri konusuna da müzede yer verilerek, müze yapısı içerisinde büyük boyutta yapılacak bir Troya Şehir Maketi ile ziyaretçilerin beğeni ve ilgisi çekilmelidir. Bunların yanı sıra, Anıtkabir Komutanlığı, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi'nde kullanılan savaş Panoramalarının (Bkz. Res. 49) benzeri Troya Savaşı temalı olarak yapılacak müzede ele alınmalıdır. Bu tip teşhirde, ön planda üç boyutlu materyalleri arka planda boyama ile yapılan resimli temalar desteklemektedir. Son dönemde büyük ilgi gören Troya sinema filminin karakterleri de bu panoramalarda değerlendirilebilir.

Ören yeri müze projelerinden hayata geçirilmiş olan Yunanistan'daki Akropolis Müzesi güzel bir örnektir. (Bkz. Res. 50) Burada inşa edilmiş müze yapısı temellerinde tarihi kalıntılar yer almaktadır. (Bkz. Res. 51,52,53,54,55) Ancak, inşa edilen müze, temellerindeki tarihe zarar vermemiş olmakla birlikte koruma altına alınmasına katkı sağlamıştır. Böyle bir proje ile hem Akropolise gelen ziyaretçi, alanı gezdikten sonra tarihi kalıntı üzerinde yükselen müzeyi de gezerek, alanı tam anlamıyla kavramış olarak ziyaretini tamamlamaktadır. Troya gibi UNESCO Dünya Mirası Listesine mensup bir kültürel mirasın bulunduğu alanda Akropolis örneğinde olduğu gibi bir proje geliştirilerek, alana duyulan merak ve ilginin artırılması sağlanabilir.

Yukarıda ifade edildiği gibi ören yerinde yapılacak olan bir Troya Müzesi, Troya'nın da içinde bulunduğu tarihi bölgeyi kültürel bakımdan örgütleyebilecektir. Troya'nın tanıtımında da önemli bir rol oynayarak, bir anlamda Troya ile bölgenin sembolü konumuna gelebilecektir. Troya Müzesi aynı zamanda, çağdaş müzecilik için de örnek teşkil ederek, benzer uygulamaların diğer yerlerde de yapılabilmesine yol açacağı kuşkusuzdur. Müzede sergilenen eserden çok müzenin işlevi ön plana çıkarılmalıdır. Müze, kazı alanı ile de ilişkili olmalı, kazı hakkındaki veriler ve bulgular devamlı olarak müze vasıtasıyla güncellenerek ziyaretçilere sunulmalıdır. Böyle bir müze teşkilinden çıkan ziyaretçi, kafasında Troya'ya dair bir şeyler oluşturduktan sonra Troya ören yerini gezmeye başlayacaktır. Böylece

kültürel amaçla ziyarete gelenler tam anlamıyla Troya'yı anlayarak alanı terk edecektir. Özellikle yabancı turistler, kendi ülkelerinde bu durumu kendiliğinden çevresiyle paylaşarak, bir tanıtım elçisi rolünü üstlenmiş olacaktır. Özetle, Troya ören yerine, Troya odaklı Antik Troas Bölgesini örgütleyen bir prestij müzesi yapılması kültür ve turizm bakımından olumlu etki yaratacaktır.

SONUÇ

İnsanlığın varlığıyla birlikte meydana gelen ve günümüzde de devam eden turizm olayı, 19.yüzyıl sonlarıyla 20. yüzyıl başlarında bilimsel özellik kazanarak karşımıza çıkmıştır. Başlangıçta merak duygusuyla başlamış ve kültürel amaçlarla gerçekleştirilmiştir. Ancak, günümüzde turizmin daha çok kitlesel biçimi yaygın olmakla birlikte bu tip turizme önem verilmektedir. Bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm, ülkemizin ekonomisi ve dünyadaki yeri bakımından önemli bir rol üstlenmiştir. Hem coğrafi konumu hem de kültürel birikimi zengin olan ülkemizin bu alanda dünyada söz sahibi olması için yeni anlayış ve yöntemler geliştirilmelidir.

Araştırma konusunu oluşturan noktalardan biri olan kültür turizmi, ülkemizde gittikçe yayılan ve yerel halkların dikkatini her geçen gün daha da çeken bir olgu konumundadır. Tarih boyunca uygarlıklar için köprü görevi gören Anadolu, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu kültür etkileşiminin izleri, Anadolu'nun dört bir tarafında görülebilmektedir. Anadolu'nun içinde barındırdığı kültür izlerini en iyi biçimde araştırıp, koruyarak gelecek nesillere aktarılması konusunda yeni açılımlar meydana getirilmelidir. Bu kültürel kıymetlerin günümüz şartları ve standartları göz önüne alınarak tüm dünya insanlığı ile paylaşılması, korunmalarına katkıda bulunulması gerekmektedir.

Araştırma kapsamında, turizm ile arkeolojik kazıların etkileşimi Troya ören yeri örnek alınarak ele alınmıştır. Dünyaca ünlü olmasına rağmen hak ettiği ziyaretçi sayısını yakalayamayan Troya'nın bu durumu nasıl giderebileceğine dair bir takım yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Kazı ekibince geliştirilecek yeni metotlarla gerçeğe dayalı yapılabilecek tüm çalışmalar Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca desteklenmelidir. Ancak, proje ve fikir geliştirmekle yükümlü asıl organ kazı ekibidir.

Eskiden olduğu gibi özellikle yabancı araştırmacıların ülkemize gelip salt kazançları doğrultusunda kazı yapmaları artık kabul görmez bir hal almıştır. Dünya genelinde her geçen gün yeni bulgularla tarihin değiştiği ve bilginin hızla yayıldığı bu dönemde, arkeoloji bilimi de kabuk değiştirmeye

başlamıştır. Arkeoloji başlangıçta olduğu gibi belli bir takım varlıklı insanların ilgi duyduğu bir alan olmaktan sıyrılmış, toplumun her çeşit insanına hitap eder hale gelmiştir. Bu bağlamda, insanlar arkeolojiyi anlamaya başlamışlardır.

Anadolu Uygarlıkları içerisinde Troya'nın tarih açısından rolü çok önemlidir. Hem Anadolu Arkeolojisi hem de dünya kültür tarihi bakımından bilinen Troya'nın, yeterli ölçüde tanıtımı yapılarak, kitlelerin burayı ziyaret etmesi sağlanmalıdır. Batı uygarlığı'nın temelini oluşturan Roma İmparatorluğu'nun mitolojik olarak köklerini bağladığı yegâne yer olan Troya, Antik yazar Homeros tarafından da İliada ile ölümsüz bir üne kavuşturulmuştur.

Alman tüccar ve maceraperest Heinrich SCHLIEMANN tarafından 19.yüzyılda keşfedilen ve kazılarına başlanan Troya'yı daha sonra Dörpheld ve Blegen araştırmışlardır. Uzun bir aradan sonra 1988 yılında Alman Korfmann'ın başında bulunduğu bilim heyeti kazılara yeniden başlamıştır.

İlk kazıların Troya'yı keşfetmeye yönelik olmasının yanında maalesef bir talan kampanyası şekline de dönüşmüş olduğu görülmüştür. Ancak, son dönem kazı çalışmaları modern yöntemlerle devam etmektedir. Arkeolojik kazıların insanlık tarihine katkısının olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bununla birlikte her alanda olduğu gibi arkeoloji biliminde de 21. yüzyılın getirdiği çağdaş bir takım anlayışlar gelişmiştir. Bu yeni anlayış ve yaklaşımların vakit geçirilmeden böylesine zengin kültür değerlerine sahip ülkemizde uygulanması gerekmektedir. Eskiden olduğu gibi özellikle yabancı kazı ekipleri ülkemize gelip araştırdıkları yerleri salt bilimsel fayda amaçlı kazılarını yapıp ülkelerine dönmemelidir. Aksine, kazılar sonucu elde ettikleri bilgileri dünya kamuoyu ile paylaşarak ören yerinin tanıtımını yapmalıdır. Bunlara ilişkin kendi ülkelerinde sergi ve benzeri etkinlikler organize etmelidir. Böylece ülkemizin milyonlarca dolar harcayarak yapamayacağı bir tanıtım sinerjisi meydana gelecektir. Bu yöntem genelde unutulmuştur. Ülkemizde çalışmalarını sürdüren yabancı milletlerin bilim heyetlerine konuyla ilgili zorunluluklar getirilerek ortak uygulamalar yapılmalıdır.

Tarih, kültür ve sanat açısından son derece değerli olan Troya'nın, hak ettiği seviyede korunarak, görsel ziyafetinin artırılması konusu diğer bir husustur. Bunların yapılmasında görev başta Troya kazı ekibi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na düşmektedir.

Troya ören yerine ilişkin yapılabilecek uygulamaları sıralamak gerekirse şu noktalar ortaya çıkacaktır;

a- Troya'nın korunmasına ve turizm bağlamında verimli değerlendirilmesini sağlayacak bir Yönetim Planı hazırlanması,

b- Ören yerinde devam eden kazı ve restorasyon çalışmalarının hızlandırılarak, görsel uygulama alanlarının genişletilmesi,

c- Alana gelen ziyaretçiyi en iyi şekilde gezmesini sağlayacak yeni ve geniş yürüyüş yolları, dinlenme yerleri, işaretler ve tabelalar tedarik edilmesi,

d- Alanda kazısı yapılan ve yapılmış olan yerlerin, özellikle aşağı şehrin gezi güzergâhına dâhil edilmesi,

e- Troya ile özdeşleşmiş megaron tipi yapıların ve diğer önem arz eden mimari elemanların restorasyonunun yapılarak antik kentin ayağa kaldırılması,

f- Ören yeri giriş kısmı ile giriş kısmında bulunan hediyelik eşya üniteleri ve restoranların belli bir standart çerçevesinde düzenlenerek iyileştirilmesi,

g- Troya'yı odak noktası alan Troya Tarihi Milli Parkı projesi'nin idari yapısıyla birlikte tam anlamıyla hayata geçirilmesi,

h- Alana gelen ziyaretçinin Troya'yı daha iyi anlaması ve daha uzun kalması için Çanakkale Müzesinden bağımsız bir Troya Müzesi'nin ören yerine çağdaş müzecilik anlayışı çerçevesinde konumlandırılması,

ı- Ören yerindeki mevcut bilgi tabelalarının yenileriyle değiştirilmesi ve metin kısımlarının daha kısa tutularak, yapılar ile ören yerinin grafik çizim ve fotoğraflarının konulması ile birlikte okuma süresinin 3 dakika alacak şekilde hazırlanması,

j- Bilgi tabelalarının kültür varlığı ile doğal çevre dokusu ve yaşamı olarak iki grup halinde tasarlanması,

k- Troya'ya yapılacak müze yapısı veya mevcut ziyaretçi merkezine konulacak monitörler aracılığıyla Troya hakkında yapılmış belgesel ve filmlerin gösteriminin sağlanması,

l- Troya'daki Odeon yapısı gibi uygun alanlarda belirli süreler içerisinde o zamanın giysileri ve aletlerinin canlı mankenlerle sunulması,

m- Ören yerinde periyodik aralıklarla değişik konularda ve kazı başkanlığınca uygun görülen yerlerde, modern sanat yapıtları gibi Troya'nın fiziksel atmosferiyle bütünleşebilecek eserlerin sergileneceği organizasyonların gerçekleştirilmesi,

o- Troya'da yapılmış ve yapılacak olan mimari elemanların restorasyonu ile bu yapıların ışıklandırılarak güvenliğinin artırılması ve ören yerinin akşam karanlığında da ziyaret edilmesi olanağının sağlanması,

p- UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde olan Troya, diğer ülkelerdeki benzerlerinde olduğu gibi bu ünvanın her ürününde ve noktasında kullanılarak ziyaretçilerin ilgisinin çekilmesi,

r- Kazı ekibince, ülkelerinde periyodik olarak ziyaretçi çekmek amacıyla Troya'yı tanıtıcı etkinlikler organize edilmesi,

s- Türkiye ve Almanya'da bulunan Troya Vakıflarının, Troya'nın tanıtımı ve korunmasında daha etkin rol oynamasının sağlanması,

t- Kazı ekibi kontrolünde devamlı güncel ve çeşitli illüstrasyonların yapılacağı internet ortamında profesyonelce hazırlanacak Türkçe dil seçeneğinin de bulunduğu bir Troya web portalının oluşturulması,

u- Mevcut gezi rehberi dışında her yıl düzenli olarak güncellenecek ve öğren yerinde de ziyaretçilere sunulabilecek gezi rehberi ve haritaları hazırlanması,

Yukarıda sayılan hususlar planlı bir şekilde uygulandığı takdirde Troya'nın korunarak gelecek kuşaklara ulaşması ile birlikte kültürel turizm bağlamında da değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır. Yaşanabilecek en büyük sıkıntı finansal boyutta olsa da, Troya Vakıfları'nın bu konuda çözüm sağlayabileceği söylenebilir. Geriye kalan kısımda görev, ağırlıklı olarak kazı heyetine ve Kültür ve Turizm Bakanlığına düşmektedir. İyi hazırlanmış projeler ve bunların uygulanmasıyla dünya çapında gelişen yeni anlayış ve gelişmeler yakalanarak kültür ve turizm anlamında güzel sonuçlar elde edilebilecektir.

Bilimsel yönü kuvvetli bir arkeolojik kazı çalışması, ayrıntıları iyi planlanmış uygulamalar ile kültür ve turizm kapsamında olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlayabilecektir. Arkeolojik kazı ile birlikte ele geçen ve meydana çıkarılan insanlık tarihinin gizli kalmış noktaları bilimsel yayınlar dışında turizm olgusuyla da insanlığın seyrine sunularak, tarih, doğa ve kültür alanında büyük getiriler meydana gelebilecektir.

Dünya kültür tarihi bakımından büyük önem ihtiva eden Troya'da kültür izleri M.Ö. 3. binden itibaren İlk Tunç Çağı ile başlayıp, M.S. 13. yüzyıla kadar olan Doğu Roma Dönemini kapsayan 10 kültür katından meydana gelmektedir. Üst üste yığılmış bu kadar çok kültür izini koruyup, gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla yukarıda belirtilen çalışmaların yapılması gerekmektedir. Her ne kadar bu karmaşık yapı çerçevesinde bunların yapılmasında ve uygulanmasında zorluklar yaşanabilinse de, bunu gerçekleştirmenin gerekliliği kendini kültür ve turizm alanında göstermektedir. Hayata geçirilecek öğren yeri uygulamaları Troya'da iyi planlanarak uygulanması halinde çok faydalı sonuçların elde edileceği kuşkusuzdur. Milli

Park, Ören yeri Yönetim Planı, Müze ve Arkeolojik Kazı Çalışmaları birbiri ile eşgüdüm halinde işlemelidir. Böylelikle turizm ile arkeolojinin birbiriyle olumlu etkileşimi sağlanarak, arzu edilen neticeler alınabilir. Girmesi kolay olmayan UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Troya'nın, dünya turizm gelir pastasından hak ettiği payı alarak, bunun korunmasında ve tanıtımında kullanılması çağımız kültür ve turizm anlayışı bakımından artık bir zorunlu durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Troya'da yapılmış ve yapılmakta olan arkeolojik kazı çalışmalarının genişletilerek devam etmesi turizm bağlamında büyük faydalar getirmekle birlikte ülkemiz tanıtım dinamiklerinden birini oluşturmaya başlamıştır. Troya, dünya çapında Çanakkale'yi temsil edecek bir marka olarak varlığını bu şekilde gösterecektir. Bununla birlikte tüm bu uygulamalar sarmalının uyumlu bir etkileşim içerisinde hayata geçirilmesi sağlandığı takdirde, Troya'nın tarih boyunca oynadığı ihtişamlı rolünün izlerinin günümüz ve gelecek nesillere ulaştırılması olanağı gerçekleşecektir.

KAYNAKÇA

AKGÜL, Olcay; “Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Kültür Turizmi, Aphrodisias-Geyre Örneği”, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, 2001

AKURGAL, Ekrem; **Anadolu Uygarlıkları**, İstanbul, Net Turistik Yayınlar, 1998

AKURGAL, Ekrem ve başk.; **Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı**,1971

ASLAN, Rüstem ve D. THUMM; “Bir Düş ve Sonuçlar”, Troya Düş ve Gerçek, Stuttgart: Konrad Theiss Verlag, 2001. s.191-194.

ASLAN, Rüstem; “Son Troya Savaşı Tarihi Milli Park”, Troya Düş ve Gerçek, Stuttgart: Konrad Theiss Verlag, 2001. s.252-253.

BEZMEN, Cemil; “Turizmde Arkeolojinin Görünümleri: Hacılar, Hocalar ve Diğerleri”, Cogito, 28,2001. s.106-115.

DİLER, Adnan: **Muğla’da Kültür Ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Yaşanan Sorunlar: Kültürel ve Doğal Kaynak Yönetimi Ön Araştırması**, İstanbul, **Yayınevi?**2004

DUCHENE, Herve; **Troya Hazinesi veya Schliemann’ın Düşü**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002

ERSOY, Füsün Nevbahar; “Pamukkale Arkeolojik ve Doğal Sit Alanında Toplum Katılımlı Yönetim Projesi”, II.Turizm şurası bildirileri, III, 2002. s.155-168.

EVLYAOĞLU, Sait; **Genel Turizm Bilgileri**, Ankara, 1989

GÜNEY, Emrullah; **Antik Çağ Türkiye Kentleri**, Bilgili Yayın, İstanbul,1999

JAHNE, Armin; “Heinrich Schliemann Troya’nın Zoraki Kaşifi”,Troya Düş ve Gerçek, Stuttgart: Konrad Theiss Verlag, 2001. s.252-253.

JANSEN, Hans Günter; “Uluslararası Yeni Kazılar Bilime ve Topluma Etkileri”, Troya Düş ve Gerçek, Stuttgart: Konrad Theiss Verlag, 2001. s.198-200.

JOACHIM, Latacz; “Yeni Kazılar Bilim Dünyasının Troya’ya Bakışında Ne Gibi Değişikliklere Neden Olmuştur?” , Troya Düş ve Gerçek, Stuttgart: Konrad Theiss Verlag,2001. s.230- 231.

K. SMITH, Melanie; **Issues in Cultural Tourism Studies**, New York, Routledge, 2003

KORFMANN, Manfred; "Anıtkent ve Turizm-Troya'nın Bugünkü Durumundan Örnekler", Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi I. Ulusal Sempozyumu, 1991. s.31-36

KORFMANN, Manfred; "Tarih Öncesi Yerleşim Yeri Hisarlık Tepesi", Troya Düş ve Gerçek, Stuttgart: Konrad Theiss Verlag, 2001. s.203-204.

KORFMANN, Manfred; **Troya/Wilusa gezi rehberi**, İstanbul, Ege Yayınları, 2004

ÖREN, Ülker; "Turizm, Kültür, Arkeoloji İlişkileri", İstanbul: İstanbul üniversitesi, 1998

ÖZPOLAT, Şenel; **Kültürden Turizmden**, Ankara, 1983

SALTUK, Secda; **Arkeoloji Sözlüğü**, İstanbul, İnkılâp Kitapevi, 1993

SEVİN, Veli; **Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı**, İstanbul Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1998

STARTIN, Bill; **Archaeological Resource Management in The Uk an Introduction: Assesment of Field Remains**, Washington. Allon SUTTON Publishing, 1993

TOK, Celal; "*Kültür Turizmi*", II.Turizm şurası bildirileri, III, 2002, s.221-227.

Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişim Planı 2004
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Arşivi

UÇANKUŞ, Hasan Tahsin; **Bir İnsan ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998

Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi
http://www.tsk.mil.tr/anitkabir/muzehakkinda_6.html
(18 Ekim 2008)

Atina Akropolü
<http://www.mccullagh.org/photo/1ds-12/parthenon-at-night>
(26 Ekim 2008)

Chihuahua Ören Yeri
<http://www.unf.edu/~grakita/Chihuahua%20Files/FromTheField.htm>
(10 Aralık 2008)

Dünya Miras Listesi

http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_Miras_Listesi

(15 Aralık 2008)

KOCAPINAR, Sinan

Kültür Turizmi

<http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/kocapinar.doc>

(22 Ocak 2009)

Knossos Sarayı

<http://www.consort-travel.gr/images/index/exc/Knossos.jpg>

(10 Nisan 2009)

Museu d'Arqueologia de Catalunya, EMPURIES

www.mac.cat/empuries/prepact/cat/emp/rel_01_02_img02.html

(25 Kasım 2008)

Museu d'Arqueologia de Catalunya EMPURIES

www.mac.cat/empuries/prepact/cat/emp/01_02_02_03.html

(25 Kasım 2008)

2873 Sayılı Milli parklar Kanunu

www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/632.html

(23 Aralık 2008)

Society for Archaeological Sciences Bulletin

www.socarchsci.org/bulletin/SAS2434.pdf

(12 Ocak 2009)

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı

www.rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2007/03/20070302-17-2.doc

(16 Şubat 2009)

Dion Antik Kenti

<http://www.bibleplaces.com/dion.htm>

(24 Şubat 2009)

Megiddo Höyüğü

<http://www.bibleplaces.com/megiddo.htm>

(24 Şubat 2009)

Akropolis Müzesi

www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery.html

(04 Mart 2009)

Abu Simbel Tapınağı

<http://www.nationalgeographic.com.tr/ngm/0905/default.aspx>
(15 Mart 2009)

Troya Project

<http://www.uni-tuebingen.de/Troya/deu/index.html>
(16 Mayıs 2009)

Troya Project

<http://www.uni-tuebingen.de/Troya/vr/vr021001.html>
(17 Mayıs 2009)

Troya Project

http://www.uni-tuebingen.de/Troya/vr/vr020304_en.html
(17 Mayıs 2009)

Türk Dil Kurumu

www.tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=k%FCIt%FCr&ayn=tam
(05 Haziran 2009)

RESİMLER

Resim 1: Troya Ören Yeri Genel Görünümü
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s. 58.)

Resim 2: Troya Kültür Tabakaları
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s. 42.)

Resim 3: Troya Megaron Yapı Kalıntıları
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 4: İspanya Empuries Ören Yeri
(www.mac.cat/empuries/prepact/cat/emp/01_02_02_03.html)

Resim 5: Troya Megaron Yapılar ve Gezi Platformları
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 6: Troya Gezi Platformu, Koruma Bariyerleri ve Gezi Yolu Olarak
Kullanılan Kültür Toprağı (Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 7: Troya Gezi Sırasında Kullanılan Doğal Yol ve Koruma Bariyerleri
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 8: Troya Gezi Platformunun Temel Görüntüsü
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 9: Troya Aşağı Şehir Kazı Alanı
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 10: Tilmen Höyük Arkeoloji Parkı, Çakıl Taşı ile Yapılan Gezi Yolu ile
Koruma Bariyerleri (Nicolo MARCHETTI Arşivi)

Resim 11: Tilmen Höyük Arkeoloji Parkı
(Nicolo MARCHETTI Arşivi)

Resim 12: Çatalhöyük Ören Yeri
(Ian HODDER Arşivi)

Resim 13: Elaiussa Sebaste Antik Kenti
(Eugenia SCHNEIDER Arşivi)

Resim 14: İspanya Empuries Ören yeri Yürüyüş Yolu
(www.mac.cat/empuries/prepact/cat/emp/01_02_02_03.html)

Resim 15: Chihuahua Ören Yeri
(<http://www.unf.edu/~grakita/Chihuahua%20Files/FromTheField.htm>)

Resim 16: Knossos Sarayı
(<http://www.consort-travel.gr/images/index/exc/Knossos.jpg>)

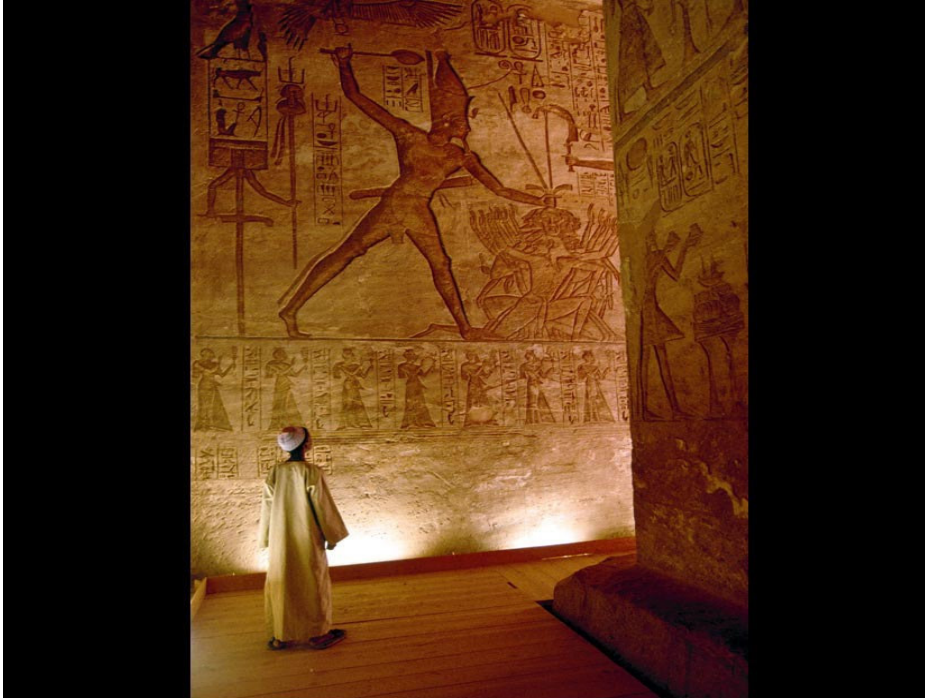
Resim 17: Dion Antik Kenti, Dionysson Villası
(<http://www.bibleplaces.com/dion.htm>)

Resim 18: Megiddo Höyüğü, Tünel
(<http://www.bibleplaces.com/megiddo.htm>)

Resim 19: Abu Simbel Tapınağı
(<http://www.nationalgeographic.com.tr/ngm/0905/default.aspx>)

Resim 20: Abu Simbel Tapınağı İç Mekan Yürüyüş Platformu
(<http://www.nationalgeographic.com.tr/ngm/0905/default.aspx>)

Resim 21: Troya Ziyaretçi Bilgilendirme Merkezi Binası
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 22: Troya Ziyaretçi Bilgilendirme Merkezi Binası İç Görünümü
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 23: Troya'da Gerçekleştirilen Seramik Sergisi Afişi
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 24: Troya Seramik Sergisinden Görüntü
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 27: Troya Ören yeri Bilgilendirme Tabelası
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 28: Troya Gezi Güzergâhı Üzerindeki Yönlendirme İşareti ve Çöp Kutusu (Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 29: Troya Aşağı Şehre Giden Yol ve Yıpranmış Uyarı Tabelaları (Serkan ATALAY Arşivi)

19

FORTRESS H (MB II-LB I, C. 1800-1400 BC)

H BURCU (ORTA TUNÇ II VE SON TUNÇ I ÇAĞI, YAK. MÖ 1800-1400)

H

The southeast corner of the acropolis was protected by a powerful fortress with walls almost 3 m thick. The building lies next to the royal palace and, at its opposite side, is connected to the acropolis fortification wall. Its plan is square and has two small and two long rooms, the latter certainly including the presence of a two-flight staircase (1).

Fortress H remained in use after the destruction of Troyes for a couple of centuries, although it was then used as a domestic unit (2). The original masonry must have been of at least 12 m, but it was probably higher. Since at the moment there were several walls that had been damaged, it seems certain that they could only be entered with wooden stairs from the main upper floor.

This structure is typical of Spino-Paleolithic military architecture, mainly in the city of Troyes (3). It is situated at EMB in fortresses M (3-4) and V (5) on the city complex and also at Gorty near the city gate (7) and at Megiddo (8) (9). At Troyes there also other walls were built in a similar way, among which the great fortress P in the northwestern corner of the casemate system of the lower town.

IMMAGINE/STUDIO D'OPERE/STUDIO
© Troyes H/Studio Archaeological Expedition
Image: S. L. (1980) Archaeological Expedition
Adapted: University of Troy, M. G. (1980)
Adapted: H. Chausse (1982) P. A. (1980) - 1980
1980 (1982) - The Architecture of Ancient Troy
December 1982

Acropolis güneydoğu köşesi, 3 m'ye yaklaşan duvarlar olan göçle bir burç - EMB kasımında koruyulmuş. Burçun sağ tarafı acropolisin yer alan yapı, diğer tarafta acropolisin duvarı ile bağlantılıdır. Bu yapı, iki odanın olduğu olan burçun planı dikdörtgen şeklindedir ve uzun odaların bulunduğu iki katlı merdivenli bir yapıdır (1).

Yapı, Troyes'te yıkıldıktan sonra bile bir süre daha kullanılmaya devam etmiştir, ancak bu süre bir ev olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu yapı, Troyes'te en az 12 m'ye yakın bir duvarla kaplıdır. Zira duvarın bazı bölümleri tahribata uğramıştır. Mevcut duvarların bir kısmı, ancak ahşap merdivenlerle bu bölümlere girilebilir. Bu nedenle, burç merdivenlerle üst kattan bu kısıma girilebilir.

Yapının özellikleri, MÖ 2. Binyıl başlarında Spino-Paleolitik askeri mimariye aittir. Bu yapı, Troyes'te (3-4) ve V (5) burçlarında da görülmektedir. Ayrıca Megiddo'da (8) ve Gorty'de de (7) burç yapıları vardır. Troyes'te de başka burçlar inşa edilmiştir, bunların arasında en büyük olanı P burcudur, kuzeybatı köşesinde altın duvarlı burçtur.

Resim 30: Tilmen Höyük Kültür Varlığı Bilgilendirme Tabelası (Nicoletto MARCHETTI Arşivi)

Resim 31: Tilmen Höyük Doğal Çevre Bilgilendirme Tabelası
(Nicolo MARCHETTI Arşivi)

Resim 32: Çin'de Bulunan Pekin Ming İmparatorları Mezarları Dünya Mirası Alanı (Atilla EGE Arşivi)

Resim 33: Avustralya'da Bulunan Willandra Lakes Dünya Mirası Alanı
(Atilla EGE Arşivi)

Resim 34: Troya Bilet Gişesi Girişindeki Tabela
(Serkan ATALAY Arşivi)

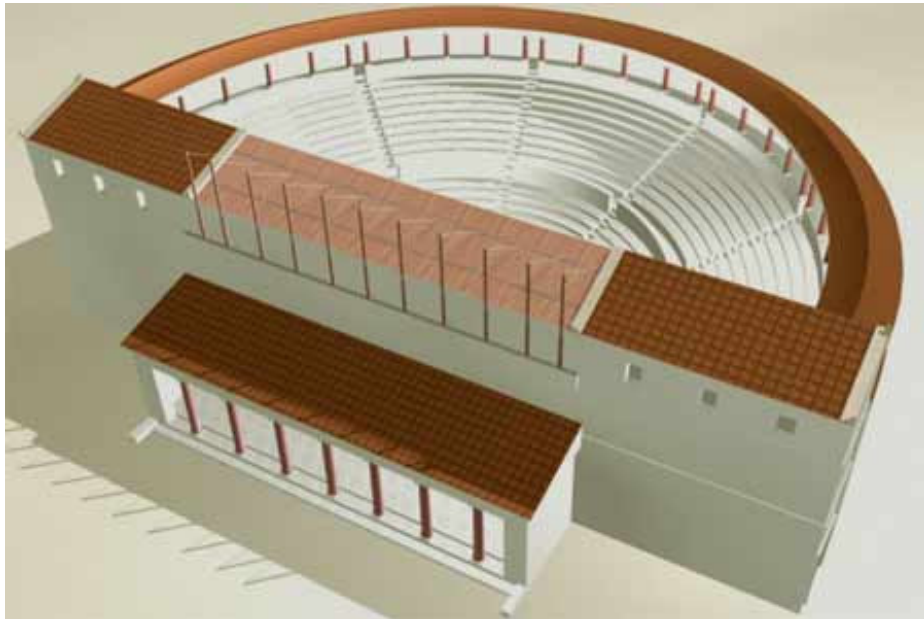
Resim 35: Troya II Surları Restorasyonu ve Üst Koruma Örtüsü
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 36: Troya II Surları Üst Koruma Örtüsü
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s.93.)

Resim 37: Troya'da Çeşitli Etkinlikler Düzenlenebilecek Odeon Yapısı
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 38: Troya Odeon Rekonstrüksiyonu
(<http://www.uni-tuebingen.de/Troya/vr/vr021001.html>)

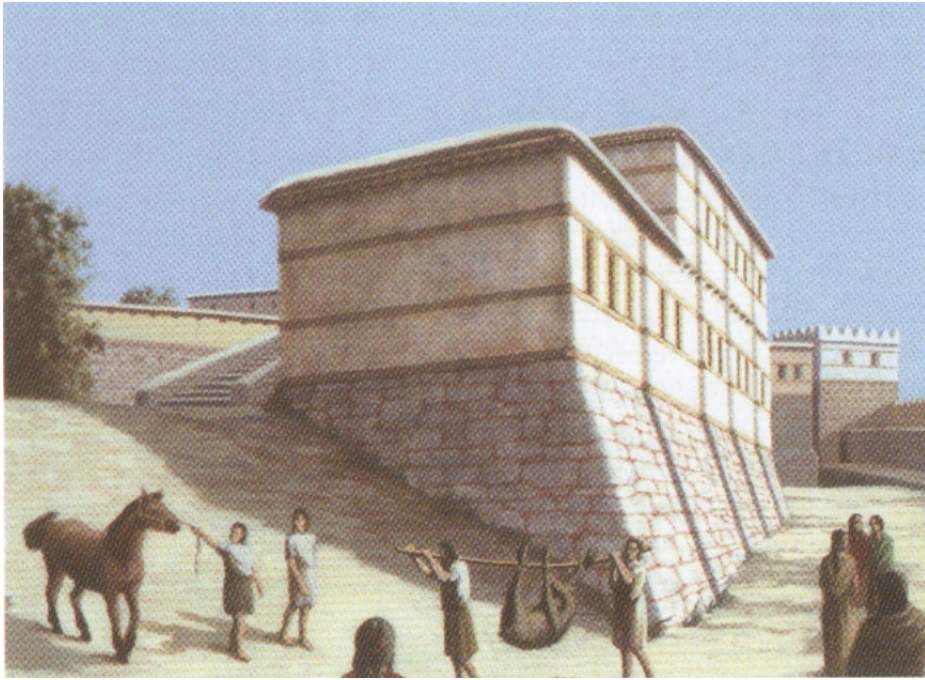
Resim 39: Troya Büyük Megaron Yapı Kalıntıları
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 40: Troya Büyük Megaron Yapısı Rekonstrüksiyonu
(http://www.uni-tuebingen.de/Troya/vr/vr020304_en.html)

Resim 41: Troya Büyük Saray Yapısı
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 42: Troya Büyük Saray Yapısı Rekonstrüksiyonu
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s.111.)

Resim 43: Gece Işılandırılan Atina Akropolü
(<http://www.mccullagh.org/photo/1ds-12/parthenon-at-night>)

Resim 44: Troya Bilet Turnikleri ve Otopark
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 45: Troya Ören Yeri Ziyaretçi Tuvalet Binası
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 46: Troya Ören Yeri Bilet Gişesi Yanındaki Hediye Eşya Üniteleri
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 47: Troya Tarihi Milli Parkı Sınırları
(KORFMANN, Manfred; Troya/Wilusa gezi rehberi, İstanbul, Ege Yayınları, 2004, s.37.)

Resim 48: Troya Müzesi Yapılması Planlanan Bina Yapısı
(Serkan ATALAY Arşivi)

Resim 49: Büyük Taarruz Panoraması
(http://www.tsk.mil.tr/anitkabir/muzehakkinda_6.html)

Resim 50: Atina Akropol Müzesi
(www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery.html)

Resim 51: Akropol Müzesi Alanı
(www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery.html)

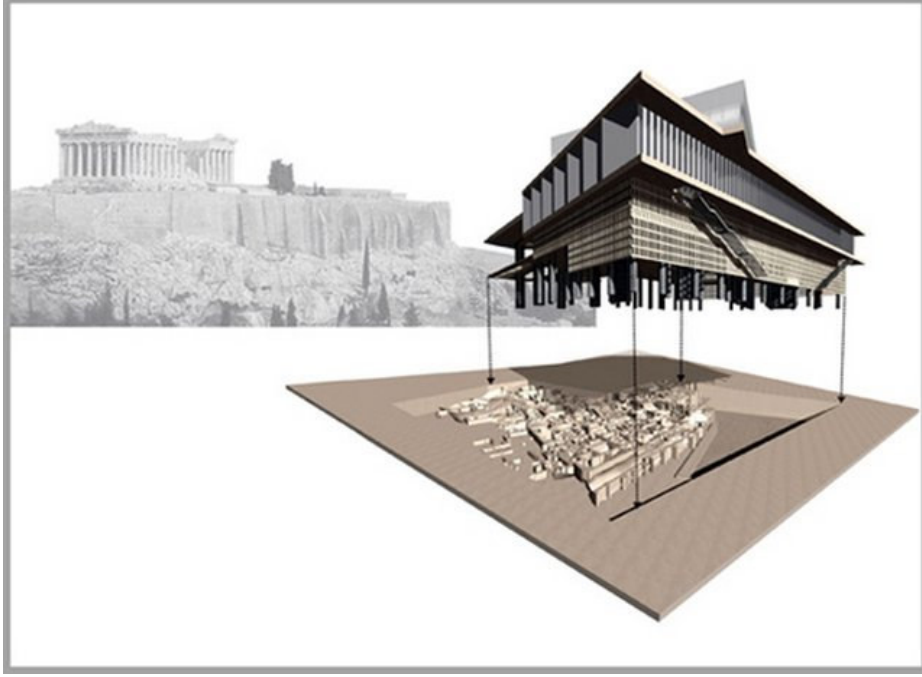
Resim 52: Akropol Müzesi
(http://www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery_2.html)

Resim 53: Akropol Müzesi İç Mekân
(http://www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery_2.html)

Resim 54: Akropol Müzesi İç Mekân
(http://www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery_2.html)

Resim 55: Akropol Müzesi
(www.newacropolismuseum.gr/eng/building_gallery/building_gallery.html)

Resim 56: Kazı Evi Bahçesi
(Serkan ATALAY Arşivi)

ÖZET

ATALAY,Serkan. Turizm ve Arkeolojik Kazı İlişkisi: Troya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

“Turizm ve Arkeolojik Kazı İlişkisi: Troya Örneği” isimli araştırmanın amacı; bugüne kadar pek ele alınmamış olan turizm ve arkeolojik kazı ilişkisinde bu iki unsurun birbirini olumlu yönde etkilediğini göstermek ve Troya’nın ziyaretçi sayısının koruma ve kullanma dengesi kapsamında nasıl arttırılabileceğinin araştırılarak, klasik arkeolojik kazı anlayışından farklı bir yaklaşımla öneriler ortaya koymaktır.

Araştırma, turizm ile koruma-kullanma dengesi açısından kazı başkanlığınca izlenen kazı politikasının ve verimli ekip çalışmasının önemine dikkat çekmektedir, böylece araştırma ülkemizin örenyerlerinde gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda turizm açısından karşılaşılan problemlerin giderilmesine katkı sağlayacaktır.

Araştırma için ilgili literatür incelenmiştir. Alan araştırması yapmak amacıyla ören yeri Troya’ya iki ziyaret gerçekleştirilmiş ve durum tespiti yapılmıştır. Çanakkale Müzesi Müdürlüğü çalışanları ve kazı ekibi başkan vekili ile araştırma çerçevesinde görüş alışverişinde bulunulmuştur.

Araştırma; yıllardır kazı çalışmaları devam eden, zengin tarihi ve kültürel değere sahip ve turizm açısından büyük bir potansiyel vadeden Troya Ören yerinde öncelikle iyi hazırlanmış bir yönetim planının geliştirilmesi ve uygulanmasının gerekliliğine dikkat çekmektedir. Yönetim Planı, turizm ile kültürel değerlerin olumlu entegrasyonunu sağlanması bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra, ören yerinde inşa edilecek bir müze kompleksi alanın rasyonel kullanımına olanak tanıyacaktır. Troya Tarihi Milli Parkı ile ilgili gerekli istihdam sağlanarak etkili yönetim hayata geçirilmesi gereken diğer bir husustur. UNESCO, Dünya Mirası Listesi’nde yer alan Troya’nın hak ettiği ünvanına yakışan ziyaretçiyi ve ilgiyi çekmesini sağlama gerekliliği oluşmuştur.

Turizm ve arkeolojik kazı ilişkisi göz önünde bulundurularak ören yerlerinde ziyaretçi sayısının artırılmasıyla ilgili tüm uygulamalarda sorumluluk öncelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ve kazı ekibinin üzerindedir. Turizm ile arkeolojik kazı faaliyetleri arasında kurulacak olumlu etkileşim, hem kültürel değerlerin korunarak gelecek nesillere ulaştırılmasını sağlayacak hem de tanıtım açısından büyük katkı sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler

- 1.Turizm
2. Kültür Turizmi
3. Arkeolojik Kazı
- 4.Troya
5. Dünya Mirası

ABSTRACT

ATALAY, Serkan. the Relation of Tourism and Archaeological Excavation: An example of Troya, Master Study, Ankara, 2009.

The aim of this study called “the Relation of Tourism and Archaeological Excavation: An example of Troya” is to present that these two components interact with each other in a positive way in the relation of tourism and archaeological excavation, which has been hardly dealt with to date, and to put forward proposals by making a research on how to increase the number of the visitors to Troya in the scope of the balance of protection and usage with an approach different from the classical archaeological excavation approach.

The study points out the importance of an efficient team work and the excavation policy followed by excavation leadership for the tourism and balance of protection and usage, thus it will be instrumental in eliminating the problems met in the archaeological excavations realized in the ruins of our country.

For this study the relevant literature has been studied. Two visit to the ruins, Troya, have been realized with the aim of making an area study and due diligence has been done. An exchange of views with the staff of Çanakkale Museum Directorate and the excavation team vice president has been realized in the framework the study.

The study points out the necessity to develop and implement a well-prepared Management Plan in Troya, where excavation works have been continuing for years, which has rich historical and cultural heritage, and which promises a great potential in terms of tourism. Management Plan is important in terms of its securing the constructive integration of tourism and cultural heritage. In addition to this, a museum complex to be constructed in the ruins will enable effective utilization of the area. Regarding Troya Historical National Park effective administration should be realized by employing

experienced staff. Necessary steps should be taken in order to secure that Troya, which is on the list of World Heritage UNESCO, should create interest and receive visitors befitting to its deserved appellation.

In all applications regarding increasing the number of visitors to the ruins by taking the relation of tourism and archaeological excavation into consideration, responsibility should be to the Ministry of Culture and Tourism and also to excavation teams. A positive interaction to be constructed between tourism and archaeological excavation will both secure protection of the cultural heritage and conveyance them to posterity, and will make a great contribution in terms of publicity.

Key Words

1. Tourism
2. Cultural Tourism
3. Archaeological Excavation
4. Troya
5. World Heritage